

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

DMW 430.1.2026

Nr ewid. 99/2025/P/25/085/DMW

Informacja o wynikach kontroli

DZIAŁALNOŚĆ
INSTYTUTU ROZWOJU JĘZYKA POLSKIEGO
IM. ŚWIĘTEGO MAKSYMILIANA MARII KOLBEGO
I NADZÓR UPRAWNIONEGO ORGANU
NAD TĄ DZIAŁALNOŚCIĄ

MISJA

Najwyższej Izby Kontroli jest niezależna, profesjonalna kontrola zadań publicznych w interesie obywateli i państwa

p.o. Dyrektora Mazowieckiej Delegatury
NIK w Warszawie

Stanisław Jarosz

/podpisano elektronicznie/

Wiceprezes Najwyższej Izby Kontroli

Jacek Kozłowski

/podpisano elektronicznie/

Prezes Najwyższej Izby Kontroli

Mariusz Haładyj

/podpisano elektronicznie/

Warszawa, maja 2026 r.

Najwyższa Izba Kontroli

ul. Filtrowa 57

02-056 Warszawa

+48 22 444 50 00

nik@nik.gov.pl

www.nik.gov.pl

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW, SKRÓTOWCÓW I POJĘĆ.....	4
1. Wprowadzenie	5
2. Ocena ogólna	8
3. Synteza	11
4. Wnioski	20
5. Ważniejsze wyniki kontroli	21
5.1. Działania zmierzające do utworzenia Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego	21
5.2. Działalność Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego ...	24
5.3. Nadzór Ministra nad Instytutem Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego	47
6. Załączniki	52
6.1. Metodyka kontroli i informacje dodatkowe	52
6.2. Analiza stanu prawnego i uwarunkowań organizacyjno--ekonomicznych	58
6.3. Wykaz aktów prawnych dotyczących kontrolowanej działalności.....	67
6.4. Wykaz podmiotów, którym przekazano informację o wynikach kontroli	68

WYKAZ SKRÓTÓW, SKRÓTOWCÓW I POJĘĆ

beneficjent	Podmiot, który uzyskał wsparcie na podstawie umowy zawartej z Instytutem Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego lub podmiot pośredniczący (operator), który uzyskał wsparcie na rzecz wymienionych we wniosku beneficjentów.
Instytut, IRJP	Instytut Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego.
Ministerstwo	Ministerstwo Edukacji i Nauki (MEiN) do 31 grudnia 2023 r., od 1 stycznia 2024 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej (MEN).
Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania	W okresie od 1 stycznia 2021 r. do 12 grudnia 2023 r. – Minister Edukacji i Nauki, od 13 grudnia 2024 r. Minister Edukacji.
rozporządzenie w sprawie stypendiów	Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 13 kwietnia 2023 r. w sprawie stypendiów Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego ¹ .
rozporządzenie w sprawie wsparcia	Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 12 kwietnia 2023 r. w sprawie wsparcia udzielanego przez Instytut Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego ² .
ustawa o IRJP	Ustawa z dnia 7 października 2022 r. o Instytucie Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego ³ .
uofp	Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych ⁴ .
uor	Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości ⁵ .
Pzp	Ustawa z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych ⁶ .
ORPEG	Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą.

¹ Dz. U. poz. 730.

² Dz. U. poz. 718.

³ Dz. U. z 2024 r. poz. 1409, ze zm.

⁴ Dz. U. z 2025 r. poz. 1483.

⁵ Dz. U. z 2023 r. poz. 120, ze zm.

⁶ Dz. U. z 2024 r. poz. 1320, ze zm.

1. WPROWADZENIE

Pytanie definiujące cel główny kontroli

Czy działalność Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego była prowadzona prawidłowo, rzetelnie i gospodarnie, a nadzór nad tą działalnością był rzetelny?

Pytania definiujące cele szczegółowe kontroli

1. Czy gospodarka finansowa Instytutu była prowadzona w sposób prawidłowy i gospodarny?
2. Czy w Instytucie prawidłowo i rzetelnie planowano i realizowano zadania ustawowe?
3. Czy w Instytucie prawidłowo przyznawano stypendia i udzielano wsparcia beneficjentom realizującym przedsięwzięcia na rzecz rozwoju języka polskiego za granicą oraz czy rzetelnie sprawowano nadzór nad ich realizacją i prawidłowo je rozliczano?
4. Czy minister właściwy do spraw oświaty i wychowania rzetelnie i prawidłowo utworzył i sprawował nadzór nad działalnością Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego?
5. Czy beneficjenci zgodnie z umową realizowali i rozliczali przedsięwzięcia na rzecz rozwoju języka polskiego za granicą oraz osiągały zakładane efekty?

Jednostki kontrolowane
MEN, IRJP, dwóch beneficjentów.

Okres objęty kontrolą
2022-2025 (do 30 lipca) z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem, jeśli miały znaczenie dla przedmiotu

Instytut Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego został utworzony na podstawie ustawy o IRJP i działa od 15 grudnia 2022 r.

Celem działalności Instytutu jest wspieranie rozwoju języka polskiego za granicą. Do zadań Instytutu, określonych w art. 3 ust. 2 ww. ustawy, należy:

- inicjowanie i realizowanie działań dotyczących promocji języka polskiego,
- wspieranie kultywowania polskiej tradycji i wartości języka polskiego oraz promocji języka polskiego jako ojczystego wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą,
- wzmacnianie współpracy między Polonią i Polakami zamieszkałymi za granicą, a podmiotami działającymi w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą, w szczególności w dziedzinie edukacji i nauki,
- wspieranie inicjatyw oraz projektów edukacyjnych i naukowych mających na celu pogłębianie znajomości języka polskiego,
- upowszechnianie języka polskiego jako obcego,
- współpraca ze szkołami, uczelniami, instytucjami publicznymi, stowarzyszeniami, fundacjami, organizacjami i innymi podmiotami działającymi w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą na rzecz rozwoju języka polskiego za granicą.

Instytut może finansować stypendia dla osób należących do Polonii, Polaków zamieszkałych za granicą i osób nieposiadających polskiego pochodzenia oraz wspierać przedsięwzięcia na rzecz rozwoju języka polskiego za granicą w formie dotacji celowej lub nieodpłatnego użyczenia nieruchomości.

Nowy podmiot powstał w celu wzmocnienia dotychczasowych działań w zakresie kultywowania tradycji polskiej i wartości języka polskiego oraz promocji języka polskiego jako języka ojczystego wśród Polonii i Polaków za granicą, a także języka polskiego jako języka obcego, wśród osób niebędących obywatelami polskimi i nieposiadających polskich korzeni. Celem powstania Instytutu była również koordynacja realizowanych działań wśród Polonii i Polaków za granicą (w szerokim znaczeniu) oraz koordynacja wsparcia tak dużej grupy osób, która żyje poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (ok. 18-20 milionów Polaków) i osób polskiego pochodzenia. Upowszechnianie języka polskiego jako języka obcego wśród osób nieposiadających polskiego pochodzenia miało sprzyjać bezpośredniemu zapoznawaniu z polską kulturą i tradycją, a także promocji Polski oraz realizacji przedsięwzięć biznesowych przyczyniających się do rozwoju ekonomicznego kraju⁷.

Utworzenie unikalnej instytucji realizującej zadania z zakresu rozwoju języka polskiego na rzecz Polonii i Polaków za granicą, miało uzupełnić krąg podmiotów realizujących działania na rzecz ww. środowiska i spowodować efekt synergii.

Istotną rolę w działaniach na rzecz Polonii i Polaków za granicą odgrywa Senat Rzeczypospolitej Polskiej oraz Ministerstwo Spraw Zagranicznych.

⁷ Ocena Skutków Regulacji zawarta w druku sejmowym nr 2588 z 1 września 2022 r.

Zgodnie z art. 32 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej⁸, Ministerstwo Spraw Zagranicznych⁹ właściwe jest do współpracy z Polakami zamieszkałymi za granicą, w tym wspierania polskich instytucji kulturalnych i oświatowych za granicą. Ponadto na podstawie art. 4 ust. 1 pkt 28 w związku z art. 4d ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹⁰, opiekę nad Polonią i Polakami za granicą, od 1 lipca 2024 r. sprawują Senat Rzeczypospolitej Polskiej oraz minister właściwy do spraw zagranicznych¹¹. Opieka, ta jest realizowana w szczególności poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi i polega na zlecaniu realizacji zadań publicznych finansowanych z części budżetu państwa Kancelarii Senatu, ministra właściwego do spraw zagranicznych lub innych resortów (m.in. ministra właściwego do spraw nauki i szkolnictwa wyższego, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania).

Ustawa o działach określająca zakres działań administracji rządowej, oraz właściwość ministra kierującego danym działem w dziale oświata i wychowanie nie obejmuje spraw dotyczących Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą. Kompetencje Ministerstwa Edukacji Narodowej w zakresie współpracy z Polonią i Polakami za granicą wynikają jedynie z ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo Oświatowe¹² i są ograniczone do wspomaganie nauczania języka polskiego i w języku polskim wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą oraz dzieci pracowników migrujących (art. 1 pkt 23).

Zasadność powołania Instytutu była kwestionowana m.in. z powodu funkcjonowania instytucji zajmujących się językiem polskim takich jak: Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk¹³, Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk¹⁴, Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą¹⁵, a także z powodu zakładanych kosztów jego działalności¹⁶. Powyższe było powodem odrzucenia projektu ustawy o IRJP przez Senat¹⁷. Nadzór nad działalnością IRJP sprawuje minister właściwy do spraw oświaty i wychowania. Zgodnie z art. 4 ust. 2 ustawy o IRJP nadzór ten obejmuje: zgodność działań Instytutu z przepisami prawa i statutem, realizację zadań, prawidłowość wydatkowania środków publicznych.

Potrzebę przeprowadzenia kontroli działalności IRJP uzasadniały także ustalenia wcześniejszych kontroli NIK w nowo powołanych instytutach w latach 2021-2022¹⁸. Stwierdzono w nich m.in.: zaciąganie zobowiązań finansowych z naruszeniem art. 46 uofp, niecelowe wydatkowanie

⁸ Dz. U. z 2025 r. poz. 1275.

⁹ Dalej: MSZ.

¹⁰ Dz. U. z 2025 r. poz. 1338.

¹¹ Wcześniej od 2020 r. do 30 czerwca 2024 r. ww. opiekę sprawował Senat Rzeczypospolitej Polskiej oraz Prezes Rady Ministrów.

¹² Dz. U. z 2025 r., poz. 1043.

¹³ Dalej: IJP.

¹⁴ Dalej: IBL.

¹⁵ Dalej: ORPEG.

¹⁶ [Powołanie Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. św. Maksymiliana Marii Kolbego – za PiS, przeciw reszta klubów | dzieje.pl - Historia Polski, PiS przeznaczy 100 milionów na kolejny instytut. Dyrektora ma powoływać minister edukacji – Wprost](#)

¹⁷ Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 27 października 2022 r. w sprawie ustawy o Instytucie Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego.

¹⁸ P/22/001, D/23/511, P/23/001, P/24/001.

środków finansowych na usługi i towary, które nie były niezbędne do prawidłowej realizacji zadań statutowych instytutów, zawieranie umów cywilnoprawnych z pracownikami oraz z osobami z zewnątrz na realizację zadań zbieżnych z zakresem działania komórek organizacyjnych, udzielenie zamówień o łącznej wartości przekraczającej 130 tys. zł bez stosowania ustawy z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych¹⁹, niewywiązywanie się beneficjentów z terminowego złożenia sprawozdania.

O przeprowadzenie kontroli dotyczącej działalności, w tym gospodarki finansowej IRJP, zwróciła się do Prezesa Najwyższej Izby Kontroli również Minister Edukacji²⁰. Zdaniem Minister ocena prawidłowości wydatkowania środków finansowych, których maksymalne limity wydatków określono w ustawie na lata 2022-2031, dokonana przez niezależny organ, przyczyni się do wzmocnienia nadzoru Ministra nad Instytutem.

¹⁹ Dz. U. z 2024 r. poz. 1320, dalej: PZP.

²⁰ Pismem z 16 stycznia 2024 r.

2. OCENA OGÓLNA

W ocenie NIK utworzenie Instytutu nie miało istotnego wpływu na realizację zadań na rzecz Polonii i Polaków mieszkających za granicą i nie spowodowało oczekiwanego efektu „synergii”. Instytut nie koordynował też działań w zakresie kultywowania tradycji polskiej i wartości języka polskiego, promocji języka polskiego, jako ojczystego wśród Polonii i Polaków za granicą, a także języka polskiego, jako języka obcego wśród osób niebędących obywatelami polskimi i nieposiadającymi polskich korzeni.

Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania, który był inicjatorem projektu ustawy, wbrew wymogom określonym w § 24 ust. 3 Regulaminu pracy Rady Ministrów, przed podjęciem prac nad projektem ustawy tworzącej Instytut nie przeprowadził rzetelnych analiz uzasadniających konieczność i celowość powołania nowej jednostki oraz przewidywanych skutków społeczno-gospodarczych jej utworzenia. Przedstawione w ocenie skutków regulacji informacje dotyczące kosztów utworzenia i funkcjonowania Instytutu nie zostały uzasadnione przeprowadzanymi kalkulacjami, stanowiącymi podstawę przyjętych wartości. Minister nie przeanalizował również kompetencji i zadań podmiotów współpracujących z Polonią i Polakami za granicą w zakresie nauki i rozwoju języka polskiego.

Projekt ustawy był procedowany w trybie odrębnym, o którym mowa w § 98 i § 99 pkt 3 Regulaminu pracy Rady Ministrów, tj. z pominięciem etapu uzgodnień, konsultacji publicznych, opiniowania, rozpatrzenia przez komisję prawniczą oraz potwierdzenia przez Stały Komitet Rady Ministrów, mimo że zdaniem NIK nie było podstaw do zastosowania takiego trybu²¹. Jak podano w uzasadnieniu do wniosku o zastosowanie trybu odrębnego, pilne utworzenie Instytutu oraz rozpoczęcie przez niego działalności wynikało z oczekiwań środowisk polonijnych oraz środowisk Polaków za granicą w zakresie pilnego zinstytucjonalizowania działań Państwa Polskiego na rzecz wpierania rozwoju kultury i języka polskiego wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą. NIK zauważa, że wsparcia Polonii i Polakom za granicą udzielały różne instytucje i podmioty²². Nie zaistniała więc sytuacja o jakiej mowa w § 99 pkt 3 Regulaminu RM, tj. zagrożenie bezpieczeństwa, porządku publicznego, ochrony zdrowia lub ochrony środowiska. Ponadto nawet wskazane w uzasadnieniu projektu ustawy oczekiwania środowisk polonijnych nie zostały poparte żadnymi dowodami²³.

²¹ Sposób stanowienia prawa powinien pozwolić uczestnikom procesu ustawodawczego na dostateczne rozważenie zgłaszanych propozycji, wzięcie pod uwagę i skonfrontowanie różnych racji i argumentów. Do tego służy zwykły tryb ustawodawczy, który w stanowieniu prawa powinien być stosowany wyjątkowo, tylko w uzasadnionych przypadkach.

²² Za granicą działały w szczególności Instytuty Polskie a w kraju m.in. podmioty wymienione w przypisie poniżej.

²³ Informacje pozyskano z Kancelarii Senatu, Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Instytutu Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą

W wyniku kontroli ustalono, że gospodarka finansowa Instytutu w latach 2022-2025 prowadzona była w sposób naruszający przepisy uofp i uor.

Badanie poniesionych kosztów w łącznej wysokości 18,4 mln. zł (w tym 2,2 mln zł z dotacji podmiotowej oraz 16,2 mln zł z dotacji celowej) wykazało nieprawidłowości w ich wydatkowaniu o łącznej wartości 3,2 mln zł (17,6% badanych kosztów). Stwierdzone nieprawidłowości dotyczyły m.in.: trzech przypadków udzielenia zamówień publicznych na łączną kwotę 0,7 mln zł brutto z pominięciem ustawy Pzp, zaciągania zobowiązań finansowych o wartości 0,5 mln zł bez zatwierdzonego planu finansowego oraz sfinansowania wydatków w kwocie 1,6 mln. zł poniesionych przez beneficjentów na realizację przedsięwzięć przed zawarciem umów na ich wykonanie, tj. niezgodnie z art. 23 ust. 1 ustawy o IRJP²⁴.

Proces organizacji i udzielania stypendiów oraz przyznawania przez IRJP wsparcia w trybie naborów ciągłych i konkursów ofert²⁵ nie zawsze był prawidłowy. W Instytucie nie było dokumentów z naboru i powołania w 2023 r. ekspertów zewnętrznych oraz dokumentów potwierdzających ich kwalifikacje i doświadczenie. Natomiast w 2024 r. członków komisji konkursowej i komisji ekspertów dyrektor Instytutu powoływał niezgodnie z art. 22 ust. 9 pkt 1 oraz art. 24 ust. 6 pkt 1 ustawy o IRJP. Trzech z pięciu (badanych) członków komisji konkursowych oraz eksperckich nie spełniało warunków określonych w przywołanych wyżej przepisach, tj. nie wyróżniało się wiedzą i doświadczeniem w obszarze zadań realizowanych przez Instytut oraz w dziedzinie właściwej dla tego rodzaju przedsięwzięć.

W wyniku nierzetelnego określenia w regulaminach konkursów ofert oraz naboru ciągłego kryteriów oceny merytorycznej ofert i wniosków oceny dokonywane były w sposób niejednolity i nieprzejrzysty. Za zasoby finansowe trzem wnioskodawcom przyznano punkty, mimo że nie zadeklarowali oni wkładu własnego. Stwierdzono również nieprawidłowości w dokonaniu oceny merytorycznej wniosków o udzielenie w 2024 r. stypendiów. Trzem, na 23 objętych szczegółowym badaniem wnioskodawców, przyznano punkty za „inicjatywy polonijne i kulturalne”, „Publikacje i badania nad językiem polskim” i udzielono im stypendium, pomimo że ubiegający się o stypendia nie wykazali takich działań.

W Instytucie nie prowadzono wystarczającego monitoringu i kontroli realizacji wspieranych projektów. Przeprowadzone kontrole i monitoringi dotyczyły odpowiednio 0,7% i 2,9% zawartych umów w latach 2023-2024.

W ww. latach Instytut nie zrealizował wszystkich zaplanowanych działań. W 2023 r. nie przyznano stypendiów, natomiast w 2024 r. nie zorganizowano konferencji, konsultacji i kampanii promocyjnych,

POLONIKA, ORPEG, Instytutu Adama Mickiewicza oraz Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej na podstawie art. 29 ust. lit. f ustawy o NIK.

²⁴ W tym w 14 z 20 objętych badaniem umów w rozliczeniu końcowym uwzględniono 994,2 tys. zł kosztów poniesionych przed zawarciem umowy z IRJP. Ponadto w 2023 r. zawarto pięć umów na udzielenie wsparcia o łącznej wartości 610,8 tys. zł po terminie realizacji przedsięwzięcia.

²⁵ W 2023 r. i 2024 r.

w tym promujących czytanie w języku polskim oraz nie zachęcano do korzystania z aplikacji do nauki języka polskiego.

Instytut oraz nadzorujący tę jednostkę minister właściwy do spraw oświaty i wychowania nie posiadali informacji o efektach realizowanych przez IRJP zadań mających wpływ na rozwój języka polskiego za granicą. Do oceny realizacji zadań stosowano wyłącznie mierniki ilościowe (liczba uczestników, liczba umów) z pominięciem mierników jakościowych (oddziaływania, wyniku, rezultatu). W planie działania na 2024 r., a także w „Strategicznych kierunkach działalności Instytutu Rozwoju Języka Polskiego na lata 2025-2030” nie określono konkretnych celów, mierników oraz wskaźników stopnia ich realizacji, co, zdaniem NIK, ograniczało lub praktycznie uniemożliwiało ocenę realizacji celów i zadań przez Instytut pod względem kryterium oszczędności, efektywności i skuteczności.

W ocenie NIK stwierdzone w działalności Instytutu nieprawidłowości świadczą o nierzetelnie sprawowanym nadzorze przez Ministra Edukacji i Nauki, a następnie przez Ministra Edukacji. Najistotniejsze nieprawidłowości w obszarze nadzoru dotyczyły dokonania wyboru nieuprawnionej firmy audytorskiej do zbadania sprawozdania finansowego Instytutu za 2022 r., nierzetelnego przeprowadzenia kontroli w Instytucie, a także zatwierdzania dokumentów planistycznych i strategicznych Instytutu bez określenia w nich mierników i wskaźników umożliwiających ocenę stopnia ich realizacji²⁶.

²⁶ Plan działania IRJP na 2024 r. oraz Strategiczne kierunki działalności Instytutu Rozwoju Języka Polskiego na lata 2025-2030.

3. SYNTEZA

Działania zmierzające do utworzenia Instytutu

Brak prawidłowych działań mających na celu utworzenie Instytutu

Prace koncepcyjne dotyczące utworzenia Instytutu zostały podjęte w lutym 2022 r. w związku z dyspozycją kierunkową Kierownictwa MEiN. Przed podjęciem prac nad projektem ustawy tworzącej Instytut nie przeprowadzono analiz celowości i zasadności utworzenia nowej jednostki. Nie dokonano rzetelnego i udokumentowanego rozeznania kompetencji jednostek wykonujących zadania związane ze wspieraniem rozwoju języka polskiego za granicą, w tym w szczególności podlegających MEiN. Ponadto minister właściwy do spraw oświaty i wychowania, jako wnioskodawca projektu ustawy o Instytucie, nie dokonał rzetelnych kalkulacji kosztów funkcjonowania Instytutu mających wpływ na sektor finansów publicznych, stosownie do § 24 ust. 3 Regulaminu pracy RM. [str. 21]

Procedowanie projektu ustawy o IRJP w trybie obiegowym bez zaistnienia przesłanek uzasadniających taki tryb

Procedowanie projektu ustawy o IRJP w trybie obiegowym z pominięciem pełnego procesu legislacyjnego trwało od czerwca do listopada 2022 r. W uzasadnieniu dla pominięcia etapu uzgodnień, konsultacji publicznych, opiniowania oraz rozpatrzenia przez komisję prawniczą Minister wskazał m.in., że pilne utworzenie Instytutu oraz rozpoczęcie przez niego działalności jeszcze w 2022 r. wynika z oczekiwań środowisk polonijnych i Polaków za granicą w zakresie pilnego zinstytucjonalizowania działań Państwa Polskiego na rzecz wspierania rozwoju kultury i języka w tym środowisku. W toku kontroli NIK Ministerstwo nie przedstawiło żadnych dokumentów potwierdzających ww. oczekiwania Polonii. Sygnały dotyczące potrzeby utworzenia podmiotu realizującego zadania na rzecz wspierania rozwoju języka polskiego nie dotarły też do Kancelarii Senatu; Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego²⁷, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego²⁸, MSZ, IJP, IBL, Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA²⁹, ORPEG, Instytutu Adama Mickiewicza³⁰ ani Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej³¹. [str. 21-22]

Brak wpływu utworzenia Instytutu na realizację zadań dotyczących Polonii i Polaków mieszkających za granicą

Przed utworzeniem Instytutu od 1 stycznia 2022 r. do 31 grudnia 2022 r. działania związane z opieką i wsparciem dla Polonii i Polaków prowadziło 13 resortów i siedem instytucji podległych i nadzorowanych przez Prezesa Rady Ministrów³². Z informacji uzyskanych z Kancelarii Prezesa Rady Ministrów³³, MNiSW, MKiDN, MSZ, Kancelarii Senatu oraz sześciu podmiotów współpracujących z Polonią i Polakami za granicą³⁴ wynika, że utworzenie Instytutu nie miało bezpośredniego wpływu na działalność tych podmiotów, w tym nie spowodowało zmniejszenia zakresu realizowanych przez nie zadań ani na zmniejszenie ich finansowania.

²⁷ Dalej MNiSW.

²⁸ Dalej MKiDN.

²⁹ Dalej POLONIKA.

³⁰ Dalej IAM.

³¹ Dalej NAWA.

³² Sprawozdanie z działalności Pełnomocnika Rządu do spraw Polonii i Polaków za granicą za okres od 1 stycznia 2022 r. do 31 grudnia 2022 r.

³³ Dalej KPRM.

³⁴ Z informacji uzyskanych na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK.

W ustawie o IRJP nie przypisano Instytutowi roli koordynatora działań w zakresie kultywowania tradycji polskiej i wartości języka polskiego oraz promocji kultury polskiej wśród Polonii i Polaków mieszkających za granicą, co zgodnie z OSR miało być jedną z przesłanek uzasadniających jego utworzenie. [str. 23-24]

Gospodarka finansowa Instytutu

**Nieprawidłowa
organizacja
finansowo-księgową
Instytutu**

Dyrektor Instytutu zlecił prowadzenie ksiąg rachunkowych i obsługi płacowej podmiotowi zewnętrznemu, co było niezgodne z art. 11 ust. 2 pkt 2 uor. Na świadczenie ww. usług poniesiono koszty w wysokości 156,8 tys. zł. Dyrektor Instytutu nie poinformował także urzędu skarbowego o prowadzeniu ksiąg rachunkowych IRJP poza siedzibą, mimo takiego wymogu wynikającego z art. 11a ust. 1 uor. Ponadto w Instytucie zasady (politykę) rachunkowości, o których mowa w art. 10 uor, wprowadzono dopiero 27 marca 2024 r., tj. po ponad roku jego działania. [str. 25-26]

**Nierzetelne
opracowanie planów
finansowych Instytutu**

Podstawą gospodarki finansowej Instytutu był roczny plan finansowy zatwierdzany przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania. W Instytucie nierzetelnie zaplanowano przychody i koszty w planie finansowym na lata 2023-2025. Nie przedstawiono uzasadnień planowanych kosztów ani dokumentów wskazujących na sposób i podstawę ich kalkulacji. Zaplanowane na 2024 r. koszty funkcjonowania Instytutu były wyższe w stosunku do wykonania z 2023 r. o 7 563,2 tys. zł (73%), natomiast na 2025 r. były wyższe o 6 124,2 tys. zł (52,0%) w stosunku do wykonania z 2024 r. Ponadto przy szacowaniu kosztów na 2025 r. w styczniu 2025 r. nie uwzględniono informacji uzyskanych z komórek organizacyjnych Instytutu o planowanych wydatkach w 2025 r. [str. 26-27]

**Ponoszenie kosztów
niezgodnie z uofp i uor**

W latach 2022-2024 w Instytucie zrealizowano przychody w wysokości 163 289,1 tys. zł. Głównym źródłem przychodów były dotacje z Ministerstwa: dotacja podmiotowa w wysokości 30 947,0 tys. zł, (18,9% ogółu przychodów) oraz dotacja celowa w wysokości 132 082,1 tys. zł (80,9% ogółu przychodów). Ponadto w latach 2023 i 2024 pozostałe przychody wyniosły 438,0 tys. zł (0,2% ogółu przychodów). Instytut do 30 kwietnia 2025 r. otrzymał 100% planowanych na 2025 r. dotacji na funkcjonowanie i realizację zadań, tj. z dotacji podmiotowej 17 925,0 tys. zł i z dotacji celowej 74 475,0 tys. zł.

Z dotacji podmiotowej finansowano koszty utrzymania Instytutu, które w latach 2022-2024 wyniosły 21 470,8 tys. zł³⁵, tj. 96,2% zrealizowanej dotacji podmiotowej (22 311,2 tys. zł), w tym na wynagrodzenia pracowników poniesiono koszty 9 102,3 tys. zł (42,4% kosztów funkcjonowania) oraz wynagrodzenia z tytułu umów cywilnoprawnych 1 233,8 tys. zł (5,7% kosztów funkcjonowania). Ponadto z dotacji podmiotowej w 2024 r. sfinansowano stypendia o wartości 840,4 tys. zł. Do 30 kwietnia 2025 r. Instytut z dotacji podmiotowej wykorzystał kwotę 2 536,4 tys. zł.

Z otrzymanej w latach 2023-2024 dotacji celowej Instytut wykorzystał 124 457,8 tys. zł, z czego na udzielenie wsparcia w naborze ciągłym oraz konkursie ofert na realizację zadań ustawowych 121 408,5 tys. zł, tj. 97,5%

³⁵ W tym w 2022 r. – 148,6 tys. zł, w 2023 r. – 10 361,8 tys. zł, w 2024 r. – 10 960,4 tys. zł.

dotacji celowej. Do 30 kwietnia 2025 r. nie wykorzystano środków z dotacji celowej na 2025 r.

Badanie poniesionych kosztów w łącznej wysokości 18 408,8 tys. zł, w tym 2 195,7 tys. zł z dotacji podmiotowej oraz 16 213,1 tys. zł z dotacji celowej wykazało nieprawidłowości w ich wydatkowaniu o łącznej wartości 3 240,2 tys. zł, w tym z dotacji podmiotowej 1 612,4 tys. zł (8,7% badanych kosztów) oraz z dotacji celowej 1 627,8 tys. zł (8,8% badanych kosztów). Stwierdzone nieprawidłowości dotyczyły m.in.:

- poniesienia w latach 2022-2023 niecelowych i niegospodarnych kosztów w łącznej wysokości 120,5 tys. zł, tj. z naruszeniem art. 44 ust. 3 pkt 1 uofp, w tym:
 - a) 6,4 tys. zł na świadczenie usług związanych z przeprowadzeniem przetargu i realizacją umowy na zakup podręczników, pomocy dydaktycznych i książek na potrzeby IRJP i ORPEG, które mogły zostać wykonane przez pracowników zatrudnionych w IRJP.,
 - b) 114,1 tys. zł na realizację ośmiu umów cywilnoprawnych, w tym w 2022 r. sześciu umów o dzieło o wartości 23,0 tys. zł oraz w 2023 r. dwóch umów zleceń o wartości 91,1 tys. zł. Przedmiotem umów o dzieło zawartych 22 grudnia 2022 r. na okres od 23 do 31 grudnia była obsługa prawna³⁶, opracowanie planów działalności³⁷ oraz przygotowanie logistyczno-organizacyjne Instytutu³⁸. Przedmiotem umów zleceń zawartych w 2023 r. było m.in. pozyskanie środków na działalność Instytutu oraz jego wsparcie w ramach bieżących konsultacji dotyczących współpracy z organizacjami pozarządowymi i polonijnymi i udziału w wydarzeniach i spotkaniach na terenie kraju i poza granicami. W Instytucie, poza przedłożeniem rachunków za wykonanie umów oraz potwierdzeniem odbioru dzieł, podpisanych tylko przez byłego Dyrektora, nie przedłożono żadnej dokumentacji potwierdzającej realizację ich przedmiotu,
- zaciągania w 2022 r. i 2023 r. zobowiązań finansowych o wartości 470,0 tys. zł pomimo nieposiadania zatwierdzonego planu finansowego, tj. z naruszeniem art. 46 ust. 1 uofp;
- przekroczenia o 13,7 tys. zł ustalonych w planie finansowym limitów kosztów na 2022 r. w pozycji materiały i energia o 16,9% i w 2023 r. w pozycji wynagrodzenia bezosobowe o 0,2% tj. co było niezgodne z art. 44 ust. 1 pkt 3 i art. 52 ust. 1 pkt 2 uofp;
- wypłacenia dyrektorowi Instytutu bez zgody ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania w okresie od marca 2023 r. do 14 lutego 2024 r. wynagrodzenia w wysokości wyższej o 175,5 tys. zł niż określona w akcie powołania na stanowisko dyrektora Instytutu, tj. z naruszeniem art. 7 ust. 5 ustawy o IRJP zrefundowania w latach 2023-2024 kosztów poniesionych przez beneficjentów na kwotę 1 605,0 tys. zł przed zawarciem umowy, tj. z naruszeniem art. 23 ust. 1 ustawy o IRJP;
- dokonania zwrotu kosztów podróży w gotówce w wysokości 22,8 tys. zł dwóm uczestnikom I Światowego Kongresu Edukacji i Nauki Polskiej za Granicą 2023, co było niezgodne z § 6 pkt 5 umowy określającej

³⁶ Jedna umowa

³⁷ Cztery umowy.

³⁸ Jedna umowa.

warunki przekazania, wykorzystania oraz rozliczenia dotacji celowej udzielonej przez MEN;

- poniesienia 43,2 tys. zł na zakwaterowanie uczestników Pierwszego Światowego Kongresu Edukacji i Nauki Polskiej za Granicą 2023 niezgodnie z pkt 38.1 i 38.3 Regulaminu uczestnictwa w I Światowym Kongresie Edukacji i Nauki Polskiej za Granicą 2023;
- udzielenie zamówień publicznych, pominięciem ustawy Pzp na kwotę 703,7 tys. zł brutto;
- pozostałe nieprawidłowo poniesione koszty w wysokości 85,85 tys. zł.

[str. 27-32]

Udzielanie zamówień publicznych nie zawsze zgodnie z ustawą PZP

Kontrola stosowania ustawy Pzp i realizacji zamówienia udzielonego w 2023 r. w trybie przetargu nieograniczonego na zakup podręczników, pomocy dydaktycznych i książek na potrzeby IRJP oraz ORPEG o wartości 3 091,6 tys. zł nie wykazała nieprawidłowości. Natomiast badanie stosowania procedur wewnętrznych do zakupów o wartości równej lub niższej niż 130 tys. zł netto jednego zamówienia na zakup podręczników i pomocy dydaktycznych o wartości 81,0 tys. zł netto wykazało, że zamówienia tego udzielono niezgodnie z § 18 ust. 4 oraz § 20 ust. 3 i ust. 4 pkt 2 zarządzenia nr 26/2023 z 24 lipca 2023 r. Dyrektora w sprawie wprowadzenia Regulaminu udzielania zamówień i dokonywania zakupów w IRJP. Ponadto stwierdzono nieprawidłowości polegające na udzieleniu w 2023 r. zamówień publicznych na zakup mebli, materiałów promocyjnych oraz prowadzenie ksiąg rachunkowych i obsługę kadrowo-płacową, których wartość przekraczała 130 tys. zł netto, bez zastosowania ustawy Pzp. Łączna wartość zamówień publicznych udzielonych bez stosowania ustawy Pzp wyniosła 581,1 tys. zł netto.

[str. 31-32]

Planowanie i realizacja zadań ustawowych w Instytucie

Nierzetelne planowanie zadań ustawowych przez Instytut

W latach 2023-2025 (do 30 lipca) Dyrektor Instytutu, stosownie do art. 9 ust 1 pkt 5 ustawy o IRJP, sporządzał roczne plany działania, które przekazywał do opinii Rady Instytutu i do zatwierdzenia przez Ministra. W planie działania na 2024 r. i w „Strategicznych kierunkach działalności Instytutu Rozwoju Języka Polskiego na lata 2025-2030” nie określono jednak mierników oraz wskaźników stopnia realizacji zaplanowanych działań. W planie działania Instytutu na 2023 r. i 2025 r. wskaźnikami realizacji zadań były liczba uczestników, liczba zawartych umów.

[str. 32-34]

Nierzetelna realizacja zadań ustawowych przez Instytut w latach 2023-2024

W Instytucie w latach 2023-2024 zadania wymienione w art. 3 ust. 2 pkt 1-6 ustawy o IRJP realizowane były przede wszystkim poprzez udzielanie wsparcia finansowego w trybie naborów ciągłych i konkursów ofert. Za nierzetelne NIK uznała niepełną realizację działań przyjętych w planach działania do wykonania w latach 2023-2024. W 2023 r. nie przyznano stypendiów. Natomiast w 2024 r. nie zorganizowano konferencji, konsultacji i kampanii promocyjnych, w tym promującej czytanie w języku polskim oraz nie zachęcano do korzystania z aplikacji do nauki języka polskiego.

[str. 34]

Nierzetelne informacje o efektach działania Instytutu

W Instytucie nie dysponowano konkretnymi informacjami dotyczącymi efektów działań Instytutu w zakresie wspierania rozwoju języka polskiego za granicą. Nie posiadano danych dotyczących liczby osób należących do Polonii, Polaków zamieszkających za granicą oraz osób nieposiadających polskiego pochodzenia, które uzyskały w latach 2023-2024 wsparcie

finansowe ze środków IRJP. Miernikiem realizacji zadań Instytutu była m.in. liczba udzielonych dofinansowań, liczba uczestników, liczba zawartych umów. W latach 2023-2024 wsparciem objęto 1638 podmiotów prowadzących działalność edukacyjną, w tym w 2023 r. – 838 (zaplanowano 800), w 2024 r. – 800 z 800 planowanych³⁹. [str. 34-35]

Przyznawanie stypendiów oraz udzielanie wsparcia na realizację przedsięwzięć mających na celu rozwój języka polskiego za granicą.

Powoływanie członków komisji konkursowej i komisji ekspertów niezgodnie z ustawą o IRJP

W latach 2023-2024 członków komisji konkursowej i komisji ekspertów dyrektor Instytutu powoływał niezgodnie z art. 22 ust. 9 pkt 1 oraz art. 24 ust. 6 pkt 1 ustawy o IRJP. W 2023 r. eksperci zewnętrzni powoływani byli bez określenia zasad ich wyboru. Instytut nie posiadał dokumentów z naboru i powoływania ekspertów zewnętrznych na członków komisji konkursowych i eksperckich oraz dokumentów potwierdzających kwalifikacje i doświadczenie powołanych osób. W 2024 r. powołano trzech z pięciu (badanych) osób na członków komisji konkursowych oraz eksperckich, którzy nie wyróżniali się wiedzą i doświadczeniem w obszarze zadań realizowanych przez Instytut oraz w dziedzinie właściwej dla tego rodzaju przedsięwzięć. [str. 35-36]

Regulamin naboru wniosków o stypendium niezgodny z rozporządzeniem w sprawie stypendiów

Regulamin naboru wniosków na „Stypendia Instytutu Rozwoju Języka Polskiego na rok 2024 r.”, określający zasady i warunki ich przyznawania, opracowano niezgodnie z § 5 ust. 2 rozporządzenia w sprawie stypendiów. W Regulaminie tym wyznaczono pięć dni roboczych na uzupełnienie braków formalnych, pomimo że w § 5 ust. 2 rozporządzenia w sprawie stypendiów na uzupełnienie braków formalnych przewidziano 14 dni. [str. 37]

Nieprawidłowe dokonywanie oceny merytorycznej wniosków o stypendium

Badanie 23 wniosków o stypendium o wartości 95,8 tys. zł wykazało, że wnioski zawierały elementy wymienione w rozporządzeniu w sprawie stypendiów. Jednak 16 z badanych wniosków nie zawierało opinii przedstawiciela szkoły, a dodatkowo w jednym z nich nie podano także nazwy szkoły, do której uczęszczał wnioskodawca albo w której nauczał języka polskiego. Stwierdzono nieprawidłowość dotyczącą niezgodnego z Regulaminem naboru wniosków na „Stypendia IRJP na rok 2024” dokonania ich oceny merytorycznej. Trzem wnioskodawcom przyznano punkty za inicjatywy polonijne i kulturalne oraz za publikacje czy badania nad językiem polskim, pomimo że ubiegający się o stypendia nie wykazali we wnioskach w rubrykach „inicjatywy polonijne i kulturalne”, „Publikacje i badania nad językiem polskim” informacji w tym zakresie. [str. 37-38]

Nieprawidłowa organizacja przyznawania wsparcia na realizację przedsięwzięć na rzecz rozwoju języka polskiego za granicą

W latach 2023-2025 (do 30 maja) ogłoszono trzy nabory ciągłe oraz 14 konkursów ofert na realizację projektów wspierających rozwój języka polskiego za granicą. Ogłoszenia o naborach ciągłych i konkursach ofert umieszczano na stronie Biuletynu Informacji Publicznej. Regulaminy określały zasady składania wniosków w naborach ciągłych oraz ofert w konkursach ofert, ich ocenę formalną i merytoryczną oraz obowiązki sprawozdawcze. W ww. regulaminach zawarto ogólne informacje dotyczące m.in. oceny wniosków i ofert oraz kosztów kwalifikowanych, w tym maksymalną wysokość kosztów administracyjnych, bez

³⁹ Na podstawie informacji zawartych w sprawozdaniach za lata 2023-2024, tj. RB-BZ2 (z wykonania planu finansowego w układzie zadaniowym) oraz z działalności Instytutu za lata 2023-2024) i zestawienia wykonania zadań w ujęciu wartościowym i rzeczowym.

**Przyznawanie
wsparcia w zakresie
realizowanym przez
inne podmioty**

precyzyjnego wskazania rodzaju kosztów administracyjnych, podlegających rozliczeniu przez beneficjentów w związku z realizowanym przedsięwzięciem. Ponadto nie określono w nich szczegółowych i precyzyjnych wytycznych dotyczących oceny merytorycznej wniosków, umożliwiających jednolite podejście ekspertów. Zawarto jedynie ogólne, lakoniczne informacje dotyczące oceny. Nie przyporządkowano ich do poszczególnych kryteriów. Nie doprecyzowano jakie elementy podane we wniosku/ofercie będą miały wpływ na ocenę. [str. 38-39]

Zadania, które zostały przypisane ustawowo Instytutowi, były realizowane również przez inne podmioty, w szczególności w ramach szeroko pojętych zadań opieki nad Polonią i Polakami za granicą oraz współpracy z Polonią i Polakami za granicą.

Środkami na współpracę z Polonią i wsparcie Polaków za granicą poza IRJP dysponowały⁴⁰ m.in. Senat⁴¹, MSZ⁴², MKiDN, MNiSW, MEN, NAWA⁴³, ORPEG⁴⁴, Instytut Pamięci Narodowej⁴⁵.

W ramach naborów ciągłych i konkursów ofert organizowanych przez IRJP w latach 2023-2024 można było otrzymać wsparcie w zasadzie na każde przedsięwzięcie, które miało jakikolwiek związek z językiem polskim, w tym m.in. na:

- utrzymanie funkcjonowania szkół i przedszkoli polonijnych i polskich za granicą oraz organizacji oświatowych i macierzy szkolnych,
- wypoczynek letni oraz wycieczki do Polski,
- wyprawki dla dzieci i uczniów,
- bony dla uczniów i nauczycieli,
- podniesienie kwalifikacji nauczycieli polonijnych i polskich za granicą,
- działania promujące i upowszechniające Polską kulturę i sztukę za granicą.

Na podobne projekty co Instytut wsparcie w latach 2022-2024 udzielały: KPRM (m.in. na utrzymanie i funkcjonowanie szkół polonijnych, sobotnich szkół i przedszkoli polonijnych, ośrodków nauczania, inicjatywy edukacyjne, pobyty kulturoznawcze i kolonie językowe), Kancelaria Senatu (m.in. na pogłębienie znajomości języka polskiego w czasie wydarzeń/turnusów, zakup sprzętu dla szkół, podnoszenie kwalifikacji nauczycieli polonijnych i polskich za granicą, działania promujące i upowszechniające Polską kulturę i sztukę za granicą), Ministerstwo Spraw Zagranicznych (dofinansowano projekty ukierunkowane na rozwój języka polskiego). [str. 23-25]

⁴⁰ Na podstawie Informatora na temat instytucji dysponujących środkami na współpracę z Polonią i wsparcie Polaków za granicą opracowanego przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych.

⁴¹ M.in. na: aktywizację młodego pokolenia za granicą, wzmacnianie pozycji środowisk polskich i polonijnych i rozwój struktur polonijnych, edukację polonijną, kulturę i promocję Polski.

⁴² M.in. na wsparcie funkcjonowania organizacji polonijnych (siedziby, biura), organizację wydarzeń o charakterze polonijnym, budowę lub modernizację nieruchomości.

⁴³ M.in. na podnoszeniu wykształcenia osób polskiego pochodzenia, kształcenie w polskich uczelniach, wsparcie przyjazdów do Polski, wsparcie uczelni i instytutów naukowych, organizowanie letnich kursów języka i kultury polskiej dla cudzoziemców, w tym posiadających polskie pochodzenie, promocję języka polskiego.

⁴⁴ M.in. organizowanie doskonalenia zawodowego dla nauczycieli prowadzących nauczanie języka polskiego, historii, geografii, kultury polskiej oraz innych przedmiotów w języku polskim za granicą,

⁴⁵ M.in.: kampanie edukacyjno-informacyjne, wysyłkę materiałów edukacyjnych.

Nieprawidłowe dokonywanie oceny merytorycznej wniosków/ofert o wsparcie

Badanie 30 spraw dotyczących udzielonego wsparcia wykazało, że wnioski/oferty były oceniane pod względem formalnym oraz merytorycznym. Wszystkie zawierały elementy określone w § 3 ust. 1 lub § 13 ust. 1 rozporządzenia w sprawie wsparcia.

Oceny merytoryczne dokonywane były nie zawsze w sposób jednolity i przejrzysty. Polegało to na nieuzasadnionym podwyższaniu lub obniżaniu punktacji. Trzem wnioskodawcom za zasoby kadrowe, rzeczowe lub finansowe przyznano punkty pomimo, że wnioskodawcy nie zadeklarowali wkładu własnego. W przypadku dwóch ofert obniżenie punktacji za zasoby kadrowe i doświadczenie uzasadniono wcześniejszymi problemami z rozliczeniem. Było to sprzeczne z zasadami równego traktowania i obiektywizmu. [str. 41-44]

Zawieranie umów na realizację przedsięwzięć na rzecz rozwoju języka polskiego za granicą niezgodnie z ustawą o IRJP

W latach 2023-2024 Instytut zawarł 682 umowy o łącznej wartości 121 408,5 tys. zł, w tym w naborze ciągłym o wartości 21 618,1 tys. zł, a w konkursie ofert – 99 790,4 tys. zł. Umowy zawierane pomiędzy Instytutem a beneficjentami przyznające wsparcie na realizację przedsięwzięć na rzecz rozwoju języka polskiego za granicą były zawierane w formie pisemnej z zachowaniem postanowień określonych w art. 151 ust. 2 uofp. W umowach dopuszczono jednak sfinansowanie ze środków dotacji celowej kosztów poniesionych przez beneficjentów przed zawarciem umowy, co było niezgodnie art. 23 ust. 1 ustawy o IRJP. W konsekwencji w 14 z 20 objętych badaniem umów w rozliczeniu końcowym uwzględniono 994,2 tys. zł kosztów poniesionych przed zawarciem umowy z IRJP. Ponadto w 2023 r. zawarto pięć umów na udzielenie wsparcia o łącznej wartości 610,8 tys. zł po terminie realizacji przedsięwzięcia. [str. 39-44]

Niewystarczający monitoring i kontrola przedsięwzięć wspartych przez Instytut

W latach 2024-2025 (do 30 kwietnia 2025 r.) Instytut przeprowadził pięć kontroli (trzy w 2024 r., dwie w 2025 r.), 20 monitoringów i 11 wizytacji na 677 przedsięwzięć określonych w umowach przyznających wsparcie ze środków finansowych Instytutu. Liczba przeprowadzonych kontroli i monitoringów stanowiła odpowiednio 0,7%, 2,9% i 1,6% zawartych umów w latach 2023-2024. W 2023 r. IRJP nie przeprowadzał działań kontrolno-wizytacyjnych ani monitoringu realizacji przedsięwzięć. [str. 46-47]

Nierzetelne i nieterminowe zatwierdzanie sprawozdań końcowych

W Instytucie w nierzetelny sposób zweryfikowano i oceniono dwa z 20 sprawozdań końcowych z realizacji przedsięwzięć, a 11 zatwierdzono po upływie 30 dniowego terminu określonego w art. 152 ust. 2 uofp. [str. 45-46]

Beneficjenci nie zawsze prawidłowo i zgodnie z zawartymi umowami realizowali przedsięwzięcia

Kontrola siedmiu umów zawartych przez dwóch skontrolowanych operatorów z Instytutem wykazała, że wszystkie umowy były realizowane terminowo. Dwie umowy zostały zrealizowane niezgodnie z ich postanowieniami oraz z treścią wniosków/ofert stanowiących załączniki do umów. W jednym przypadku w sprawozdaniu końcowym operator rozliczył koszty realizacji przedsięwzięcia, w kwocie ogółem 8,6 tys. zł, które nie były ujęte w ofercie. W drugim przypadku w sprawozdaniu końcowym rozliczono koszty 10,6 tys. zł, które poniesiono na grupę docelową nie wymienioną w ofercie. [str. 47]

Nadzór nad działalnością Instytutu Rozwoju Języka Polskiego

Nierzetelny nadzór Ministra nad IRJP

W Ministerstwie nie ustalono i nie wprowadzono szczegółowych uregulowań wewnętrznych określających zasady i sposób sprawowania

nadzoru. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania sprawował nadzór nad IRJP przede wszystkim poprzez: zatwierdzanie projektów planów finansowych i działania a także sprawozdań z ich realizacji, wybór firmy audytorskiej do badania sprawozdania finansowego, zawieranie umów przyznających dotację podmiotową i celową oraz ich rozliczanie. Sprawowany przez Ministra Edukacji i Nauki, a następnie przez Ministra Edukacji, nadzór nad działalnością IRJP nie był jednak prawidłowy i rzetelny. Stwierdzone w toku kontroli nieprawidłowości dotyczyły: zatwierdzenia planu działania Instytutu na 2024 r., i „Strategicznych kierunków działalności Instytutu Rozwoju Języka Polskiego na lata 2025-2030”, które nie zawierały mierników i wskaźników stopnia ich realizacji, zatwierdzenia, po ponad roku, sprawozdania z działalności IRJP za 2023 r., i rozliczenia z dotacji podmiotowej i celowej za 2023 r., wyboru firmy audytorskiej do zbadania sprawozdania finansowego IRJP za 2022 r., która nie spełniała wymogu formalnego, określonego w art. 46 ustawy o biegłych rewidentach tj. figurowała na liście firm audytorskich Polskiej Agencji Nadzoru Audytowego oraz nierzetelnego przeprowadzenia kontroli w Instytucie. Ministerstwo nie uczestniczyło w konsultacjach/uzgodnieniach dokumentów opracowanych przez Instytut, na podstawie których ze środków publicznych udzielano stypendiów i wsparcia oferentom/beneficjentom realizujących zadania związane ze wsparciem rozwoju języka polskiego za granicą. [str. 47-50]

**Brak analiz
efektywności
i celowości działania
Instytutu**

W Ministerstwie nie przeprowadzono udokumentowanych analiz dotyczących efektywności i celowości działalności Instytutu w latach 2023-2024. Tym samym minister właściwy do spraw oświaty i wychowania pozbawił się możliwości oceny czy utworzenie Instytutu spowodowało osiągnięcie zakładanego celu, jakim – stosownie do uzasadnienia ustawy – miało być uzupełnienie kręgu podmiotów realizujących działania na rzecz Polonii i Polaków mieszkających za granicą i spowodowanie efektu synergii⁴⁶. Upowszechnianie języka polskiego jako języka obcego wśród osób nieposiadających polskiego pochodzenia, miało sprzyjać bezpośredniemu zapoznawaniu z polską kulturą i tradycją, a także promocji Polski oraz realizacji przedsięwzięć biznesowych przyczyniających się do rozwoju ekonomicznego kraju⁴⁷. [str. 50]

**Powolywanie
i odwoływanie
Dyrektora Instytutu,**

W latach 2022-2025 (do 30 czerwca) minister właściwy do spraw oświaty i wychowania, korzystając z kompetencji wynikających z art. 7 ust. 1 ustawy o IRJP, powoływał dyrektorów IRJP. Od 6 września 2023 r., stosownie do art. 7 ust. 1a ustawy o IRJP, kadencja dyrektora Instytutu trwa pięć lat. Kadencyjność⁴⁸ dyrektora Instytutu została wprowadzona ze względu na „konieczność prowadzenia sprawnego i efektywnego rozwoju Instytutu poprzez zapewnienie ciągłości prowadzonych procesów służących kultywowaniu polskiej tradycji i wartości języka polskiego, jako języka ojczystego oraz budowaniu, podtrzymywaniu i rozwojowi więzi z Polską w celu mobilizacji potencjału intelektualnego, kulturalnego, ekonomicznego i politycznego Polonii i Polaków”⁴⁹. W art. 8 ust. 1 ustawy

⁴⁶ Pismo Ministra Edukacji i Nauki z 11 lipca 2022 r., nr BM-WRP.072.1.21.2022.PL.

⁴⁷ Ocena Skutków Regulacji zawarta w druku sejmowym nr 2588 z 1 września 2022 r.

⁴⁸ Ustawą z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Karta Nauczyciela oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 1672, ze zm.)

⁴⁹ Druk nr 3302. Uzasadnienie projektu ustawy IX.3302, Zmiana ustawy - Karta Nauczyciela oraz niektórych innych ustaw.

o IRJP określono, że minister właściwy do spraw oświaty i wychowania odwołuje Dyrektora Instytutu przed upływem kadencji w przypadku:

- 1) złożenia rezygnacji;
- 2) zaprzestania spełniania któregośkolwiek z warunków, o których mowa w art. 7 ust. 2 pkt 1, 2 lub 5-7;
- 3) złożenia niezgodnego z prawdą oświadczenia, o którym mowa w art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów, albo informacji, o której mowa w art. 7 ust. 3a tej ustawy, stwierdzonego prawomocnym orzeczeniem sądu.

Wprowadzenie kadencyjności sprawowania funkcji przez dyrektora Instytutu i ograniczony katalog przesłanek do jego odwołania, obejmujący co do zasady kwestie formalne powoduje, że nawet w przypadku istotnego naruszenia przepisów prawa przez dyrektora jego niezwłoczne odwołanie nie jest możliwe.

W lutym 2024 r. Minister odwołała Dyrektora Instytutu, który pełnił tę funkcję w okresie od 15 grudnia 2022 r., tj. przed upływem kadencji, na podstawie art. 70 § 3 w zw. z art. 52 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy oraz art. 4 w zw. z art. 7 ust. 4 ustawy o IRJP. W uzasadnieniu odwołania Minister wskazała na naruszenie przez Dyrektora przepisów prawa, skutkujące działaniem na szkodę Instytutu, stwierdzone w wyniku kontroli przeprowadzanej przez MEN.

NIK zauważa, że możliwość odwołania kierownika nadzorowanej jednostki jest jednym z elementów skutecznego sprawowania nadzoru umożliwia bowiem, w przypadku stwierdzenia nieprawidłowej realizacji zadań przez tegoż kierownika, powierzenie ich realizacji innej osobie. Ustawa o IRJP zawiera bardzo ograniczony katalog przesłanek, nie obejmujący możliwości odwołania dyrektora na podstawie przepisów tej ustawy⁵⁰, w takim jak opisany powyżej, przypadku. [str. 51]

⁵⁰ Bez konieczności podejmowania innych działań, tj. np. przeprowadzenia postępowania dyscyplinarnego

4. WNIOSKI

Minister Edukacji

W związku z wynikami kontroli, niezależnie od wniosków pokontrolnych skierowanych w wystąpieniach pokontrolnych do kierowników jednostek kontrolowanych, Najwyższa Izba Kontroli uznaje za zasadne i wnosi o:

- przeprowadzenie, w szczególności we współpracy z Ministrem Spraw Zagranicznych, analizy kompetencji i zadań podmiotów zaangażowanych we wspieranie rozwoju języka polskiego za granicą oraz w udzielanie szeroko pojętego wsparcia Polonii i Polakom mieszkającym za granicą w tym zakresie i w przypadku uznania zasadności dalszego funkcjonowania Instytutu uporządkowanie uprawnień tych podmiotów oraz ustalenie zasad ich współpracy, w tym określenie instytucji wiodącej (koordynującej) w celu osiągnięcia efektu synergii.
- zmianę przepisu ustanawiającego kadencyjność dyrektora IRJP i przesłanek jego odwołania w trakcie kadencji, w celu wprowadzenia rozwiązań umożliwiających sprawowanie skutecznego nadzoru nad Instytutem.

5. WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

5.1. DZIAŁANIA ZMIERZAJĄCE DO UTWORZENIA INSTYTUTU ROZWOJU JĘZYKA POLSKIEGO IM. ŚWIĘTEGO MAKSYMILIANA MARII KOLBEGO

Nieprawidłowe działania zmierzające do utworzenia Instytutu

Utworzenie Instytutu nie było inicjatywą planowaną. W dokumentacji planistycznej Ministerstwa, w tym w jego planach działalności na lata 2022-2023, nie przewidywano utworzenia nowego podmiotu w celu wspierania rozwoju języka polskiego.

Pierwsze prace koncepcyjne dotyczące powstania Instytutu zostały podjęte 17 lutego 2022 r. Na etapie podejmowania decyzji i prac nad projektem ustawy tworzącej Instytut, nie przeprowadzono analizy celowości i zasadności jego utworzenia oraz oceny skutków społeczno-gospodarczych, w tym właściwej kalkulacji kosztów i korzyści wymaganej § 24 ust. 3 Regulaminu pracy RM. Nie dokonano również rzetelnej i udokumentowanej analizy kompetencji podmiotów realizujących zadania związane ze wspieraniem rozwoju języka polskiego za granicą w tym, przede wszystkim, podlegających ministrowi właściwemu do spraw oświaty i wychowania.

Proces legislacyjny projektu ustawy

Projekt ustawy o Instytucie Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego wraz z uzasadnieniem oraz OSR został przekazany 10 czerwca 2022 r. do pilnego rozpatrzenia przez Stały Komitet Rady Ministrów w trybie obiegowym z pominięciem etapu uzgodnień, konsultacji publicznych, opiniowania oraz rozpatrzenia przez komisję prawniczą. W uzasadnieniu wskazano m.in., że pilne utworzenie Instytutu oraz rozpoczęcie przez niego działalności jeszcze w 2022 r. wynika z oczekiwań środowisk polonijnych i Polaków za granicą w zakresie pilnego zinstytucjonalizowania działań Państwa Polskiego na rzecz wspierania rozwoju kultury i języka w tym środowisku. W toku kontroli NIK Ministerstwo nie przedstawiło żadnych dokumentów potwierdzających ww. oczekiwania Polonii. Sygnały dotyczące potrzeby utworzenia podmiotu realizującego zadania na rzecz wspierania rozwoju języka polskiego nie docierały również do Kancelarii Senatu; MNiSW, MKiDN, MSZ, IJP, IBL, Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA, ORPEG, Instytutu Adama Mickiewicza ani NAWA. Na etapie rozpatrywania projektu ustawy przez Stały Komitet Rady Ministrów zgłoszono do niego szereg uwag i wątpliwości dotyczących zasadności tworzenia nowej instytucji. Wskazano, że planowane do realizacji przez Instytut zadania należą do kompetencji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, ministra właściwego do spraw zagranicznych, Pełnomocnika Rządu do spraw Polonii i Polaków za Granicą lub wpisują się w zakresy działań już funkcjonujących podmiotów czy organizacji. Zwrócono uwagę, że przedmiotowy zakres działania Instytutu może prowadzić do dublowania się działań skierowanych do tego samego środowiska i powielać koszty projektowanej współpracy oraz powodować wystąpienie sporów kompetencyjnych, problemów wizerunkowych i niegospodarności. Wskazywano również na brak uzasadnienia ekonomicznego, w tym

wzrostu wydatków budżetu państwa w 2022 r. i kolejnych latach oraz na konieczność uzupełnienia i doprecyzowania szacunkowych kalkulacji kosztów działania Instytutu, w tym przewidywanej liczby zatrudnionych pracowników oraz kosztów wynagrodzeń wraz z pochodnymi. W wyniku częściowego uwzględnienia zgłoszonych uwag zmodyfikowano projekt ustawy o IRJP (oraz OSR), który 14 lipca 2022 r. został przyjęty przez Stały Komitet Rady Ministrów. Projekt ustawy został przekazany do Sejmu RP 1 września 2022 r. W dniu 10 października 2022 r. projekt ustawy został przekazany do Senatu RP, który 27 października 2022 r. przyjął uchwałę o odrzuceniu projektu ustawy. Sejm rozpatrując stanowisko Senatu w dniu 4 listopada 2022 r. odrzucił senacką uchwałę. Następnie 7 listopada 2022 r. uchwaloną ustawę przekazał do podpisu Prezydenta RP. Ustawa weszła w życie 15 grudnia 2022 r.

Infografika nr 1

Prace nad ustawą o IRJP

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie danych przekazanych przez Ministerstwo Edukacji.

**Przedmiot działalności
Instytutu zbliżony
do zadań innych
podmiotów**

Od 1 stycznia 2022 r. do 31 grudnia 2022 r. działania związane z opieką i wsparciem dla Polonii i Polaków prowadziło 13 resortów i siedem instytucji podległych i nadzorowanych przez Prezesa Rady Ministrów. Ich zakres był zbliżony do zadań określonych w art. 3 ust. 2 ustawy o IRJP. Z informacji uzyskanych z KPRM, MNiSW, MKiDN, MSZ, Kancelarii Senatu oraz sześciu podmiotów współpracujących z Polonią i Polakami za granicą⁵¹ wynika, że utworzenie Instytutu nie miało bezpośredniego wpływu na działalność tych podmiotów, w tym nie spowodowało zmniejszenia zakresu realizowanych przez nie zadań.

Dyrektor Departamentu Współpracy Międzynarodowej w MEN wyjaśniła, że nowym, nierealizowanym zadaniem, do czasu utworzenia Instytutu było upowszechnianie języka polskiego jako obcego. Pozostałe zadania wpisywały się w zakres zadań realizowanych przez MEN i ORPEG.

W latach 2020-2024 ze środków części 30 budżetu państwa „oświata i wychowanie”, której dysponentem był minister właściwy do spraw oświaty i wychowania, poza IRJP, finansowano zadania dotyczące wspierania rozwoju języka polskiego realizowane przez Ministerstwo i ORPEG. Ministerstwo w ww. okresie wydatkowało na ten cel 6 277,0 tys. zł, a ORPEG 260 407,2 tys. zł.

Do zadań ORPEG należało m.in. koordynowanie zadań związanych z organizacją kształcenia dzieci obywateli polskich czasowo przebywających za granicą, w tym sprawowanie nadzoru w zakresie spraw finansowych i administracyjnych nad działalnością szkół, organizowanie doskonalenia zawodowego nauczycieli pracujących wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą, współpraca z organizacjami i środowiskami działającymi na rzecz oświaty polskiej, polonijnej i polskojęzycznej za granicą. ORPEG przekazywał otrzymane środki finansowe m.in. na ww. zadania.

Do zadań NAWA należało w szczególności inicjowanie i realizowanie działań wspierających międzynarodową wymianę akademicką, upowszechnianie informacji o polskim systemie szkolnictwa wyższego i nauki oraz upowszechnianie języka polskiego poza granicami Rzeczypospolitej, w tym poprzez realizację programów (Lektorzy NAWA, Letnie kursy NAWA, Polonista NAWA, Promocja Języka Polskiego NAWA) mających na celu wspieranie „Polish Studies” na zagranicznych uczelniach przez finansowanie stypendiów dla studentów, doktorantów i naukowców oraz projektów promujących język polski i podnoszących jakość jego nauczania poza granicami Polski.

Podobnie IBL, pomimo że wśród przypisanych mu zadań nie wymieniono bezpośrednio zadania związanego ze wspieraniem rozwoju języka polskiego wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą to uregulowania zawarte w aktach prawnych nie uniemożliwiały IBL prowadzenia działalności o charakterze promocyjnym. Instytut jest jednostką literaturoznawczą, przede wszystkim w zakresie historii literatury polskiej i badań polonistycznych, zatem promowanie języka polskiego i literatury polskiej za granicą nie tylko wpisuje się w profil naukowy jednostki, ale od wielu dekad jest realizowane. W ramach swoich zadań IBL organizował m.in. Olimpiady Literatury i Języka Polskiego za granicą i Olimpiady Literatury i Języka Polskiego dla Szkół Podstawowych za granicą.

⁵¹ Tj.: ORPEG, NAWA, IBL, IJP, IAM, Polonika.

Opiekę nad Polonią i Polakami za granicą, w zakresie pomocy od 1 lipca 2024 r. sprawują też Senat Rzeczypospolitej Polskiej oraz minister właściwy do spraw zagranicznych. Poprzednio od 2020 r. do 31 grudnia 2023 r. ww. opiekę sprawował Senat Rzeczypospolitej Polskiej oraz Prezes Rady Ministrów. Opieka ta była realizowana w szczególności poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi i polegała na zlecaniu realizacji zadań publicznych finansowanych z części budżetu państwa Kancelarii Senatu, ministra właściwego do spraw zagranicznych lub innych resortów (m.in. MNiSW, MEN).

W ramach realizowanych zadań KPRM w latach 2022-2023 udzieliła m.in. 5 751,3 tys. zł dotacji na zadania związane ze wsparciem nauki języka polskiego przez Polaków zamieszkałych za granicą. MSZ w 2024 r. m.in. promowało język polski poza granicami kraju oraz dofinansowało projekty ukierunkowane na rozwój języka polskiego w łącznej kwocie 14 595, 1 tys. zł. Kancelaria Senatu w 2024 r. udzielała wsparcia na działalność edukacyjną, w tym m.in. na pogłębienie znajomości języka polskiego, działania podnoszące kwalifikacje nauczycieli polonijnych i polskich za granicą, promujące i upowszechniające Polską kulturę i sztukę za granicą oraz projekty kulturalne i edukacyjne promujące kulturę polską na świecie.

W ustawie o IRJP nie przypisano Instytutowi roli koordynatora działań w zakresie kultywowania tradycji polskiej i wartości języka polskiego oraz promocji kultury polskiej wśród Polonii i Polaków mieszkających za granicą, co zgodnie z OSR, było jedną z przesłanek uzasadniających utworzenie Instytutu.

5.2. DZIAŁALNOŚĆ INSTYTUTU ROZWOJU JĘZYKA POLSKIEGO IMIENIA ŚWIĘTEGO MAKSYMILIANA MARII KOLBEGO

W latach 2022-2023 gospodarka finansowa Instytutu prowadzona była w sposób nieprawidłowy, z naruszeniem przepisów uofp i uor. Stwierdzono również udzielanie zamówień publicznych przekraczających wartość 130 tys. zł netto z naruszeniem ustawy Pzp. Wskazane w planach na lata 2023-2024 działania nie były przyporządkowane zadaniom wymienionym w art. 3 ust. 2 pkt 1-6 ustawy o IRJP. W okresie objętym kontrolą planowanie i realizacja zadań przewidzianych w planach działania nie była w pełni rzetelna. W latach 2023-2024 nie zrealizowano wszystkich zaplanowanych zadań określonych w planie działania na 2023 i 2024 r. Uwagi NIK dotyczą również braku określenia mierników i wskaźników stopnia realizacji planu działania na 2024 r. oraz „Strategicznych kierunków działalności Instytutu Rozwoju Języka Polskiego na lata 2025-2030”.

W Instytucie Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Marii Maksymiliana Kolbego stwierdzono nieprawidłowości w udzielaniu w 2024 r. stypendiów z dotacji podmiotowej oraz w przyznawaniu wsparcia w latach 2023-2024 na realizację przedsięwzięć na rzecz rozwoju języka polskiego za granicą. Beneficjenci środków nie zawsze realizowali przedsięwzięcia na które otrzymały wsparcie, zgodnie z zawartymi umowami.

5.2.1. GOSPODARKA FINANSOWA INSTYTUTU

Organizacja gospodarki finansowej

W latach 2022-2023 w Instytucie nieprawidłowo zorganizowano sposób prowadzenia spraw finansowo księgowych. Od grudnia 2022 r. do maja 2023 r. prowadzenie obsługi księgowej IRJP powierzono podmiotowi zewnętrznemu. Dyrektor Instytutu zawarł w 2022 r. i 2023 r.⁵² umowy z firmą „FB” na prowadzenie ksiąg rachunkowych i obsługę kadrowo-płacową na okres od 16 grudnia 2022 r. do 31 grudnia 2022 r. na kwotę 10,0 tys. zł netto oraz od 1 stycznia do 31 grudnia 2023 r. na kwotę 282,0 tys. zł netto. Za wykonanie przedmiotu umowy z 2022 r. Instytut zapłacił 12,3 tys. zł brutto. Umowa zawarta w styczniu 2023 r. została wypowiedziana przez Instytut w maju 2023 r.⁵³ ze względu na rażąco wygórowaną kwotę w odniesieniu do wykonanej pracy. Za świadczenie usług w okresie od stycznia do maja 2023 r. „FB” wystawiła faktury na kwotę 209,7 tys. zł, w tym za okres od 1 stycznia do 3 marca 2023 r. na kwotę 86,7 tys. zł. W wyniku zawartego 18 października 2023 r. porozumienia pomiędzy IRJP a „FB” i udzielenia Instytutowi obniżki cen za usługi Instytut zapłacił za prowadzenie ksiąg rachunkowych i obsługę kadrowo-płacową od stycznia do maja 2023 r. – 144,5 tys. zł brutto.

Zlecenie prowadzenia ksiąg rachunkowych i obsługi płacowej podmiotowi zewnętrznemu było niezgodne z art. 11 ust. 2 pkt 2 uor. Koszt tych usług wyniósł 156,8 tys. zł. Powyższe wynikało, jak zeznali byli Dyrektor i były Zastępca Dyrektora, z trudności w znalezieniu księgowej, która podjęłaby się prowadzenia spraw finansowych.

Księgi rachunkowe Instytutu były prowadzone poza siedzibą jednostki. Dyrektor Instytutu nie poinformował Urzędu Skarbowego o tym fakcie, mimo takiego wymogu wynikającego z art. 11a ust. 1 uor. Byli Dyrektor zeznał, że nie wiedział gdzie znajdowały się księgi i dlatego nie poinformował urzędu o miejscu ich prowadzenia.

Do dnia 27 marca 2024 r. w Instytucie nie opracowano zasad (polityki) rachunkowości, o których mowa w art. 10 uor. Wprowadzono je dopiero Zarządzeniem Dyrektora Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego⁵⁴ z dnia 27 marca 2024 r., po ponad roku funkcjonowania Instytutu.

Zdaniem NIK polityka rachunkowości jako zbiór zasad i procedur, które określają sposób prowadzenia ksiąg rachunkowych oraz sporządzenia sprawozdania finansowego ma na celu m.in. zapewnienie spójności i przejrzystości ewidencji zdarzeń gospodarczych jednostki. Pełni ona w praktyce m.in. funkcję informacyjną i kontrolną. Brak stosownej polityki rachunkowości miał wpływ, zdaniem NIK, na powstanie stwierdzonych nieprawidłowości, m.in. w dokumentowaniu operacji gospodarczych. Podczas kontroli ustalono brak prawidłowego opisanego 283 dowodów księgowych (z 328 badanych). Dokumenty nie były zatwierdzane pod względem formalno-rachunkowym i merytorycznym oraz nie wskazywały

⁵² 16 grudnia 2022 r. oraz 2 stycznia 2023 r.

⁵³ Instytut nie przedstawił dokumentu potwierdzającego wypowiedzenie umowy. Potwierdzeniem wypowiedzenia umowy była jedynie korespondencja email z firmą FB.

⁵⁴ Nr 8/2024, zmienionym zarządzeniem nr 16/2024 Dyrektora Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego z dnia 19 czerwca 2024 r.

**Nierzetelne
sporządzanie planów
finansowych**

kwoty do wypłaty⁵⁵. W 58 przypadkach dokumenty księgowe nie posiadały żadnej dekretacji. Powyższe działania naruszały art. 21 ust. 1 pkt 6 uor oraz art. 54 ust. 3 uofp. Przyczyną naruszenia ww. przepisów był brak umiejętności wyegzekwowania od pracowników prawidłowych opisów. Od listopada 2023 r. dowody księgowe były wprowadzane do systemu finansowo-księgowego Vulcan⁵⁶ i od tego momentu została im przypisana dekretacja.

W latach 2022-2025 Dyrektor Instytutu corocznie sporządzał plan finansowy, który po zasięgnięciu opinii Rady Instytutu⁵⁷ był zatwierdzany przez Ministra⁵⁸. Sposób opracowania planów finansowych NIK oceniła jako nierzetelny. Na lata 2024-2025 koszty Instytutu zaplanowano w wysokości maksymalnych limitów wydatków budżetu państwa określonych w art. 31 ustawy o IRJP tj. w wysokości 92 400,0 tys. zł. Przy opracowaniu projektów planów finansowych nie sporządzano szczegółowych uzasadnień dla poszczególnych pozycji kosztów, w tym określających sposób i podstawę ich kalkulacji w zaplanowanej wysokości. Na 2024 r. zaplanowano koszty utrzymania Instytutu w wysokości 17 925,0 tys. zł tj. o 7 563,2 tys. zł (73%) wyższe niż zaplanowane koszty funkcjonowania na 2023 r. Na 2025 r. ww. koszty przewidziano w wysokości 17 925,0 tys. zł, tj. o 52,0% (6 124,2 tys. zł) wyższe od kosztów poniesionych w 2024 r.

Opracowując plan finansowy na 2025 r., główna księgowa dopiero 15 stycznia 2025 r. wystąpiła do kierowników komórek organizacyjnych IRJP o informacje dotyczące planowanych w ich komórkach organizacyjnych w 2025 r. wydatków. Nie uwzględniła jednak zgłoszonych przez nich propozycji. Kierownicy komórek organizacyjnych, w zakresie usług obcych, oszacowali swoje potrzeby na kwotę 5 204,8 tys. zł, natomiast w planie finansowym na 2025 r. przewidziano koszty w tym zakresie w wysokości 4 500,0 tys. zł. Koszty materiałów i energii oszacowano w wysokości 913,6 tys. zł jednak w planie ujęto 1 500,0 tys. zł na ten cel.

Ponadto stwierdzono nieprawidłowości polegające na zaciągnięciu w 2022 r. i 2023 r. zobowiązań finansowych pomimo nieposiadania zatwierdzonego planu finansowego, co było niezgodne z zasadami zaciągania zobowiązań przez jednostki sektora finansów publicznych określonymi w art. 46 ust. 1 uofp; przekroczeniu w 2022 r. i 2023 r. o 13,7 tys. zł limitów kosztów ustalonych w planie finansowym, co było niezgodne z art. 44 ust. 1 pkt 3 i art. 52 ust. 1 pkt 2 uofp. W 2022 r. wykonanie planowanych kosztów w pozycji materiały i energia było wyższe o 16,9% w stosunku do zatwierdzonych limitów w planie finansowym (ujęto 71,0 tys. zł, a zrealizowano 83,0 tys. zł). W 2023 r. wykonanie w pozycji wynagrodzenia bezosobowe było wyższe w stosunku

⁵⁵ Dekretacja oznacza stwierdzenie sprawdzenia i zakwalifikowania dowodu do ujęcia w księgach rachunkowych przez wskazanie miesiąca oraz sposobu ujęcia dowodu w księgach rachunkowych.

⁵⁶ System przyjęty do użytkowania od 26 października 2023 r.

⁵⁷ Za wyjątkiem planu na 2022 r.

⁵⁸ Plan finansowy został zatwierdzony: na 2023 r. – 1 marca 2023 r., na 2024 r. – 23 kwietnia 2024 r., na 2025 r. – 19 marca 2025 r.

do zatwierdzonych limitów w planie finansowym o 0,2% (przewidziano 700,0 tys. zł, a zrealizowano 701,7 tys. zł).

Struktura przychodów

W latach 2022-2024 w Instytucie zrealizowano przychody w wysokości 163 289,1 tys. zł. Głównym źródłem przychodów były dotacje z Ministerstwa:

- podmiotowa w wysokości 30 947,0 tys. zł,
- celowa w wysokości 132 082,1 tys. zł.

Pozostałe przychody w wysokości 438,0 tys. zł stanowiły wpłaty uczestników I Światowego Kongresu Edukacji i Nauki Polskiej oraz odsetki od lokat overnight, z tego w 2023 r. osiągnięto 396,0 tys. zł z planowanych 210,0 tys. zł, a w 2024 r. 42,0 tys. zł z planowanych 50,0 tys. zł. Brak wykonania 100% zaplanowanych przychodów z innych źródeł w 2024 r. wynikał z zaprzestania, w wyniku kontroli MEN, lokowania wolnych środków z dotacji budżetu państwa w formie lokat overnight.

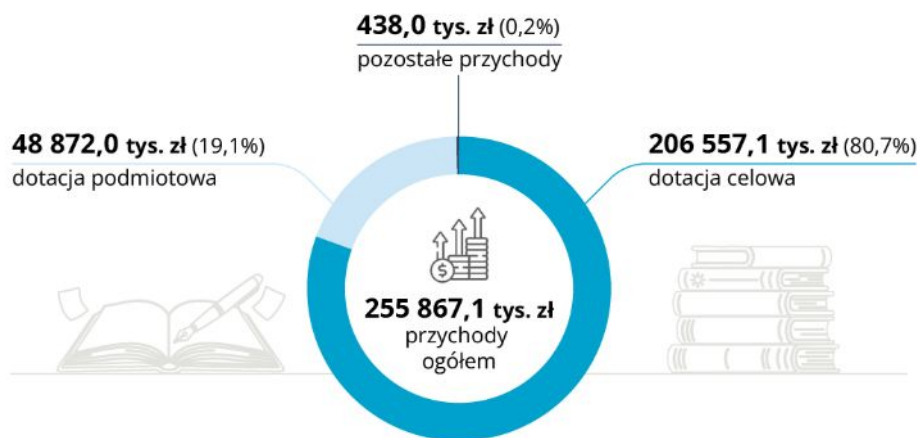
W 2025 r. (do 30 kwietnia) wykonano przychody w wysokości 92 400, tys. zł, w tym z dotacji podmiotowej 17 925,0 tys. zł i dotacji celowej 74 475,0 tys. zł.

W badanym okresie IRJP nie realizował pozostałych przychodów wskazanych w art. 17 ustawy o IRJP, w tym m.in. z działalności gospodarczej, środków finansowych pochodzenia zagranicznego, darowizn, spadków i zapisów.

Dyrektor Instytutu wyjaśniła, że w Instytucie nie prowadzono i nie planuje się prowadzić działalności gospodarczej, w tym wydawniczej, szkoleniowej i wynajmu pomieszczeń, ze względu na procesy naprawcze oraz ograniczone zasoby kadrowe.

Infografika nr 2

Źródła i struktura przychodów IRJP w latach 2022–2025 (do 30 kwietnia)

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie danych przekazanych przez IRJP

Koszty Instytutu

W latach 2022-2024 Instytut zrealizował koszty w wysokości 146 769,0 tys. zł⁵⁹, w tym m.in. z dotacji podmiotowej 22 311,2 tys. zł oraz 124 457,8 tys. zł z dotacji celowej, w tym:

- w 2022 r. – 148,6 tys. zł (z 150,0 tys. zł), tj. 99,1% planu po zmianach,
- w 2023 r. – 63 535,5 tys. zł (z 70 689,0 tys. zł), tj. 89,9% planu po zmianach,

⁵⁹ W tym w 2022 r. – 148,6 tys. zł, w 2023 r. – 63 535,5 tys. zł, w 2024 r. – 83 084,9 tys. zł.

- w 2024 r. – 83 084,9 tys. zł, (z 92 450,0 tys. zł), tj. 89,9% planu po zmianach.

W latach 2022-2024 na utrzymanie Instytutu poniesiono koszty w wysokości 21 470,8 tys. zł⁶⁰ z dotacji podmiotowej (14,6% kosztów ogółem). Ponadto z dotacji podmiotowej sfinansowano w 2024 r. stypendia w wysokości 840,4 tys. zł (0,6% kosztów ogółem).

Z dotacji celowej poniesiono koszty w wysokości 124 457,8 tys. zł na realizację zadań ustawowych⁶¹ (84,8% kosztów ogółem).

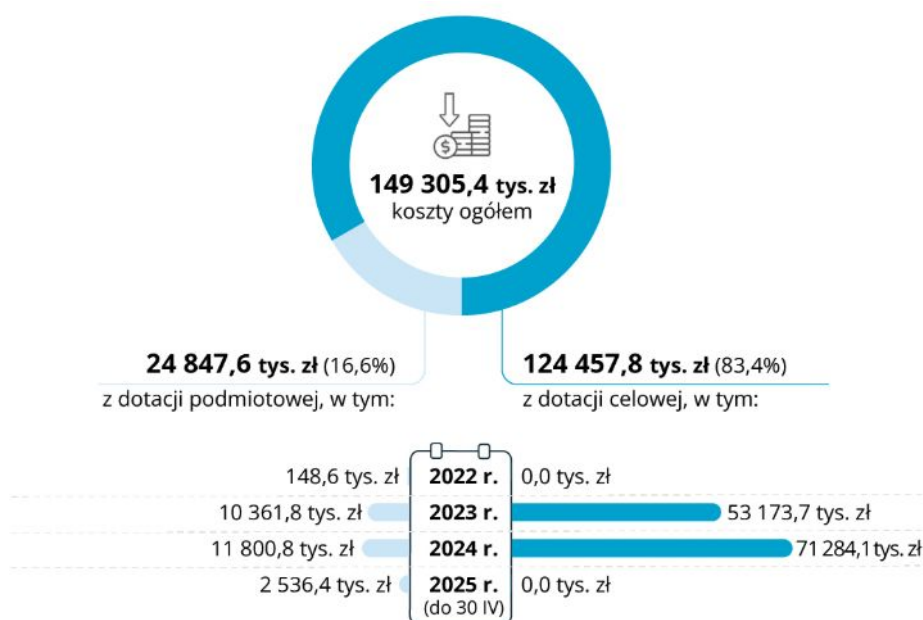
Sprawozdania z wykonania dotacji podmiotowej i celowej za lata 2023-2024 były zatwierdzone przez Ministerstwo⁶². Instytut nie przekazał sprawozdania z wykorzystania dotacji podmiotowej za 2022 r.

Zwrotu 19 370,2 tys. zł⁶³ niewykorzystanych środków z dotacji dokonywano w terminie do 31 stycznia roku następnego⁶⁴.

Do 30 kwietnia 2025 r. zrealizowano koszty w wysokości 2 536,5 tys. zł (z 92 400,0 tys. zł), tj. 2,7% planu, które poniesiono z dotacji podmiotowej.

Infografika nr 3

Koszty zrealizowane przez IRJP w latach 2022–2025 (do 30 kwietnia)

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie danych przekazanych przez IRJP

Zatrudnienie i koszty wynagrodzeń

W latach 2023-2024 przeciętne zatrudnienie w Instytucie wynosiło od 25,6 do 31,8 etatu⁶⁵. W 2022 r., w okresie dwóch tygodni działania Instytutu, zatrudniony był tylko Dyrektor Instytutu⁶⁶. W latach 2022-2024 na

⁶⁰ W tym w 2022 r. – 148,6 tys. zł, w 2023 r. – 10 361,8 tys. zł, w 2024 r. – 10 960,4 tys. zł.

⁶¹ W 2022 r. – 0 zł, w 2023 r. – 53 173,7 tys. zł, w 2024 r. – 71 284,1 tys. zł.

⁶² Z wykorzystania dotacji celowej za 2023 r. – 28 maja 2025 r., za 2024 r. – 25 lutego 2025 r. z wykorzystania dotacji podmiotowej za 2023 r. – 28 maja 2025 r., za 2024 r. – 25 lutego 2025 r.

⁶³ W wysokości zwrotów uwzględniono również zwroty środków finansowych wynikające ze zwrotu niewykorzystanych środków przez beneficjentów.

⁶⁴ Za 2022 r. – 18 stycznia w wysokości 1405,19 zł, za 2023 r. – 12 stycznia 8 599 525,04 zł, za 2024 r. – 15 stycznia 6 124 200,76 zł oraz 31 stycznia – 4 645 045,37 zł.

⁶⁵ Na 14 lutego 2025 r. – 32,5 etatu, na 31 grudnia 2024 r. – 29,5 etatu, na 31 grudnia 2023 r. – 35,1 etatu, na 31 grudnia 2022 r. – jeden etat.

⁶⁶ Przeciętne zatrudnienie w 2022 r. wyniosło 0,05 etatu.

wynagrodzenia wydatkowano 9 102,3 tys. zł odpowiednio: w 2022 r. – 10,2 tys. zł, w 2023 r. – 4 052,3 tys. zł, w 2024 r. – 5 039,7 tys. zł (wzrost o 24,3% w stosunku do 2023 r.).

W latach 2023-2024 koszty wynagrodzenia administracji⁶⁷ wyniosły 7 606,9 tys. zł. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie wyniosło: w 2023 r. – 11,2 tys. zł, w 2024 r. – 12,4 tys. zł.

W latach 2022-2024 koszty zarządu⁶⁸ Instytutu wyniosły 1 495,3 tys. zł i stanowiły 15,5% wydatków IRJP na wynagrodzenia (w roku 2023 – 24,5%, natomiast w roku 2024 – 14,2%).

Stwierdzona nieprawidłowość polegała na wypłaceniu Dyrektorowi Instytutu od marca 2023 r. do 14 lutego 2024 r. wynagrodzenia w wysokości wyższej o łącznie 175,5 tys. zł niż określona przez Ministra w akcie powołania na stanowisko Dyrektora Instytutu, bez zgody Ministra, z naruszeniem art. 7 ust. 5 ustawy o IRJP.

W aktach osobowych byłego Dyrektora znajdował się akt powołania, w którym określono jego wynagrodzenie w wysokości brutto 19,5 tys. zł. Akta te nie zawierały innego dokumentu zatwierdzonego przez właściwego Ministra, z którego wynikałaby zmiana wysokości jego wynagrodzenia. Zamieszczony w tych aktach jedynie wniosek Dyrektora o zmianę wysokości wynagrodzenia, zaakceptowany tylko przez Sekretarza Stanu w Ministerstwie Edukacji i Nauki Pana Tomasza Rzymkowskiego, nie mógł stanowić podstawy do wypłaty zwiększonego wynagrodzenia. Art. 7 ust. 5 ustawy o IRJP stanowi, że wynagrodzenie Dyrektora Instytutu ustala minister właściwy do spraw oświaty i wychowania. Od marca 2023 r. wypłacano Dyrektorowi Instytutu wynagrodzenie miesięczne w wysokości 30,0 tys. zł brutto.

Zawieranie umów cywilnoprawnych i ich koszty

W latach 2022-2024 w Instytucie zawarto łącznie 154 umowy cywilnoprawne, w tym 72 umowy zlecenia⁶⁹ oraz 82 umowy o dzieło⁷⁰ odpowiednio: osiem w roku 2022 (osiem umów o dzieło), 69 w roku 2023 (42 umowy zlecenia oraz 27 umów o dzieło) oraz 77 w roku 2024 (30 umów zlecenia oraz 47 umów o dzieło).

Koszty umów cywilnoprawnych wyniosły łącznie 1 233,8 tys. zł, w tym (891,0 tys. zł na umowy zlecenia oraz 342,8 tys. zł na umowy o dzieło).

Z 1 233,80 tys. zł kosztów umów cywilnoprawnych w 2022 r. wydatkowano 53,0 tys. zł (całość kwoty na umowy o dzieło) w 2023 r. – 728,0 tys. zł (na umowy zlecenia 613,7 tys. zł, na umowy o dzieło 114,3 tys. zł) oraz w 2024 r. – 452,8 tys. zł (na umowy zlecenia 277,3 tys. zł, na umowy o dzieło 175,5 tys. zł). Instytut nie zawierał umów cywilnoprawnych z własnymi pracownikami. Kontrolą objęto 12 umów cywilnoprawnych o wartości 153,5 tys. zł. Ustalono, że dziewięć z nich o wartości 120,5 tys. zł zawarto w sposób niecelowy i niegospodarny, w tym w 2022 r. sześć umów o dzieło o wartości 23,0 tys. zł, w 2023 r. trzech umów zleceń o wartości 97,5 tys. zł. Przedmiotem umów o dzieło zawartych 22 grudnia 2022 r. na okres od 23 do 31 grudnia była obsługa prawna⁷¹, opracowanie planów

⁶⁷ Pracownicy biurowi i merytoryczni.

⁶⁸ Kierownik jednostki i jego zastępcy.

⁶⁹ Zawarte z 55 osobami.

⁷⁰ Zawarte z 49 osobami.

⁷¹ Jedna umowa.

działania⁷², przygotowanie logistyczno-organizacyjne Instytutu⁷³. Przedmiotem umów zleceń zawartych w 2023 r. było m.in. pozyskanie środków na działalność Instytutu oraz wsparcie Instytutu w ramach bieżących konsultacji dotyczących współpracy z organizacjami pozarządowymi i polonijnymi i udziału w wydarzeniach i spotkaniach na terenie kraju i poza granicami oraz świadczenie usług związanych z przeprowadzeniem przetargu i realizacją umowy na zakup podręczników, pomocy dydaktycznych i książek na potrzeby Instytutu i ORPEG.

W Instytucie, poza przedłożeniem rachunków za wykonanie umów oraz potwierdzeniem odbioru dzieł, podpisanych tylko przez byłego Dyrektora, nie przedłożono żadnej dokumentacji potwierdzającej wykonanie prac ani analiz uzasadniających konieczność ich zlecenia. Zawarcie ww. umów cywilnoprawnych stanowiło naruszenie art. 44 ust. 3 pkt 1 uofp.

**Pozostałe
nieprawidłowości
dotyczące
nienależytego
wydatkowania
środków publicznych**

Kontrola wykazała również nieprawidłowości dotyczące:

- wypłacenia w 2023 r. wynagrodzenia za świadczenie usług pocztowych oraz kurierskich w obrocie krajowym i zagranicznym w kwocie wyższej o 0,8 tys. zł⁷⁴ od wynagrodzenia określonego w umowie. Zgodnie z zawartą umową maksymalna wysokość zobowiązania nie mogła przekroczyć 344,4 tys. zł. W ramach realizacji umowy wykonawca wystawił trzy faktury na łączną kwotę 345,2 tys. zł⁷⁵, które zostały opłacone przez IRJP. Było to niezgodne z art. 44 ust. 3 pkt 3 uofp,
- dokonania zwrotu kosztów podróży w gotówce w wysokości 22,8 tys. zł ze środków dotacji celowej dwóm uczestnikom I Światowego Kongresu Edukacji i Nauki Polskiej za Granicą 2023. W Instytucie dokonano 45 wypłat gotówki z bankomatu. Środki finansowe przekazano uczestnikom za potwierdzeniem odbioru⁷⁶. Za 45 wypłat gotówki z bankomatu bank pobrał prowizję w wysokości 0,2 tys. zł. Zgodnie z § 6 ust. 1 pkt 5 umowy określającej warunki przekazania, wykorzystania oraz rozliczenia dotacji celowej udzielonej przez MEN⁷⁷ Instytut był zobowiązany dokonywać płatności związanych z realizacją umowy wyłącznie z rachunku bankowego. Powyższe działanie wynikało z chęci uniknięcia poniesienia o 50% wyższych kosztów, które na skutek przekazania środków na konto gości z Argentyny, mogły być poniesione w związku z wysokimi kosztami obsługi bankowej,
- wydatkowanie 43,2 tys. zł⁷⁸ na zakwaterowanie młodzieży, która została w kraju po Pierwszym Światowym Kongresie Edukacji i Nauki Polskiej za Granicą 2023, w dniach od 9 do 12 lipca 2023 r. Stosownie do Regulaminu uczestnictwa w I Światowym Kongresie Edukacji i Nauki Polskiej za Granicą 2023 organizator nie ponosił

⁷² Cztery umowy.

⁷³ Jedna umowa.

⁷⁴ 22 września 2023 r. podpisał z firmą GE umowę nr 19/IRJP/2023.

⁷⁵ 386/09/2023 z dnia 30 września 2023 r. na kwotę 182,7 tys. zł; 386/09/2023 z dnia 30 września 2023 r. na kwotę 6,5 tys. zł oraz 18/10/2023 z dnia 13 października 2023 r. na kwotę 156,0 tys. zł.

⁷⁶ Pokwitowanie z dnia 8 lipca 2023 r.

⁷⁷ Nr MEIN/DWM/2023/252.

⁷⁸ Faktura z dnia 17.07.2023 r. nr 4208/2023.

kosztów zakwaterowania poza terminem 5-9 lipca 2023 r. Pozostanie w pokoju lub pozostawienie rzeczy po godzinie 12 w dniu 9 lipca 2023 r. było traktowane jako przedłużenie pobytu na koszt uczestnika. Powyższe działanie było niezgodnie z pkt 38.1 i 38.3 Regulaminu uczestnictwa w I Światowym Kongresie Edukacji i Nauki Polskiej za Granicą 2023.

**Nie zawsze
prawidłowo udzielano
zamówień publicznych**

W latach 2022-2025 (do dnia 31 marca 2025 r.) w IRJP przeprowadzono 10 postępowań o zamówienie publiczne w trybie podstawowym (art. 275 ust. 1 Pzp)⁷⁹ oraz jedno w trybie przetargu nieograniczonego (art. 132 Pzp). Rozstrzygnięto oraz podpisano umowy w przypadku 10 postępowań. Łączna kwota wydatkowana w ramach realizacji ww. zamówień wyniosła 7 774,7 tys. zł⁸⁰.

Kontrola prawidłowości stosowania ustawy Pzp i realizacji zamówienia udzielonego⁸¹ w 2023 r. w trybie przetargu nieograniczonego na zakup podręczników, pomocy dydaktycznych i książek na potrzeby IRJP oraz ORPEG o wartości 3091,6 tys. zł nie wykazała nieprawidłowości.

W latach: 2022, 2024 i 2025 (do dnia 31 marca 2025 r.) w IRJP udzielono 224 zamówienia na podstawie procedur wewnętrznych stosowanych dla zamówień, o wartości równej lub niższej niż 130,0 tys. zł netto na łączną kwotę 2 014,6 tys. zł⁸². W 2023 r. udzielono zamówień o wartości 2 707,7 tys. zł. IRJP nie dysponował danymi dotyczącymi liczby udzielonych zamówień w 2023 r. ponieważ nie posiada rejestrów zamówień, których wartość jest mniejsza niż 130,0 tys. zł.

Kontrola prawidłowości stosowania procedur wewnętrznych do zakupów o wartości równej lub niższej niż 130 tys. zł netto, jednego zamówienia wykazała, że udzielono go w 2023 r. na zakup podręczników i pomocy dydaktycznych o wartości 81,0 tys. zł netto, niezgodnie z § 18 ust. 4 oraz § 20 ust. 3 i ust. 4 pkt 2 zarządzenia Dyrektora⁸³ w sprawie wprowadzenia Regulaminu udzielania zamówień i dokonywania zakupów w IRJP⁸⁴. Wniosek zakupowy nie został podpisany i zaakceptowany przez kierownika zamawiającego. Umowę podpisano⁸⁵ bez przeprowadzenia procedury zapytania ofertowego.

Ponadto stwierdzono nieprawidłowości polegające na udzieleniu w 2023 r. zamówień publicznych na świadczenie usług, których wartość przekraczała 130,0 tys. zł netto, bez zastosowania art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy Pzp. Łączna wartość zamówień publicznych udzielonych bez stosowania ww. ustawy wyniosła 581,1 tys. zł netto, tj.:

- od 24 kwietnia do 19 czerwca 2023 r. dokonano zakupów mebli na kwotę powyżej 130,0 tys. zł, tj. 143,0 tys. zł netto (176,0 tys. zł brutto)⁸⁶,
- 9 września 2023 r. jednemu podmiotowi udzielono zamówienia na dostarczenie materiałów promocyjnych o szacunkowej wartości

⁷⁹ Dziewięć w roku 2023 oraz jedno w roku 2024.

⁸⁰ Wszystkie zamówienia udzielono w 2023 r.

⁸¹ Na podstawie trzech umów z 6, 14 oraz 19 września 2023 r.

⁸² W 2022 r. – dwa zamówienia na kwotę 67,8 tys. zł w 2024 r. 173 zamówienia na kwotę 1655,3 tys. zł oraz w 2025 r. 49 zamówień na kwotę 291,5 tys. zł.

⁸³ Nr 26/2023 z 24 lipca 2024 r.

⁸⁴ Dalej: Regulamin zakupowy 2023.

⁸⁵ Nr 29/IRJP/2023 z 12 grudnia 2023 r.

⁸⁶ Faktury: FV/0185/04/2023 z 24 kwietnia 2023 r. (z B) ; 02/05/2023 z 23 maja 2023 r. (z MK); FA/000019/05/2023 z 18 maja 2023 r. (z MB) oraz 40725/M/2023 z 19 czerwca 2023 r. (z GM).

- 156,1 tys. zł netto. W wyniku realizacji zamówienia dostarczono materiały promocyjne (pióra, flagi, zestawy upominkowe, długopisy) o łącznej wartości 146,8 tys. zł netto (180,7 tys. zł brutto). Płatność za dostarczone materiały promocyjne realizowano w częściach, tj. w roku 2023 zapłacono 64,9 tys. zł netto (79,9 tys. zł brutto) oraz w 2024 r. zapłacono 81,9 tys. zł netto (100,8 tys. zł brutto),
- 2 stycznia 2023 r. zlecono prowadzenie ksiąg rachunkowych i obsługę kadrowo-płacową o wartości powyżej 130,0 tys. zł, tj. 282,0 tys. zł netto⁸⁷.

5.2.2. PLANOWANIE I REALIZACJA ZADAŃ USTAWOWYCH

Opracowanie dokumentów planistycznych

W latach 2023-2025 Dyrektor Instytutu, stosownie do art. 9 ust. 1 pkt 5 ustawy o IRJP, sporządzał roczne plany działania⁸⁸, które przekazywał do opinii Rady Instytutu i do zatwierdzenia przez Ministra⁸⁹.

Wskazane w planach na lata 2023-2024 działania nie były przyporządkowane zadaniom wymienionym w art. 3 ust. 2 pkt 1-6 ustawy o IRJP. W planach działania przewidziano udzielanie stypendiów oraz m.in. w 2023 r. zorganizowanie I Światowego Kongresu Edukacji i Nauki Polskiej za Granicą, a w 2024 r. zorganizowanie konferencji, patronatów i partnerstwa, kampanii promocyjnych promujących czytanie w języku polskim, cyfryzację edukacji polonijnej, zachęcanie do korzystania z aplikacji do nauki języka polskiego, działania usprawniające współpracę z partnerami.

Zaplanowane na 2025 r. działania przyporządkowano do zadań wymienionych w ustawie o IRJP. Planowane działania dotyczyły:

- inicjowania i realizowania działań dotyczących promocji języka polskiego w tym: realizacji projektu „Polonijni kumple”, udzielenia wywiadów o dwujęzyczności, opracowania materiałów promocyjnych;
- wspierania kultywowania polskiej tradycji i wartości języka polskiego jako ojczystego oraz promocji języka polskiego jako ojczystego w tym realizacji projektów: „Akademia młodych liderów i ambasadorów polonijnych”⁹⁰, „Polonijne debaty młodych”⁹¹, „Akademia młodego reportera”⁹² udzielenia stypendiów;
- wspierania inicjatyw oraz projektów edukacyjnych i naukowych mających na celu pogłębianie znajomości języka polskiego, opracowania pakietu materiałów edukacyjnych dla dzieci starszych oraz wspierania szkół polonijnych i polskich za granicą⁹³;
- upowszechniania języka polskiego jako obcego w tym: opracowania ram programowych dla polonijnej edukacji językowo-kulturowej⁹⁴,

⁸⁷ W 2023 r. w ramach ww. umowy Instytut wydatkowała łącznie 144,5 tys. zł.

⁸⁸ W Instytucie nie opracowano planu działalności na okres od 15 do 31 grudnia 2022 r.

⁸⁹ Minister zatwierdził plany działalności na 2023 r. – 1 marca 2023 r., na 2024 r. – 23 kwietnia 2024 r., oraz po zmianie z 17 września 2024 r. – 1 października 2024 r., na 2025 r. – 19 marca 2025 r.

⁹⁰ Na projekt dla 30 osób, który ma wspierać kompetencje przywódcze, umiejętności współpracy oraz aktywność społeczną zaplanowano 500,0 tys. zł.

⁹¹ Projekt dla 30 uczestników, na który przewidziano 1 000,0 tys. zł przewiduje organizację debat oksfordzkich w języku polskim, rozwijających umiejętności oratorskie i retoryczne.

⁹² Program skierowany do 10 osób młodzieży polonijnej (16-19 lat), na który przewidziano 500,0 tys. zł ma wspierać rozwój umiejętności dziennikarskich i promować dwujęzyczność.

⁹³ Na wsparcie 700 szkół przewidziano 33 000,0 tys. zł z dotacji celowej.

⁹⁴ Na opracowanie jednej ramy programowej przewidziano 350,0 tys. zł.

wybrania narzędzi umożliwiających naukę on-line, opracowania pakietu materiałów edukacyjnych do nauki języka polskiego;

- współpracy ze szkołami, uczelniami, instytucjami publicznymi, stowarzyszeniami, fundacjami, organizacjami i innymi podmiotami działającymi w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą na rzecz rozwoju języka polskiego za granicą, w tym: przeprowadzenia „Programu doradztwa mentoringowego”⁹⁵, szkoleń dla nauczycieli⁹⁶, minigrantów⁹⁷, wspieranie podnoszenia kwalifikacji nauczycieli⁹⁸ i organizacji parasolowych.

W 2025 r. przewidziano także opracowanie ram programowych dla polonijnej edukacji językowo-kulturowej, utrzymanie relacji ze środowiskiem polonijnym (oświatowym) oraz partnerami, działania usprawniające pracę Instytutu oraz współpracę z partnerami i beneficjentami końcowymi, działania wspierające nauczanie języka polskiego za granicą, działania komunikacyjno-promocyjne.

W latach 2023-2025 zadania Instytutu planowano również realizować przy udziale innych podmiotów, którym planowano udzielić wsparcia finansowego w naborach ciągłych i otwartych konkursach ofert na realizację przedsięwzięć na rzecz rozwoju języka polskiego za granicą, spójnych z zadaniami Instytutu, o których mowa w art. 3 ust. 2 ustawy o IRJP. Wsparcie planowano udzielać m.in. na:

- utrzymanie i funkcjonowanie szkół i przedszkoli polonijnych i polskich za granicą oraz struktur polonijnych organizacji oświatowych i macierzy szkolnych,
- działania dydaktyczne i podniesienie kwalifikacji nauczycieli polonijnych,
- dzieci i młodzież polonijną i polską za granicą (wypoczynek, program wymiany on-line „Polonijni Kumple”, „Bon dla ucznia i przedszkolaka”, praktyki dla młodzieży polonijnej, Polonii i Polaków studiujących za granicą),
- działania promujące język i kulturę polską na świecie (inicjatywy edukacyjne upowszechniające znajomość języka polskiego i kultury polskiej w świecie, organizowanie działalności na rzecz upowszechniania i promocji sztuki polskiej za granicą wśród Polonii, fundusz interwencyjny dla przedsięwzięć mających szczególne znaczenie dla rozwoju języka polskiego i promowania kultury polskiej za granicą).

Miernikami stopnia realizacji zadań, określonymi w planach działania Instytutu (na 2023 r. i 2025 r.) oraz w umowach przyznających dotacje celowe (na 2024 r. i 2025 r.), była m.in. liczba udzielonych dofinansowań, liczba uczestników, liczba zawartych umów. W planie działania na 2024 r. oraz w „Strategicznych kierunkach działalności Instytutu Rozwoju Języka Polskiego na lata 2025-2030” nie określono mierników ani wskaźników

⁹⁵ Na realizację programu dla pięciu mentorów, zaplanowano 200,0 tys. zł.

⁹⁶ Na przeszkolenie 30 nauczycieli zaplanowano 200,0 tys. zł.

⁹⁷ Projekt dla 10 działaczy polonijnych bez doświadczenia w zarządzaniu środkami publicznymi zaplanowano 2 000,0 tys. zł. W ramach koncepcji zostaną wybrane centra regrantowe (od jednego do trzech), które otrzymają środki z IRJP. Centra będą m.in. szkolić beneficjentów w zakresie pozyskiwania środków publicznych, planowania, realizacji i rozliczeń projektów.

⁹⁸ Dla 500 nauczycieli przewidziano 2 000,0 tys. zł.

stopnia ich wykonania, umożliwiającą w przyszłości dokonanie oceny ich realizacji.

W dokumencie nie podano harmonogramu realizacji poszczególnych kierunków i celów działalności. Określono m.in., że celem będzie: „podniesienie jakości i atrakcyjności kształcenia języka polskiego”, „zwiększenie dostępności nauki języka polskiego w różnych formach edukacyjnych”, „wzmocnienie potencjału organizacyjnego i merytorycznego organizacji parasolowych”, „podniesienie efektywności systemu udzielania i rozliczania wsparcia” bez podania wartości bazowych i docelowych.

**Niepełne wykonanie
zadań określonych w
planach działania**

W Instytucie nie sporządzano cyklicznych, udokumentowanych analiz dotyczących realizacji planów działalności Instytutu.

W latach 2023-2024 realizacja zadań wymienionych w art. 3 ust. 2 pkt 1-6 ustawy o IRJP polegała przede wszystkim na udzielaniu wsparcia finansowego w drodze naborów ciągłych i konkursów ofert. Ponadto przyznano stypendia (w 2024 r.), zorganizowano I Światowy Kongres Edukacji i Nauki Polskiej za Granicą (w 2023 r.), opracowano koncepcję naboru ciągłego (w 2024 r. i 2025 r.) oraz budowano relacje z beneficjentami i środowiskami polonijnymi, w tym zorganizowano Targi Operatorów, Akademię IRJP⁹⁹ oraz spotkania z ekspertami, beneficjentami i środowiskami polonijnymi. Przedstawiciele Instytutu uczestniczyli w delegacjach zagranicznych i krajowych¹⁰⁰. W mediach społecznościowych¹⁰¹ publikowano relacje z wydarzeń oraz spotkań z Polonią i Polakami z zagranicy.

Dyrektor Instytutu odnosząc się do ograniczonej realizacji zadań wyjaśniła m.in., że w 2024 r. z ostrożności przyjęto założenie braku możliwości wykorzystania dotacji podmiotowej do realizacji własnych zadań ustawowych. Dlatego ich skala była ograniczona przede wszystkim do gromadzenia wiedzy o środowisku oraz nawiązywania i utrzymywania relacji z końcowymi beneficjentami.

W latach 2023-2024 nie zrealizowano wszystkich przyjętych w planach działalności zadań. W 2023 r. nie przyznano stypendiów. Natomiast w 2024 r. nie zorganizowano konferencji, konsultacji i kampanii promocyjnych, w tym promującej czytanie w języku polskim oraz nie zachęcano do korzystania z aplikacji do nauki języka polskiego. Brak realizacji zaplanowanych w planie działania zadań uznano za nierzetelne. Dyrektor Instytutu, stosownie do art. 9 ust. 1 pkt 8 ustawy o IRJP, sporządzał coroczne sprawozdania z działalności Instytutu, które były opiniowane przez Radę Instytutu i zatwierdzane przez Ministra Edukacji¹⁰².

**Efekty działalności
Instytutu**

W Instytucie nie dysponowano wymiernymi danymi dotyczącymi efektów działań Instytutu w zakresie wsparcia rozwoju¹⁰³ języka polskiego, a także

⁹⁹ Cykl webinarów i warsztatów podczas których przekazywano informacje dotyczące funkcjonowania organizacji polonijnych w 2024 r. i 2025 r.

¹⁰⁰ W 2023 r. na 23 delegacje zagraniczne wydano 276,3 tys. zł, w 2024 r. na 17 delegacji zagranicznych wydano 213,4 tys. zł.

¹⁰¹ M.in. Facebook, YouTube, strona internetowa Instytutu.

¹⁰² Za 2023 r. – 28 maja 2025 r., za 2024 r. – 28 maja 2025 r.

¹⁰³ Rozwój to proces, który polega na ulepszaniu i rozszerzaniu możliwości oraz potencjału jednostki, organizacji lub społeczeństwa. Zgodnie z definicją zawartą w Słowniku Języka Polskiego rozwój oznacza: proces przechodzenia do stanów lub form bardziej złożonych lub pod pewnym względem doskonalszych; lub sposób rozwijania się zdarzeń w czasie albo proces zmian zachodzących.

danymi dotyczącymi liczby osób należących do Polonii, Polaków zamieszkałych za granicą oraz osób nieposiadających polskiego pochodzenia, które uzyskały w latach 2023-2024 wsparcie finansowe ze środków IRJP.

Efektowności Instytutu w latach 2023-2024 było objęcie wsparciem 1638 podmiotów prowadzących działalność edukacyjną, w tym w 2023 r. – 838 (z 800 planowanych), w 2024 r. – 800 z 800 planowanych.

W 2024 r. dofinansowano:

- 733 (z 780 planowanych) szkół i przedszkoli polonijnych i polskich za granicą,
- 19 (z 20 zaplanowanych) struktur polonijnych organizacji oświatowych i macierzy szkolnych,
- 726 (na 100 zaplanowanych) nauczycieli – udział w szkoleniach metodycznych, warsztatach podnoszących kompetencje oraz w inicjatywach naukowych i edukacyjnych,
- 7680 (na 6000 zaplanowanych) dzieci i młodzieży polonijnej – wypoczynek w czasie wolnym od zajęć szkolnych,
- 4437 (z 6000 zaplanowanych) bonów dla uczniów i przedszkolaków na pokrycie kosztów związanych z dodatkową edukacją w języku polskim, zachęcanie do nauczania w języku polskim oraz wyróżnienie uczniów,
- 233 (z 300 planowanych) inicjatywy edukacyjne upowszechniające znajomość języka polskiego i kultury polskiej w świecie.

Za 2023 r. nie przedłożono informacji o udzielonych dofinansowaniach na działalność edukacyjną instytucji oświatowych za granicą (500 zaplanowanych), z realizacji projektów „Spójnik Maksymilian łączący narody i społeczeństwa” (200 planowanych) oraz „Poznaj Polskę z uczniami z zagranicy” (100 zaplanowanych).

5.2.3 . PRYZNAWANIE STYPENDIÓW, WSPIERANIE PRZEDSIĘWZIĘĆ NA RZECZ ROZWOJU JĘZYKA POLSKIEGO ZA GRANICĄ ORAZ NADZÓR NAD REALIZACJĄ ZAWARTYCH UMÓW I ICH ROZLICZENIE

Powoływanie komisji ekspertów oraz komisji konkursowych do oceny wniosków o stypendium oraz udzielenie wsparcia

W latach 2022-2024 powołano 14 komisji do oceny ofert/wniosków złożonych w naborach ciągłych, konkursach ofert oraz wniosków o stypendia¹⁰⁴. Na wynagrodzenia ekspertów zewnętrznych poniesiono wydatki w wysokości 135,8 tys. zł, w tym w 2023 r. – 43,8 tys. zł, w 2024 r. – 92,0 tys. zł.

Zasady powoływania członków komisji konkursowych i ekspertów do oceny wniosków o przyznanie stypendium określono we wprowadzonej we wrześniu 2024 r. procedurze naboru ekspertów zewnętrznych¹⁰⁵. Od tego czasu proces wyboru ekspertów obejmował: analizę formalną i merytoryczną zgłoszenia, w tym m.in. wykształcenie i doświadczenie oraz rozmowę z przedstawicielem Instytutu.

¹⁰⁴ W tym w: 2023 r. trzy do oceny ofert, jednej do oceny wniosków w naborze ciągłym, 2024 r. osiem do oceny ofert, po jednej do oceny wniosków o stypendium oraz w naborze ciągłym.

¹⁰⁵ Stanowiącą załącznik do zarządzenia nr 30/2024 r. Dyrektora Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. św. Maksymiliana Marii Kolbego z 11 września 2024 r.

Badanie prawidłowości powoływania członków komisji, dokonane na próbie składów dwóch komisji¹⁰⁶ wykazało, że Dyrektor Instytutu, stosownie do wymogów określonych w art. 22 ust. 8 ustawy o IRJP, powołał komisję ekspertów do oceny wniosków o stypendium¹⁰⁷ oraz stosownie do art. 24 ust. 3 ustawy o IRJP, powołał komisję konkursową do oceny ofert o przyznanie wsparcia. W skład komisji wchodził pracownik Instytutu oraz osoby niebędące pracownikami, w tym eksperci zewnętrzni oraz przedstawiciele Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Funkcję przewodniczących pełnili: w komisji konkursowej – ekspert zewnętrzny, a w komisji ekspertów – Dyrektor Instytutu. Funkcję zastępcy przewodniczącego pełnili: w komisji konkursowej – pracownik Instytutu, a w komisji ekspertów – zastępca dyrektora IRJP.

Stwierdzona nieprawidłowość dotyczyła powołania, w latach 2023-2024, członków komisji konkursowej i komisji ekspertów niezgodnie z art. 22 ust. 9 pkt 1 oraz art. 24 ust. 6 pkt 1 ustawy o IRJP. W 2023 r. eksperci zewnętrzni powoływani byli bez określenia zasad ich wyboru. Instytut nie posiadał dokumentów z naboru powołanych ekspertów zewnętrznych ani dokumentów potwierdzających ich kwalifikacje i doświadczenie. Ponadto powołano w 2024 r. trzech z pięciu (badanych) osób na członków komisji konkursowych oraz eksperckich, będących jednocześnie pracownikami Instytutu. Osoby te nie wyróżniały się wiedzą i doświadczeniem w obszarze zadań realizowanych przez Instytut ani w dziedzinie właściwej dla tego rodzaju przedsięwzięć. Ich wiedza i doświadczenie nie predestynowały do udziału w ww. komisjach. Członek siedmiu komisji M¹⁰⁸ posiadał 2-letnie doświadczenie w pracy w banku. Członek siedmiu komisji N¹⁰⁹ posiadał roczne doświadczenie w pracy w domu kultury oraz dwumiesięczne doświadczenie w pracy w Ministerstwie Funduszy i Polityki Regionalnej. Członek trzech komisji W¹¹⁰ pracował w kuratorium oświaty, ośrodku metodycznym oraz jako analityk działalności placówki medycznej.

W latach 2023-2024 z ekspertami zewnętrznymi zawierano umowy o dzieło. Analiza terminowości wypłaty wynagrodzeń ośmiu ekspertom wykazała, że w 2024 r. dwóm z nich wynagrodzenia o łącznej wartości 1,8 tys. zł zostały wypłacone w terminie i w wysokości określonej w umowie. W 2023 r., w związku z brakiem daty wpływu do Instytutu rachunków za wykonane usługi przez sześciu ekspertów o wartości 22,6 tys. zł, nie można określić czy wypłata wynagrodzenia nastąpiła w terminie określonym w umowie. Wynagrodzenia wypłacono w terminie od ośmiu do 11 dni od daty wystawienia rachunku za usługi. Zgodnie z zawartymi umowami termin wypłaty wynagrodzenia dla ekspertów wynosił siedem dni od daty dostarczenia rachunku za usługę.

¹⁰⁶ Tj. otwartego konkursu ofert pn. „Środki na realizację projektów innowacyjnych i cyfrowych z zakresu edukacji, nauki i budowy społeczeństwa informacyjnego, w tym w szczególności w obszarze Programu GovTech Polska” z 2023 r., oraz naboru wniosków o udzielenie stypendium Instytutu Rozwoju Języka Polskiego na 2024 r.

¹⁰⁷ Zarządzeniem nr 44/2024 Dyrektora Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego z dnia 2 grudnia 2024 r. w sprawie powołania Komisji ekspertów do naboru wniosków pn. „Stypendia Instytutu Rozwoju Języka Polskiego na 2024 r.”

¹⁰⁸ Członek komisji do konkursów K3/2024; K1.2/2024; K2.2/2024; K4/2024;; K5/2024;; K6/2024 oraz w komisji ekspertów do naboru wniosków stypendialnych.

¹⁰⁹ Członek komisji do konkursów K2/2024; K3/2024; K1.2/2024; K2.2/2024; K4/2024; K5/2024 oraz w naborze ciągłym NC/2024.

¹¹⁰ Członek w komisjach do konkursów K3/2023; K1/2024; K2/2024.

**Nieprawidłowa
organizacja
przyznawania
stypendiów**

Zadania związane z udzielaniem stypendiów, w tym z opracowaniem regulaminu, ogłoszeń, wzoru wniosków i umów oraz współpracą z ekspertami realizowano przede wszystkim w Departamencie Strategii i Współpracy Międzynarodowej, pomimo że w § 19 i 20 Regulaminu Organizacyjnego Instytutu¹¹¹ zadania związane z udzielaniem stypendium, w tym obsługą naboru wniosków, wkładem merytorycznym do regulaminu i ogłoszeń, przypisano Departamentowi Realizacji Przedsięwzięć i Stypendiów (DRPiS).

Ogólne zasady i warunki przyznawania stypendiów na rok 2024 r., określone w Regulaminie naboru wniosków na „Stypendia IRJP na rok 2024”, dotyczące terminu uzupełnienia braków formalnych, były niezgodne z § 5 ust. 2 rozporządzenia w sprawie stypendiów. W ww. Regulaminie wyznaczono pięć dni roboczych na uzupełnienie braków formalnych we wnioskach, pomimo, że w rozporządzeniu w sprawie stypendiów przewidziano na powyższą czynność 14 dni.

**Przyznawanie
stypendiów**

W naborze wniosków o stypendium w 2024 r. wpłynęło 410 wniosków. W 11 przypadkach uznano, że wnioski nie spełniają wymogów formalnych. Z 399 wniosków komisja zarekomendowała przyznanie stypendium 103 osobom. Stypendia motywacyjne w wysokości po 3,8 tys. zł przyznano 24 osobom. Stypendia uznaniowe w wysokości po 9,6 tys. zł przyznano 79 osobom.

Oceny formalnej 410 wniosków o stypendium dokonało dwóch członków komisji – pracowników Instytutu, a oceny merytorycznej pięciu członków komisji – pracowników Instytutu (z 10 członków powołanych w skład Komisji ekspertów). Na jedną osobę przypadało od 32 do 139 ocen merytorycznych. Następnie, na etapie posiedzenia komisji, w oparciu o przygotowaną listę rankingową, omawiano m.in. kompetencje kandydatów i ich wkład w rozwój języka polskiego.

Badanie prawidłowości rozpatrzenia 23 wniosków o udzielenie stypendiów, w tym 10 motywacyjnych i 13 uznaniowych wykazało, że w 13 sprawach udzielono stypendium, a w 10 odmówiono ich przyznania z powodu otrzymania niewystarczającej liczby punktów.

Do oceny merytorycznej dopuszczono 16 wniosków¹¹² (z 23 badanych), w tym sześć¹¹³ (z 10 badanych) o stypendium motywacyjne oraz 10¹¹⁴ (z 13 badanych) o stypendium uznaniowe, w których nie podano nazwy szkoły, do której uczęszczała osoba ubiegająca się o przyznanie stypendium albo nauczała języka polskiego¹¹⁵ oraz opinii przedstawiciela szkoły lub szkół, do których uczęszczała osoba ubiegająca się o stypendium, albo w których nauczała języka polskiego.¹¹⁶

W ramach oceny merytorycznej wniosków o udzielenie stypendium stosowano nieprzejrzyste i niejednolite kryteria oceny. W trzech przypadkach kandydatom przyznano od 5 do 10 punktów za działalność dydaktyczną i organizację programów edukacyjnych, inicjatywy polonijne i kulturalne, publikacje, badania oraz inne formy upowszechniania języka

¹¹¹ Stanowiącego załącznik do zarządzenia nr 4/2024 Dyrektora IRJP z 18 listopada 2024 r.

¹¹² Wniosek FJNV, PM, ML, RK, MC, LU, RC, JG, MM, JS, JA, RB, AZ, DK, AK, AA.

¹¹³ PM, ML, RK, MC, LU, RC.

¹¹⁴ JG, MM, JSK, JAS, RB, AZ, DK, AK, AA, FJNV.

¹¹⁵ Jeden przypadek.

¹¹⁶ 16 wniosków.

**Organizacja naborów
ciągłych i konkursów
ofert**

polskiego, pomimo że wnioskujący nie wykazali we wnioskach takich inicjatyw. Wiarygodność wystawiającego listy rekomendacyjne/opinie oceniano przyznając odpowiednio od 5 do 15 punktów za opinię/rekomendację podpisaną przez dyrektora, od 10 do 15 punktów za rekomendację podpisaną przez konsula i od 5 do 15 punktów za rekomendację podpisaną przez prezesa organizacji.

Dyrektor Instytutu wyjaśniła m.in., że ocen dokonano na podstawie kompleksowej analizy działalności wnioskujących. Ocena wiarygodności wystawiającego rekomendację była dokonywana na podstawie pozycji, autorytetu oraz relacji rekomendującego z kandydatem. Ekspert brał pod uwagę m.in. funkcję pełnioną przez daną osobę, a także charakter i zasięg działalności. W wielu przypadkach kontaktował się z osobą wystawiającą list uzyskując dodatkowe informacje.

W związku z realizacją zadania dotyczącego udzielania wsparcia na rzecz rozwoju języka polskiego za granicą, Instytut w latach 2023-2025 (do 30 maja) ogłosił trzy nabory ciągłe oraz 14 konkursów ofert¹¹⁷. Ogłoszenia publikowano zgodnie z rozporządzeniem w sprawie wsparcia, na stronie Biuletynu Informacji Publicznej. W ogłoszeniu z dnia 10 maja 2024 r. dotyczącym konkursu ofert /IRJP/2024 pn. Wsparcie dla szkół polonijnych i polskich za granicą 2024, zamieszczonym na stronie BIP Instytutu oraz w regulaminie konkursu, nie podano informacji o terminie składania ofert. Było to niezgodne z § 2 pkt 9 rozporządzenia w sprawie wsparcia.

W 2023 r. i 2024 r. przed ogłoszeniem naborów w Instytucie nie przeprowadzono udokumentowanych analiz potrzeb i problemów Polonii i Polaków mieszkających zagranicą w kontekście ustawowych zadań Instytutu.

Podstawę planowanych w 2025 r. naborów stanowiły informacje z przeprowadzonych w 2024 r. trzech ankiet: „Ankieta nauczyciela polonijnego w świecie”, „Ankieta dla szkół – organizacja wypoczynku i wyjazdów dla dzieci i młodzieży” i „Ankieta dla rodziców – wypoczynek w czasie wolnym od zajęć”. Wyniki przeprowadzonych ankiet nie zawierały ewaluacji zlecanych dotychczas zadań w drodze naborów ciągłych, konkursów ofert oraz wniosków i rekomendacji na przyszłość. Ponadto kwestionariusz ankietowy nie przewidywał pytań umożliwiających wyciągnięcie wniosków o dotychczasowym funkcjonowaniu i rezultatach naborów i konkursów.

¹¹⁷ W 2023 r. ogłoszenia: konkursu 1. Wspieranie edukacji polonijnej i polskiej poza granicami Polski z 20 września, konkursu 2. Wspieranie dzieci i młodzieży polonijnej oraz polskiej mieszkającej poza granicami Polski z 9 czerwca, konkursu 3. Środki na realizację projektów innowacyjnych i cyfrowych z zakresu edukacji, nauki i budowy społeczeństwa informacyjnego, w tym w szczególności w obszarze Programu GovTech Polska z 6 listopada. W 2024 r. ogłoszenia konkursu 1. Wsparcie dla szkół polonijnych i polskich za granicą z 10 maja, konkursu 2. Wypoczynek w czasie wolnym od zajęć szkolnych z 29 maja, konkursu 3. Kompleksowe wsparcie edukacji polonijnej i polskiej za granicą z 25 lipca, konkursu 1.2. Wsparcie dla szkół polonijnych i polskich za granicą z 31 lipca, konkursu 2.2. Wypoczynek w czasie wolnym od zajęć z 19 sierpnia, konkursu 4. Wsparcie działań promujących język i kulturę polską na świecie z 20 sierpnia, konkursu 5. Wsparcie nauczania języka polskiego poprzez dofinansowanie zakupu podręczników, sprzętu biurowego, sprzętu komputerowego oraz oprogramowania z 10 października, konkursu 6. Bon dla szkół polonijnych z 5 listopada. W 2025 r. ogłoszono konkursy 1. Edukacja polonijna - wsparcie szkół polonijnych za granicą. Edycja 2025 z 17 marca, konkursu 2. Wypoczynek z językiem polskim z 15 kwietnia, konkursu 3. Razem dla polskiej edukacji - wsparcie organizacji parasolowych z 15 maja.

Dyrektor wyjaśniła m.in., że ankiety stanowiły element diagnozy środowiska i potrzeb odbiorców. Nie służyły bezpośrednio do oceny efektywności wydatkowania środków publicznych. Wspierały proces projektowania przyszłych działań. Dłuższa ankieta zniechęciłaby respondentów.

Nabór ciągły w 2023 r. przeznaczony był dla przedsięwzięć ważnych społecznie, które z różnych przyczyn nie mogły być złożone w dotychczas organizowanych konkursach ofert. Natomiast w 2024 r. nabór ciągły przeznaczony był dla projektów mających szczególne znaczenie dla działalności Instytutu, spójnych z jego celami, ważnych społecznie, których zakres nie pokrywał się z zakresem planowanych oraz organizowanych konkursów ofert. Nabór wniosków przeznaczony był w szczególności dla przedsięwzięć dotyczących patronatów, konferencji, partnerstw Instytutu, wielkoskalowych wydarzeń istotnych dla Polonii i Polaków mieszkających za granicą oraz innych inicjatyw spójnych z koncepcjami ogłaszanych na stronie. Zasady dotyczące składania wniosków, kosztów kwalifikowanych, w tym administracyjnych i niekwalifikowanych oraz wytyczne dotyczące oceny formalnej i merytorycznej, zawierania umów oraz obowiązków sprawozdawczych określono w regulaminach opracowanych odrębnie dla każdego naboru ciągłego i konkursu ofert. Nie określono w nich konkretnych celów oraz planowanych rezultatów jakie Instytut zamierzał osiągnąć w wyniku realizacji wspieranych przedsięwzięć.

W naborach ciągłych i konkursach ofert, za wyjątkiem dwóch z konkursów ofert, nie wymagano wkładu własnego.

Za działanie nierzetelne NIK uznała brak określenia w regulaminach konkursów i naborów szczegółowych, precyzyjnych wytycznych dotyczących oceny merytorycznej wniosków. Eksperti oceniali m.in.:

- potencjał wnioskodawcy, w tym zasoby kadrowe, rzeczowe lub finansowe oraz doświadczenie,
- adekwatność opisu realizacji przedsięwzięcia do celu przedsięwzięcia,
- adekwatność kosztorysu do celu i zakresu przedsięwzięcia,
- jakość, szczegółowość i wartość merytoryczną informacji o beneficjentach.

W regulaminie naboru ciągłego z 2023 r. wymieniono jedynie kryteria oceny określone w § 14 pkt 1-5 rozporządzenia w sprawie wsparcia. Nie określono wag poszczególnych kryteriów. W pozostałych regulaminach do wymienionych kryteriów oceny dodatkowo przypisano skalę punktową¹¹⁸. Nie doprecyzowano jakie elementy podane we wniosku/ofercie będą miały wpływ na ocenę, w tym które będą punktowane wyżej, a których brak będzie wpływał na niższą ocenę (tj. m.in. jaki zakres informacji podlega analizie w ramach danego kryterium i jak wpływa na wysokość przyznanych punktów m.in. w zakresie potencjału, doświadczenia, informacji o beneficjentach).

Udzielanie wsparcia w naborze ciągłym oraz konkursie ofert

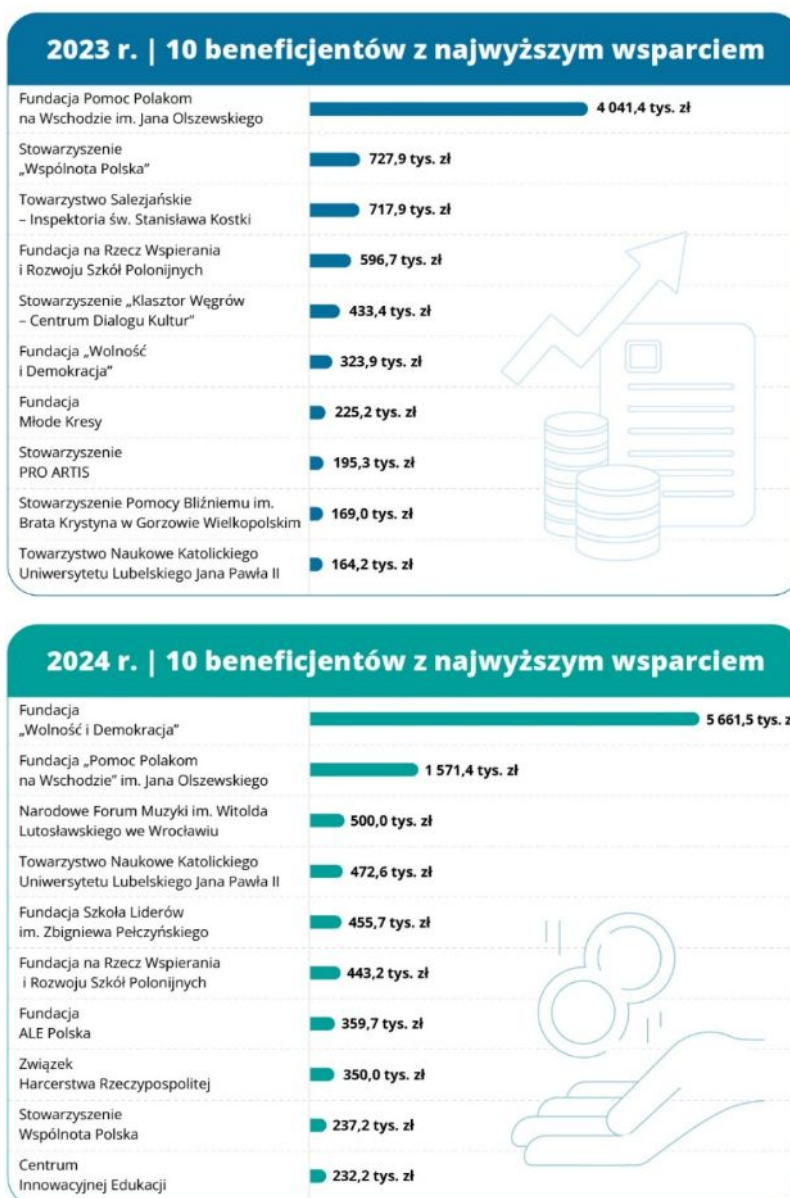
W latach 2023-2024 do IRJP wpłynęło 1025 wniosków/ofert o udzielenie wsparcia, złożonych przez 293 podmioty. Wymogi formalne i merytoryczne spełniały 704 dokumenty, w tym 96 wniosków złożonych w naborze ciągłym oraz 608 ofert złożonych w konkursach ofert. Komisja zarekomendowała zawarcie 697 umów. Ostatecznie zawarto 682 umowy

¹¹⁸ O numerach 1/2023/IRJP, 2/2023/IRJP, 3/2023/IRJP, 3/2024/IRJP, 5/2024/IRJP oraz 6/2024/IRJP

o wartości 121 408,5 tys. zł, w tym w naborze ciągłym o wartości 21 618,1 tys. zł¹¹⁹, a w konkursie ofert – 99 790,4 tys. zł¹²⁰. Zakres przedmiotowy dofinansowywanych przedsięwzięć najczęściej obejmował: wsparcie bieżącej działalności placówek i inicjatyw edukacyjnych poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, organizowanie wypoczynku dzieci i młodzieży polonijnej, wsparcie kadry w szkołach polonijnych, doposażenie polskich szkół w sprzęt komputerowy i edukacji cyfrowej.

Wykaz 10 beneficjentów, którzy w 2023 r. i 2024 r. w ramach naborów ciągłych i konkursu ofert uzyskali najwyższe wsparcie finansowe z IRJP ze środków dotacji celowej na realizację przedsięwzięć na rzecz rozwoju języka polskiego za granicą wraz z wysokością wykorzystanego wsparcia, przedstawia poniższy wykres.

Infografika nr 4

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie danych przekazanych przez IRJP

¹¹⁹ W 2023 r. – 48 umów o wartości 8 672,6 tys. zł, w 2024 r. 47 umów – 12 945,5 tys. zł.

¹²⁰ W 2023 r. – 172 umowy o wartości 39 225,5 tys. zł, w 2024 r. 415 umów – 60 564,8 tys. zł.

Wykaz 10 beneficjentów, którzy w 2023 i 2024 r. w ramach konkursów ofert zawarli z IRJP więcej niż trzy umowy prezentuje poniższa grafika

Infografika nr 5

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie danych przekazanych przez IRJP

Szczegółowe badanie 30 spraw, w tym 20 rozpatrzonych pozytywnie oraz dziesięciu rozpatrzonych negatywnie wykazało, że: wnioski/oferty składane były przez uprawnione podmioty, tj. przez operatorów lub bezpośrednio przez beneficjentów. Wnioski/oferty były oceniane pod względem formalnym oraz merytorycznym. Wszystkie zawierały elementy określone w § 3 lub § 13 rozporządzenia w sprawie wsparcia, tj. m.in. dane oferenta/wnioskodawcy, nazwę, planowany termin i opis przedsięwzięcia, informacje o zasobach kadrowych, rzeczowych lub finansowych i o wcześniejszej działalności oferenta oraz dodatkowo, przy wnioskach składanych w naborze ciągłym, cel proponowanego przedsięwzięcia i zakładane rezultaty. Ponadto wnioski/oferty zawierały oświadczenia wymienione w art. 24 ust. 2 pkt 3 lit. a-c ustawy o IRJP oraz § 3 ust. 2 pkt 2-3, § 13 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia w sprawie wsparcia dotyczące m.in.

zgodności danych ze stanem faktycznym i prawnym, braku zaległości z tytułu należności publicznoprawnych, braku dofinansowania z innych źródeł na sfinansowanie kosztów przedstawionych we wniosku/ofercie oraz nie występowania o środki z innych źródeł publicznych na dofinansowanie przedstawionych działań.

Do 21 wniosków/ofert na 30 zbadanych załączono zaświadczenie o numerze identyfikacyjnym REGON, wydane w okresie trzech miesięcy poprzedzających dzień złożenia oferty. Pozostałe dziewięć wniosków, dopuszczonych do oceny merytorycznej, nie spełniało wymogów określonych w § 3 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia w sprawie wsparcia. Zamiast ww. zaświadczenia załączono do nich informację udostępnioną na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego o nadanym numerze identyfikacyjnym (REGON).

Analiza kart ocen ekspertów wykazała, że oceny merytoryczne dokonywane były w sposób niejednolity i nieprzejrzysty.

Przykład

- zasoby kadrowe, rzeczowe lub finansowe z trzech wniosków¹²¹ oceniono na pięć punktów (na pięć określonych w regulaminie), pomimo że wnioskodawcy w źródłach finansowania nie zadeklarowali wkładu własnego,
- zasoby rzeczowe o wartości 4,5 tys. zł we wniosku¹²² oceniono na jeden punkt (na pięć określonych w regulaminie),
- zasoby kadrowe i doświadczenie z dwóch ofert¹²³ oceniono na pięć punktów (z 10 określonych w regulaminie). Obniżenie punktacji uzasadniono wcześniejszymi problemami z rozliczeniem,
- zasadność i trwałość rezultatów opisanych we wniosku¹²⁴ oceniono na pięć punktów (na pięć określonych w regulaminie), pomimo że „rezultat został przedstawiony w sposób ogólny i nieprecyzyjny. Nie wskazano w nich rezultatów ilościowych”.

Dyrektor Instytutu wyjaśniła, iż eksperci posługiwali się wiedzą niewynikającą tylko bezpośrednio z ocenianego wniosku, a także wiedzą np. instytucjonalną. Zdarzało się, że wnioski, które nie zawierały bardzo szczegółowego opisu potencjału kadrowego, rzeczowego i finansowego (z uwagi na brak sprawności technicznej w przygotowaniu wniosków), były mimo wszystko ocenione wyżej z uwagi na powszechną znajomość przez ekspertów współpracy Instytutu z danym wnioskodawcą i dawały rękojmię co do posiadanych zasobów. Eksperti posiadali także wiedzę o problemach związanych z bieżącą współpracą z wnioskodawcami, która świadczyła np.: o braku ww. zasobów, pomimo profesjonalnego opisanie ich w ofercie. Ponadto Dyrektor wyjaśniła, że powyższe mogło wpływać na ocenę ekspertów i nie powodowało stanu iż oceny były subiektywne i niezwiązane z weryfikowanym wnioskodawcą.

¹²¹ 100/NC/2024/IRJP/2024, 15/NC/2024/IRJP/2024, 89/NC/2024/IRJP/2024.

¹²² 63/NC/2024/IRJP/2024.

¹²³ Np. ocena merytoryczna w związku z umowami 16/K5/2024 oraz 50/K5/2024.

¹²⁴ 100/NC/2024/IRJP/2024.

Nieprawidłowe zawieranie umów

Umowy przyznające wsparcie Instytutu były zawierane w formie pisemnej oraz posiadały elementy wymagane art. 151 ust. 2 uofp. Oferenci zobowiązywali się do realizacji przedsięwzięć m.in. w oparciu o postanowienia umowy, wnioski/ofertę stanowiące załącznik do umowy oraz ogłoszenie i regulamin.

W umowach zawarto regulacje dopuszczające możliwość finansowania ze środków dotacji celowej wydatków poniesionych na realizację przedsięwzięć przed zawarciem umów. Określono, iż data rozpoczęcia realizacji przedsięwzięcia wskazana we wniosku, która nie zawsze była tożsama z datą zawarcia umowy, jest początkową datą kwalifikowalności kosztów. Wskazano również, że Instytut dopuszcza możliwość refundacji kosztów związanych z realizacją przedsięwzięcia, poniesionych przed datą podpisania umowy ale nie wcześniej niż od 1 stycznia danego roku, w którym to przedsięwzięcie było realizowane.

Dopuszczenie możliwości finansowania lub dofinansowania zadań, które już zostały zrealizowane, albo były w trakcie ich realizacji było niezgodne z art. 23 ust. 1 ustawy o IRJP.

W konsekwencji ww. postanowień, w 14 umowach (na 20 badanych) przyznających wsparcie na realizację przedsięwzięć, w rozliczeniu końcowym uwzględniono 994,2 tys. zł kosztów poniesionych przed zawarciem umowy z IRJP, tj. 9,0% z ogółem wykorzystanych środków na ich realizację, tj. 11 017,7 tys. zł.

Ustalono również, że w 2023 r. w Instytucie zawarto pięć umów¹²⁵ na udzielenie wsparcia o łącznej wartości 610,8 tys. zł po terminie realizacji przedsięwzięcia.

W maju 2025 r. Ministerstwo wskazało Dyrektor IRJP¹²⁶, by umowy dotacyjne zawierane pomiędzy IRJP a wnioskodawcami/oferentami przyznające wsparcie w ramach naboru ciągłego oraz w konkursach ofert nie dopuszczały refundacji wydatków związanych bezpośrednio z realizacją przedsięwzięcia, poniesionych przed podpisaniem z wnioskodawcą/oferentem umowy na realizację zadania. W odpowiedzi na powyższe, po roboczym spotkaniu w MEN, Instytut wystosował pismo¹²⁷, w którym wystąpił o możliwość kontynuowania zadań z dotychczas przyjętymi zasadami. Dyrektor Instytutu, powołując się na ustną zgodę Sekretarza Stanu Pani Joanny Muchy nadal dopuszczała finansowanie z dotacji celowej kosztów realizacji przedsięwzięć poniesionych przed terminem zawarcia umowy na ich wykonanie. Ministerstwo Edukacji Narodowej, skierowało do Instytutu kolejne pismo¹²⁸, w którym informowało Dyrektora Instytutu by umowy dotacyjne zawierane pomiędzy IRJP a wnioskodawcami/oferentami przyznające wsparcie w ramach naboru ciągłego oraz w konkursach ofert nie dopuszczały refundacji wydatków związanych bezpośrednio z realizacją przedsięwzięcia, przed podpisaniem z wnioskodawcą/oferentem umowy na realizację zadania.

Dyrektor wyjaśniła, że przyjęcie kwalifikowalności kosztów od 1 stycznia 2025 r. wynikało z konieczności zapewnienia ciągłości istnienia edukacji

¹²⁵ Umowa nr 0029/K2/2023, 0030/K2/2023, C/002/004/2023, C/012/014/2023, C/004/020/2023.

¹²⁶ Pismo MEN DWM-WOPGM.0779.14.2025 z 13 maja 2025 r.

¹²⁷ 19 maja 2025 r.

¹²⁸ Pismo DWM-WOPGM.0779.14.2025. AZ z 17 czerwca 2025 r.

polonijnej. Rok szkolny nie pokrywa się z rokiem kalendarzowym i zobowiązania zaciągane przez dyrektorów placówek edukacyjnych realizowane są właśnie w logice roku szkolnego, a nie budżetowego w Polsce. Gdyby przyjąć rozwiązanie, iż okres kwalifikowalności wydatków nie powinien być wcześniejszy niż data podpisania umowy z beneficjentem, oznaczałoby to, że Instytut nie ma możliwości finansowania pierwszych pięciu miesięcy funkcjonowania szkół polonijnych, czy organizacji parasolowych. W praktyce pierwsze umowy są podpisywane najwcześniej pod koniec maja. Dopuszczenie kwalifikowalności kosztów sprzed podpisania umowy jest uwarunkowane każdorazowo decyzją komisji konkursowej i nie ma mowy o automatycznej refundacji. Dyrektor wyjaśniła również, że Instytut działa w ramach określonych przepisów, a jego relacja z Ministerstwem jako organem nadzorującym nie zakłada możliwości wydawania bieżących poleceń czy zaleceń o charakterze operacyjnym. Dodała, że kierując się koniecznością zapewnienia ciągłości i płynności funkcjonowania Instytutu, a także mając na uwadze przedstawione przez Instytut uzasadnienie merytoryczne, podjęła decyzję o kontynuowaniu procedury konkursowej dopuszczającej możliwość rozpoczęcia realizacji przedsięwzięcia przed datą zawarcia umowy.

Koszty administracyjne

Plany działania IRJP na lata 2023-2025, ogłoszone konkursy oraz zawierane umowy pomiędzy Instytutem a operatorami na realizację przedsięwzięć dofinansowanych przez Instytut, nie określały precyzyjnie rodzaju kosztów administracyjnych, które mogą być ponoszone przez operatorów.

Regulaminy naborów ciągłych/konkursów ofert, za wyjątkiem jednego konkursu ofert (K/3/2023), nie zawierały szczegółowych informacji dotyczących katalogu kosztów administracyjnych. Wysokość kosztów administracyjnych w 2023 r. określono ustalono od 5% do 10% wartości przedsięwzięcia, a w 2024 r. do 10% kwoty dofinansowania. Do kosztów administracyjnych można było zaliczyć koszty pośrednio związane z realizacją przedsięwzięcia, niezbędne do osiągnięcia jego celu i prawidłowej realizacji.

W regulaminie konkursu K/3/2023¹²⁹ podano, że do kosztów administracyjnych należą: wynagrodzenie koordynatora zadania i inne koszty osobowe związane z realizacją zadania, usługi księgowe, obsługa prawna projektu, usługi pocztowe i kurierskie, koszty korzystania z telefonu, Internetu, koszty bankowe, materiały promocyjne, usługi związane z tłumaczeniem dokumentów projektowych.

W pozostałych przypadkach w komunikacji bezpośredniej z oferentami/wnioskodawcami oraz w trakcie webinarów¹³⁰ on-line przekazywano informacje dotyczące rodzajów kosztów wpisujących się w koszty administracyjne. Do typowych kosztów administracyjnych zaliczano m.in. czynsz za lokal, wynagrodzenie koordynatora, a także inne koszty organizacyjne. Kwalifikowalność kosztów, takich jak energia elektryczna, sprzątanie, gospodarka odpadami czy media, uzależniona była od ścisłego powiązania z przedsięwzięciem.

¹²⁹ K3 Środki na realizację projektów innowacyjnych i cyfrowych z zakresu edukacji, nauki i budowy społeczeństwa informacyjnego, w tym w szczególności w obszarze Programu Goc Tech Polska.

¹³⁰ 18 października 2024 r., 8, 20, 29 listopada 2024 r., 19 marca 2025 r. i 11 kwietnia 2025 r.

Minister Edukacji wyjaśniła m.in., że *pożądane byłoby w regulaminach konkursowych zawrzeć rodzaj kosztów (zadań/działań), które mogą podlegać sfinansowaniu/dofinansowaniu przez operatora/wnioskodawcę ofert oraz ustalić maksymalny limit procentowy ich kwalifikowalności w ramach udzielonej dotacji. Dodała również, że dla każdego konkursu powinien być stworzony katalog tzw. kosztów pośrednich, które są niezbędne do poniesienia, ale nie są bezpośrednio związane z realizacją zadania konkursowego. W związku z powyższym Minister Edukacji w trakcie kontroli NIK (8 lipca 2025 r.) skierowała do IRJP pismo, w którym zarekomendowała stworzenie dla każdego konkursu katalogu kosztów pośrednich na dany typ wsparcia, które są niezbędne do poniesienia, ale nie są bezpośrednio związane z realizacją zadania konkursowego.*

W ramach 20 badanych umów wysokość kosztów administracyjnych, sfinansowanych ze środków dotacji celowej wyniosła 573,1 tys. zł. Koszty administracyjne nie przekroczyły limitów określonych w umowach. W ramach kosztów administracyjnych opłacano m.in. wynagrodzenia koordynatorów i opiekunów merytorycznych projektu, obsługę księgową, prawną i informatyczną, zakup materiałów biurowych i środków czystości oraz opłaty za czynsz, energię, gaz, wodę i Internet.

**Realizacja
przedsięwzięć
i nierzetelne
rozliczanie**

Rozliczenie udzielonego wsparcia finansowego następowało po upływie realizacji zadania, na podstawie sprawozdania końcowego z jego realizacji. W sprawozdaniach operatorzy wykazywali informacje o stopniu realizacji wykonanych projektów oraz wydatków poniesionych ze środków Instytutu.

Z realizacji 677 umów zawartych w trybie konkursu ofert oraz naboru ciągłego w terminie złożono 604 (89,2%) sprawozdania¹³¹. Do 28 maja 2025 r. Instytut zaakceptował 612 sprawozdań, w tym w 20 (3,3%) przypadkach¹³² Instytut uznał wykonanie umowy za nienależyte. W 13 przypadkach operator zwrócił nienależnie pobrane środki. W pozostałych siedmiu sprawach¹³³ z 233,8 tys. zł nienależnie pobranych środków odzyskano 53,4 tys. zł (22,8%).

Analiza 20 badanych sprawozdań wykazała, że 15 z nich złożono w terminie. Pięć sprawozdań końcowych z realizacji przedsięwzięć zrealizowanych w 2023 r. w naborze ciągłym nie miało daty wpływu¹³⁴. W ramach weryfikacji (uproszczonej kontroli realizacji faktycznie poniesionych kosztów) Instytut wzywał operatorów do uzupełnienia przesłanych sprawozdań m.in. o potwierdzenie złożenia sprawozdania przez osobę upoważnioną, przesłanie skanu dokumentów księgowych wraz z opisem i potwierdzeniem dokonania zapłaty, listy uczestników, uzupełnienie dat płatności. We wszystkich badanych przypadkach Instytut zatwierdził sprawozdania z realizacji przedsięwzięć. Wszystkie z analizowanych przedsięwzięć zostały zrealizowane w terminach przewidzianych w umowach. W przypadku 10 umów zawartych w naborze ciągłym osiągnięto następujące cele i rezultaty:

- przekazano w 2024 r. 5000 nauczycielom polonijnym świąteczne bony finansowe na rozwój zawodowy, zakup materiałów edukacyjnych lub inne cele związane z podnoszeniem jakości nauczania języka polskiego,

¹³¹ W tym 191 w roku 2023 oraz 413 w roku 2024.

¹³² 15 w roku 2023 oraz pięć w roku 2024.

¹³³ Wszystkie w roku 2024.

¹³⁴ Np. w sprawach nr 052/INI/2023, 039/INI/2023, 045/INI/2023, 048/INI/2023, 073/INI/2023.

- zrekrutowano kuratorów oraz 21 dyrygentów, którzy spotykali się w celu doskonalenia warsztatu, uczestniczyli w lekcjach dyrygowania i emisji dźwięku, opracowano śpiewnik (69 utworów),
- kupiono dla czterech szkół na Litwie i jednej na Łotwie, do których uczęszczało 1048 uczniów, pięć 5 tablic interaktywnych, 26 laptopów,
- kupiono sprzęt komputerowy, drukarki i kserokopiarki dla 12 szkół,
- zorganizowano Forum Współpracy Edukacyjnej Kraków Bazylea Edycja II październik 2024 r., podczas którego podpisano porozumienia o współpracy pomiędzy Polską Szkołą w Bazylei a Instytutem Filologii Polskiej Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, w przedsięwzięciu uczestniczyło 20 osób,
- zorganizowano pobyt w Polsce dla 401 młodych osób, które brały udział w lekcjach języka polskiego, historii i geografii oraz 20 osób, które uczestniczyły w szkoleniu dla pedagogów,
- zorganizowano spotkania/warsztaty psychologiczne, pedagogiczne i logopedyczne dla rodziców i opiekunów,
- wypłacono bonusy motywacyjne dla 210 nauczycieli oraz nagrody pieniężne dla 80 nauczycieli,
- zorganizowano konkurs „Najlepsza szkoła najlepszy nauczyciel na Litwie” oraz przyznano nagrody nauczycielom i szkołom,
- zorganizowano konkurs „Pięknego Czytania” dla 150 uczestników oraz Dzień Nauczyciela i konferencję nauczycielską dla 60 osób.

Zatwierdzenia 11 z 20 badanych sprawozdań końcowych dokonano po upływie 30 dniowego terminu określonego w art. 152 uofp.

Na podstawie informacji zawartych w końcowych sprawozdaniach z realizacji przedsięwzięć ustalono, że 18 z nich zostało zrealizowanych zgodnie z zakresem określonym w ofercie/umowie. Nierzetelny sposób weryfikacji i oceny stwierdzono w dwóch z 20 sprawozdań końcowych.

W jednym przypadku przedsięwzięcie „Wsparcie sprzętowe dla polskich szkół na Litwie i Łotwie”¹³⁵ zostało zrealizowane w niepełnym zakresie, tj. kupiono 25 (z 26 planowanych) laptopów, a działania skierowano do 1048 uczniów i nauczycieli (zamiast 1060). Instytut zatwierdził sprawozdanie Stowarzyszenia Odra-Niemen i nie wystąpił o zwrot środków finansowych w związku z niepełnym wykonaniem projektu.

Instytut zatwierdził końcowe sprawozdanie Fundacji Czyste Serca z realizacji przedsięwzięcia „Laboratorium edukacyjne Emi i Gracji”¹³⁶, pomimo że w sprawozdaniu końcowym nie wykazano liczby uczestników przedsięwzięcia. Instytut nie wezwał również beneficjenta do uzupełnienia informacji w tym zakresie.

Nieskuteczny monitoring i kontrola

W latach 2024-2025 (do 30 kwietnia 2025 r.) Instytut przeprowadził pięć kontroli (trzy w 2024 r., dwie w 2025 r.)¹³⁷ oraz 20 monitoringów i 11 wizytacji realizacji wspieranych przedsięwzięć. Pierwsza kontrola i monitoring rozpoczęły się odpowiednio 20 września oraz 29 sierpnia 2024 r.

W wyniku przeprowadzonych przez Instytut kontroli stwierdzono m.in. realizację przedsięwzięć niezgodnie z wnioskiem/ofertą stanowiącą załącznik do umowy. Nieprawidłowości dotyczyły liczby, grupy wiekowej

¹³⁵ Umowa 46/NC/2024.

¹³⁶ Umowa C/026/045/2023.

¹³⁷ Kontrola realizowana na podstawie m.in. art. 26 ustawy o IRJP.

**Realizacja zadań przez
dwa wybrane
podmioty**

uczestników, sfinansowania kosztów działania biblioteki zamiast szkoły, braku opisanie dokumentów pod względem formalno-rachunkowym oraz merytorycznym, wywiązywania się z obowiązków informacyjnych.

Podczas przeprowadzonych przez Instytut wizytacji/monitoringu stwierdzono m.in., że część zakupionego sprzętu (w ramach projektów: Zakup sprzętu komputerowego dla polskich szkół na Litwie¹³⁸ oraz „Innowacyjne wsparcie informacyjno-dydaktyczne szkół polskich na Litwie w nauczaniu i promocji języka polskiego”¹³⁹) nie była użytkowana. Komputery znajdowały się w oryginalnie zapieczętowanych, nienaruszonych opakowaniach.

Najwyższa Izba Kontroli objęła kontrolą dwa podmioty korzystające ze wsparcia udzielonego przez IRJP na realizację przedsięwzięć wspierających rozwój języka polskiego za granicą, tj. Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” oraz Fundację „Wolność i Demokracja”. Szczegółowym badaniem objęto łącznie siedem umów zawartych z Instytutem na łączną kwotę 1 907,9 tys. zł. Podmioty te co do zasady prawidłowo i zgodnie z zawartymi umowami realizowały przedsięwzięcia, a prowadzona ewidencja księgowa umożliwiała identyfikację wydatków poniesionych na realizację projektów. Sprawozdania końcowe z realizacji przedsięwzięć były sporządzane na podstawie dokumentów źródłowych i ewidencji księgowej oraz terminowo przekazywane do IRJP. Stwierdzone nieprawidłowości dotyczyły wykazania i rozliczenia przez Stowarzyszenie „Wspólnota Polska” kwoty 10,6 tys. zł poniesionej na realizację przedsięwzięcia w grupie docelowej nie wymienionej w ofercie. Stowarzyszenie zwróciło do Instytutu wykorzystaną niezgodnie z umową dotację w wysokości 10,6 tys. zł oraz 1,2 tys. zł kosztów administracyjnych wraz z odsetkami.

W przypadku Fundacji „Wolność i Demokracja” rozliczono w kosztach kwalifikowalnych 8,6 tys. zł za zakup asortymentu, który nie został ujęty w ofercie stanowiącej załącznik do zawartej umowy z Instytutem. Instytut zatwierdził sprawozdanie końcowe z realizacji przedsięwzięcia „Szkoła Przyszłości. Doposażenie placówek na Ukrainie cz. I”¹⁴⁰, w którym Fundacja Wolność i Demokracja wykazała zakup tonerów, słuchawek oraz myszek do laptopów, niewymienionych w ofercie stanowiącej załącznik do umowy.

5.3. NADZÓR MINISTRA NAD INSTYTUTEM ROZWOJU JĘZYKA POLSKIEGO IMIENIA ŚWIĘTEGO MAKSYMILIANA MARII KOLBEGO

Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania nie w pełni rzetelnie sprawował nadzór nad Instytutem w zakresie zgodności działań Instytutu z przepisami prawa; realizacji przez Instytut zadań, o których mowa w art. 3 ust. 2 ustawy o IRJP oraz prawidłowości wydatkowania środków publicznych.

¹³⁸ Umowa nr 40/NC/2024.

¹³⁹ Umowa nr 24/K3/2023.

¹⁴⁰ Umowa nr 13/K5/2024.

**Organizacja nadzoru
nad działalnością
Instytutu**

W Ministerstwie nie ustalono i nie wprowadzono szczegółowych uregulowań wewnętrznych określających zasady i sposób sprawowania nadzoru. Nadzór nad działalnością Instytutu sprawowany był na podstawie regulacji wynikających z ustawy o IRJP. W strukturze organizacyjnej Ministerstwa wyodrębniono Departament Współpracy Międzynarodowej, któremu przypisano sprawowanie w imieniu Ministra nadzoru na IRJP w zakresie dotyczącym: zgodności działań z przepisami prawa i statutem; prawidłowości wydatkowania środków publicznych; zatwierdzania rocznego planu działania, projektu rocznego planu finansowego, rocznego sprawozdania finansowego, rocznego sprawozdania z działalności; przygotowywania projektów decyzji, umów i aneksów do umów dotyczących przyznawania dotacji i rozliczania przyznanych dotacji oraz wyboru firmy audytorskiej badającej roczne sprawozdanie finansowe Instytutu.

Prowadzenie kontroli w Instytucie, na zasadach określonych w ustawie z dnia 15 lipca 2011 r. o kontroli w administracji rządowej, przypisano do zadań Departamentu Audytu i Kontroli.

**Nadzór Ministra w
zakresie zgodności
działań Instytutu z
przepisami prawa i
statutem**

Minister nadał Instytutowi Statut, w którym określił organizację wewnętrzną oraz tryb pracy Instytutu.

W Ministerstwie nie opiniowano dokumentów opracowanych przez IRJP dotyczących zasad udzielania stypendiów lub przyznawania wsparcia beneficjentom realizującym przedsięwzięcia na rzecz wspierania rozwoju języka polskiego za granicą (np. regulaminy, umowy itp.), ponieważ jak wyjaśniła Sekretarz Stanu w MEN upoważniona przez Ministra do sprawowania bieżącego nadzoru nad IRJP, Ministerstwo nie zostało poproszone o uczestniczenie w konsultacjach lub uzgodnieniach treści dokumentów, które zostały opracowywane w IRJP.

**Nie w pełni rzetelny
Nadzór Ministra nad
realizacją zadań**

Nadzór Ministra nad realizacją zadań przypisanych Instytutowi w art. 3 ust. 2 ustawy o IRJP obejmował przede wszystkim weryfikację i zatwierdzanie planów działania Instytutu w latach 2023-2025, rozliczanie i zatwierdzanie sprawozdań z działalności, a także bieżące wsparcie w realizowaniu zadań. W Ministerstwie zatwierdzano plany działania Instytutu, w których zaplanowane działania¹⁴¹ nie były przyporządkowane do zadań wymienionych w ustawie o IRJP, a mierniki i wskaźniki stopnia realizacji zadań były określone w sposób nierzetelny. Plan działania Instytutu na 2024 r. w ogóle nie zawierał mierników i wskaźników stopnia ich realizacji. Minister zatwierdził także dokument pn. „Strategiczne kierunki działalności Instytutu Rozwoju Języka Polskiego na lata 2025-2030”, w którym nie wskazano konkretnych mierników i wskaźników realizacji założonych celów, umożliwiających w przyszłości dokonanie oceny stopnia realizacji Strategii¹⁴², jak również harmonogramu realizacji poszczególnych kierunków i celów działalności.

W badanym okresie Minister zatwierdzał sprawozdania z działalności Instytutu, stosownie do wymogu określonego w art. 9 ust. 1 pkt 8 w zw. z art. 9 ust. 2 ustawy o IRJP. Sprawozdanie roczne z działalności Instytutu

¹⁴¹ Plany działania na 2023 r. i 2024 r.

¹⁴² Przykładowo nie określono wartości dla celów: podniesienie jakości i atrakcyjności kształcenia języka polskiego; zwiększenie dostępności nauki języka polskiego w różnych formach edukacyjnych; wzmocnienie potencjału organizacyjnego i merytorycznego organizacji parasolowych; podniesienie efektywności systemu udzielania i rozliczania wsparcia z IRJP.

**Nadzór Ministra nad
wydatkowaniem
środków finansowych
przez IRJP nie zawsze
prawidłowy**

za 2023 r. zostało zatwierdzone w Ministerstwie dopiero po upływie roku od jego wpływu do Ministerstwa (29 marca 2024 r.). Brak zatwierdzenia ww. sprawozdania zostało zidentyfikowane w MEN w trakcie kontroli NIK.

W latach 2022-2025 Minister, w ramach sprawowanego nadzoru nad wydatkowaniem środków finansowych przez Instytut, stosownie do art. 18 ust. 3 ustawy o IRJP, zatwierdzał roczne plany finansowe Instytutu oraz przekazywał środki dotacji podmiotowej na działalność bieżącą i celowej na realizację zadań wynikających z art. 3 ust. 2 ustawy o IRJP. Zatwierdzał również roczne sprawozdania z rozliczenia przekazanej w latach 2023-2024 dotacji podmiotowej i celowej. Sprawozdania z rozliczenia ww. dotacji za 2023 r. zostały zatwierdzone dopiero w trakcie kontroli NIK, tj. 28 maja 2025 r., pomimo że wpłynęły do Ministerstwa odpowiednio 1 lipca 2024 r. i 26 marca 2024 r. Brak zatwierdzenia ww. sprawozdania zostało zidentyfikowane w MEN w trakcie kontroli NIK.

Stosownie do wymogu określonego w art. 9 ust. 1 pkt 7 w zw. ust. 2 oraz art. 9 ust. 4 ustawy o IRJP Minister zatwierdzał roczne sprawozdania finansowe Instytutu oraz dokonywał wyboru wskazanej przez Instytut firmy audytorskiej do badania sprawozdań za lata 2022, 2023 i 2024. Stwierdzona nieprawidłowość dotyczyła wyboru firmy audytorskiej do zbadania sprawozdania finansowego za 2022 r., która nie spełniała wymogów formalnych dla tego rodzaju podmiotu, określonego w art. 46 ustawy z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym¹⁴³, tj. nie figurowała na liście firm audytorskich prowadzonej przez Polską Agencję Nadzoru Audytowego. W konsekwencji konieczne było poddanie sprawozdania finansowego IRJP za 2022 r. ponownemu badaniu przez firmę audytorską spełniającą wymogi formalne.

**Nierzetelnie
przeprowadzona przez
Ministerstwo kontrola
w Instytucie**

MEN przeprowadziło jedną kontrolę w IRJP w zakresie „Przyznawania środków wsparcia finansowego przez Instytut Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego”, podczas, której m.in. zweryfikowano prawidłowość przestrzegania zasad rachunkowości oraz realizacji w 2023 r. dwóch zadań finansowanych z dotacji celowej¹⁴⁴. Ministerstwo sformułowało wnioski pokontrolne, które dotyczyły m.in. ustalenia w formie pisemnej dokumentacji opisującej przyjęte przez Instytut zasady (politykę) rachunkowości; dokonywania wstępnej kontroli dokumentów księgowych przez głównego księgowego oraz kontroli merytorycznej, formalnej i rachunkowej; przekazywania beneficjentom dotacji z zachowaniem umownych terminów oraz przestrzegania terminu i sposobu rozliczania udzielonych dotacji; rzetelnego opracowywania regulaminów konkursu ofert i naboru wniosków oraz przestrzegania przepisów rozporządzenia w zakresie złożonych ofert pod względem formalnym¹⁴⁵. Minister w ramach sprawowanego nadzoru monitorował stan realizacji zaleceń pokontrolnych¹⁴⁶. Przedstawiciele Ministerstwa podczas przeprowadzonej kontroli w IRJP nie zakwestionowali

¹⁴³ Dz. U. z 2024 r. poz. 1035, ze zm.

¹⁴⁴ Wsparcie przedsięwzięć na rzecz wspierania rozwoju języka polskiego za granicą oraz organizacji I Światowego Kongresu Edukacji i Nauki Polskiej za Granicą.

¹⁴⁵ Projekt wystąpienia z dnia 14 lutego 2024 r. Ostateczne wystąpienie pokontrolne z dnia 28 lutego 2024 r.

¹⁴⁶ Informacje o stanie realizacji wniosków została przekazana do MEN 7 lutego 2025 r. oraz 9 lipca 2025 r.

postanowień umów zawieranych przez Instytut z beneficjentami, dopuszczających refundację kosztów poniesionych przed dniem zawarcia umowy. Umowy dotacyjne będące przedmiotem badań, przyznające wsparcie w 2023 r. w ramach naboru ciągłego oraz konkursu ofert dopuszczały refundację wydatków związanych bezpośrednio z realizacją przedsięwzięcia, poniesionych przez wnioskodawcę przed terminem realizacji przedsięwzięcia, nie wcześniej niż od dnia 1 stycznia 2023 r. W umowach tych przewidziano również, że data rozpoczęcia realizacji przedsięwzięcia stanowi początkową datę kwalifikowalności kosztów i wydatków. Zawarcie ww. zapisów w umowach było niezgodne z art. 23 ust. 1 ustawy o IRJP. Należy zauważyć, że IRJP jest jednostką sektora finansów publicznych i może wspierać przedsięwzięcia wymienione w ustawie o IRJP w formie dotacji celowej na finansowanie i dofinansowanie realizacji określonych zadań, które podlegają szczególnym zasadom rozliczania. Dopiero w trakcie kontroli NIK Ministerstwo wystosowało do Instytutu pisma informujące o braku możliwości refundacji takich wydatków ze środków dotacji celowej.

**Brak analiz
dotyczących
efektywności i
celowości działania
Instytutu**

Do dnia zakończenia kontroli (11 lipca 2025 r.) w MEN nie przeprowadzono udokumentowanych analiz efektów działalności Instytutu w zakresie wspierania rozwoju języka polskiego w latach 2023-2024, ponieważ jak wyjaśniła Minister Edukacji, przepisy ustawy nie nakładają na Ministerstwo takiego obowiązku i OSR nie przewidywał takich działań w perspektywie 2023-2024.

Ministerstwo nie dysponowało również danymi dotyczącymi m.in. liczby Polonii i Polaków mieszkających za granicą, którym udzielono wsparcia, osób, które pogłębiły/zwiększyły znajomość języka polskiego, zrealizowanych kursów nauki języka polskiego oraz uzyskanych certyfikatów (dyplomów, świadectw) potwierdzających naukę języka polskiego lub znajomość na wyższym poziomie.

Zdaniem NIK, analizy efektów działalności Instytutu w zakresie wspierania rozwoju języka polskiego, choć niewymagane obowiązującymi przepisami prawa, mogłyby być wykorzystane do planowania kolejnych działań Instytutu, w tym wyboru tych najbardziej efektywnych.

Ponadto na zasadność przeprowadzenia takich analiz wskazują zapisy zawarte w ww. Strategii, w której w ramach wyzwań związanych z realizacją zadań Instytutu wskazano na fragmentaryczność wiedzy o beneficjentach końcowych oraz ich dotychczasowej działalności. Podniesiono również, że brak spójnych danych utrudnia analizę efektywności wcześniejszych inicjatyw, identyfikację realnych potrzeb, a także zmniejsza możliwość kontrolowania realizacji niektórych zadań oraz ocenę długoterminowego wpływu udzielonego wsparcia. Fragmentaryczność informacji ogranicza możliwość monitorowania postępów beneficjentów, utrudnia optymalne ukierunkowanie zasobów oraz stwarza ryzyko powielania działań lub pomijania istotnych obszarów wymagających wsparcia. Powoduje to także większe uzależnienie od dotychczasowych oferentów, którzy mają rozbudowane relacje w wybranych środowiskach polonijnych, a także stwarza pole do nadużyć. Ponadto instytucje państwa nie wymieniają się informacjami o dotowanych projektach i doświadczeniach we współpracy z poszczególnymi operatorami, a tym bardziej beneficjentami końcowymi.

Powoływanie i odwołanie Dyrektora Instytutu

Warunki powołania i odwołania Dyrektora Instytutu przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania zostały uregulowane w ustawie o IRJP. Dyrektor IRJP, stosownie do art. 7 ust. 1 a ustawy o IRJP powoływany jest na pięcioletnią kadencję. Kadencyjność¹⁴⁷ funkcji Dyrektora Instytutu została wprowadzona z uwagi na konieczność prowadzenia sprawnego i efektywnego rozwoju Instytutu poprzez zapewnienie ciągłości procesów służących kultywowaniu polskiej tradycji i wartości języka polskiego, jako języka ojczystego oraz budowaniu, podtrzymywaniu więzi z Polską w celu mobilizacji potencjału intelektualnego, kulturalnego, ekonomicznego i politycznego Polonii i Polaków¹⁴⁸.

Powyższe pozbawiło ministra podstawowych kompetencji w zakresie możliwości odwołania dyrektora. Dyrektor instytutu podległego ministrowi nie powinien być objęty taką ochroną, gdyż ogranicza ona znacznie możliwość sprawowania nadzoru przez ministra nad jednostką podległą.

W latach 2022-2025 (do 30 czerwca) na dyrektora Instytutu powoływani byli kandydaci spełniający warunki określone w art. 7 ustawy o IRJP. W lutym 2024 r. Minister na podstawie art. 70 § 3 w zw. z art. 52 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy oraz art. 4 w zw. z art. 7 ust. 4 ustawy o IRJP odwołała przed upływem kadencji Dyrektora Instytutu, który pełnił tę funkcję w okresie od 15 grudnia 2022 r. do 14 lutego 2024 r. W uzasadnieniu odwołania Minister wskazała na naruszenie przez Dyrektora przepisów prawa, skutkujące działaniem na szkodę Instytutu. Powołała się także na wyniki kontroli przeprowadzanej przez MEN w Instytucie, podczas której stwierdzono naruszenie zasad udzielania i rozliczania dotacji, skutkujące naruszeniem dyscypliny finansów publicznych. W opinii Minister powyższe okoliczności spowodowały utratę zaufania do Dyrektora jako osoby działającej dla dobra Instytutu i stanowiły podstawę do odwołania Dyrektora przed upływem, określonej w ww. przepisach, pięcioletniej kadencji.

Minister Edukacji odwołała Dyrektora Instytutu na podstawie przepisów Kodeksu pracy ponieważ ww. przesłanki, stanowiące podstawę jego odwołania, nie zostały wymienione w art. 8 ustawy o IRJP¹⁴⁹, w którym wskazano przyczyny/sytuacje uzasadniające takie odwołanie.

¹⁴⁷ Ustawą z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Karta Nauczyciela oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 1672, ze zm.)

¹⁴⁸ Druk nr 3302. Uzasadnienie projektu ustawy. IX.3302, Zmiana ustawy - Karta Nauczyciela oraz niektórych innych ustaw.

¹⁴⁹ Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania odwołuje Dyrektora Instytutu przed upływem kadencji w przypadku:

- 1) złożenia rezygnacji;
- 2) zaprzestania spełniania któregokolwiek z warunków, o których mowa w art. 7 ust. 2 pkt 1, 2 lub 5-7;
- 3) złożenia niezgodnego z prawdą oświadczenia, o którym mowa w art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów, albo informacji, o której mowa w art. 7 ust. 3a tej ustawy, stwierdzonego prawomocnym orzeczeniem sądu.

6. ZAŁĄCZNIKI

6.1. METODYKA KONTROLI I INFORMACJE DODATKOWE

Dane identyfikacyjne kontroli	P/25/085 Działalność instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego i nadzór uprawnionego organu nad tą działalnością.
Cel główny kontroli	Czy działalność Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego była prowadzona prawidłowo, rzetelnie i gospodarnie, a nadzór nad tą działalnością był rzetelny?
Cele szczegółowe	1. Czy gospodarka finansowa Instytutu była prowadzona w sposób prawidłowy i gospodarny? 2. Czy w Instytucie prawidłowo i rzetelnie planowano i realizowano zadania ustawowe? 3. Czy w Instytucie prawidłowo przyznawano stypendia i udzielano wsparcia beneficjentom realizującym przedsięwzięcia na rzecz rozwoju języka polskiego za granicą oraz czy rzetelnie sprawowano nadzór nad ich realizacją i prawidłowo je rozliczano? 4. Czy minister właściwy do spraw oświaty i wychowania rzetelnie i prawidłowo utworzył i sprawował nadzór nad działalnością Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego? 5. Czy beneficjenci zgodnie z umową realizowali i rozliczali przedsięwzięcia na rzecz rozwoju języka polskiego za granicą oraz osiągnęli zakładane efekty?
Zakres podmiotowy	Kontrole przeprowadzono w czterech podmiotach: w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Instytucie Rozwoju Języka Polskiego oraz u dwóch beneficjentów.
Kryteria kontroli	Czynności kontrolne przeprowadzono w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Instytucie Rozwoju Języka Polskiego na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy o NIK, z uwzględnieniem kryteriów legalności, gospodarności celowości i rzetelności, stosownie do art. 5 ust. 1 ustawy o NIK oraz u dwóch beneficjentów na podstawie art. 2 ust. 3 z uwzględnieniem kryteriów legalności i gospodarności stosownie do art. 5 ust. 3 ustawy o NIK.
Okres objęty kontrolą	Lata 2022-2025 (do 30 lipca) z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem, jeżeli miały znaczenie dla przedmiotu kontroli.
Działania na podstawie art. 29 ustawy o NIK	W trakcie kontroli w trybie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f ustawy o NIK, wystąpiono do 11 Instytucji realizujących zadania związane ze wspieraniem języka polskiego wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą i pozyskano informacje dotyczące wpływu utworzenia Instytutu na ich działalność.
Pozostałe informacje	Kontrola pn. Działalność Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego i nadzór uprawnionego organu nad tą działalnością (nr P/25/085) została podjęta z inicjatywy własnej Najwyższej Izby Kontroli.

Kontrolę rozpoczęto 15 stycznia 2025 r., a zakończono 8 sierpnia 2025 r. (data podpisania ostatniego wystąpienia).

Zastrzeżenia do wystąpień pokontrolnych zgłosili kierownicy niżej wymienionych jednostek:

1. Minister Edukacji pismem z dnia 28 sierpnia 2025 r. złożyła pięć zastrzeżeń. Kolegium NIK w podjętej 29 października 2025 r. uchwale oddaliło cztery z pięciu złożonych zastrzeżeń.
2. Dyrektor IRJP pismem z 22 sierpnia 2025 r. złożyła 40 zastrzeżeń. Zespół Orzekający Komisji Rozstrzygającej NIK uwzględnił w całości 10 zastrzeżeń, w części 12 zastrzeżeń, a pozostałe zastrzeżenia oddalił.

**Stan realizacji
wniosków
pokontrolnych**

Wyniki kontroli przedstawiono w czterech wystąpieniach pokontrolnych, w których sformułowano łącznie 18 wniosków pokontrolnych. Z powyższych wniosków zrealizowano 12, w trakcie realizacji jest sześć.

**Finansowe
rezultaty kontroli**

Stwierdzone w toku kontroli nieprawidłowości w wymiarze finansowym wyniosły 3 240,2 tys. zł, na które złożyły się m. in.: poniesienie niecelowych i niegospodarnych kosztów w wysokości 120,5 tys. zł, nieprawidłowe zaciągnięcie zobowiązań finansowych o wartości 470,0 tys. zł, wypłata nienależnych byłemu Dyrektorowi wynagrodzeń w wysokości 175,5 tys. zł, nienależna refundacja beneficjentom kosztów w wysokości 1 605,0 tys. zł, nieprawidłowe udzielenie zamówień publicznych na kwotę 788,6 tys. zł brutto.

**Wykaz jednostek
kontrolowanych**

Lp.	Jednostka organizacyjna NIK przeprowadzająca kontrolę	Nazwa jednostki kontrolowanej	Imię i nazwisko kierownika jednostki kontrolowanej
1.	Delegatura NIK w Warszawie	Ministerstwo Edukacji Narodowej	Minister Barbara Nowacka
2.	Delegatura NIK w Warszawie	Instytut Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego	Dyrektor Urszula Starakiewicz- Krawczyk
3.	Delegatura NIK w Warszawie	Fundacja „Wolność i Demokracja”	Prezes Zarządu Lilia Luboniewicz
4.	Delegatura NIK w Warszawie	Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”	Prezes Dariusz Piotr Bonisławski

6.1.1. WYKAZ OCEN KONTROLOWANYCH JEDNOSTEK

Lp.	Nazwa jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności ^{*/}	Stany mające wpływ na wydaną ocenę:	
			prawidłowe	Nieprawidłowe
1.	Ministerstwo Edukacji Narodowej	Negatywna	Oceny negatywnej nie zmienia prawidłowa realizacja niektórych zadań w zakresie nadzoru nad działalnością Instytutu. W ramach nadzoru Minister zatwierdzał projekty planów finansowych i działania oraz sprawozdania z ich realizacji, dokonywał wyboru firmy audytorskiej do badania sprawozdania finansowego Instytutu, zawierał umowy przyznające Instytutowi dotację podmiotową i celową oraz dokonywał ich rozliczania, powoływał dyrektora, a także na bieżąco wyjaśniał sprawy dotyczących działalności IRJP. Ministerstwo, mimo że nie zakwestionowało w trakcie prowadzonej na początku 2024 r. kontroli sposobu zawierania umów przyznających dotacje celowe, podczas czynności kontrolnych prowadzonych przez NIK kierowało do Instytutu pisma ¹⁵⁰ , w których informowało Dyrektor Instytutu by umowy dotacyjne zawierane pomiędzy IRJP a wnioskodawcami/oferentami przyznające wsparcie w ramach naboru ciągłego oraz w konkursach ofert nie dopuszczały refundacji wydatków związanych bezpośrednio z realizacją	Decyzja o utworzeniu IRJP nie została poprzedzona rzetelnymi analizami potwierdzającymi zasadność jego utworzenia oraz udokumentowaną oceną przewidywanych skutków społeczno – gospodarczych. Sprawowany przez Ministra nadzór nad działalnością IRJP nie był prawidłowy i rzetelny, w szczególności z uwagi na: – zatwierdzenia planu działania IRJP na 2024 r. i „Strategicznych kierunków działalności IRJP na lata 2025–2030” bez określenia mierników i wskaźników stopnia realizacji działań/celów; – zatwierdzenie po ponad roku od otrzymania sprawozdania z działalności Instytutu za 2023 r. oraz rozliczenia dotacji podmiotowej i celowej za 2023 r.; – wybór nieuprawnionej firmy audytorskiej do zbadania sprawozdania finansowego IRJP za 2022 r.; – nierzetelne przeprowadzenie kontroli w Instytucie.

¹⁵⁰ Pismo DWM-WOPGM.0779.13.2025. AZ z 13 maja 2025 r. oraz pismo DWM-WOPGM.0779.14.2025. AZ z 17 czerwca 2025 r.

			przedsięwzięcia, przed podpisaniem z wnioskodawcą/oferentem umowy na realizację zadania.	
2.	Instytut Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego	Negatywna	Stwierdzone stany prawidłowe nie miały decydującego wpływu na ocenę. Skala i charakter oraz wartość stwierdzonych nieprawidłowości miały decydujący wpływ na ocenę ogólną Instytutu.	Wpływ na sformułowanie oceny negatywnej miały nieprawidłowości w zakresie prowadzenia gospodarki finansowej Instytutu w latach 2022-2023 oraz nieprawidłowości w zakresie planowania i realizacji zadań ustawowych przez Instytut, przyznawania stypendiów, wspierania przedsięwzięć na rzecz rozwoju języka polskiego za granicą oraz nadzoru nad realizacją zawartych umów i ich rozliczeń, które stwierdzono w całym okresie objętym kontrolą. Najistotniejsze nieprawidłowości dotyczyły: – zaciągnięcia w 2022 r. i w 2023 r. zobowiązań finansowych o wartości 470,0 tys. zł z naruszeniem art. 46 ust. 1 uofp, – zlecenia w 2022 r. i 2023 r. prowadzenia ksiąg rachunkowych podmiotowi zewnętrznemu, z naruszeniem art. 11 ust. 2 pkt 2 uor – poniesienie w 2022 r. i 2023 r. niecelowych i niegospodarnych wydatków w wysokości 120,5 tys. zł, z naruszeniem art. 44 ust. 3 pkt 1 uofp, – wypłacanie od marca 2023 r. do 14 lutego 2024 r. wynagrodzenia w wysokości wyższej niż określona w dokumencie powołania o 175,5 tys. zł, – udzielenia w 2023 r. zamówień publicznych na zakup towarów (mebli i materiałów promocyjnych)

				przekraczających wartość 130,0 tys. zł netto, z naruszeniem art. 2 ust. 1 pkt 1 Pzp., – nierzetelne sporządzenie planu działania na 2024 r., a także „Strategicznych kierunków działalności Instytutu Rozwoju Języka Polskiego na lata 2025-2030”, tj. bez określenia konkretnych celów, mierników oraz wskaźników stopnia ich realizacji, – niezgodna z obowiązującymi zasadami organizacja udzielania stypendiów oraz wsparcia w prowadzonych przez Instytut naborach ciągłych i konkursach ofert, – udzielenie dziesięciu stypendiów wnioskodawcom którzy nie spełniali kryteriów określonych w rozporządzeniu w sprawie stypendiów oraz w sposób uznaniowy z naruszeniem zasady równego traktowania, – zawieranie umów dopuszczających refundację kosztów realizowanych projektów niezgodne z art. 23 ust. 1 ustawy o IRJP, – nierzetelna weryfikacja i zatwierdzenie trzech sprawozdań końcowych z realizacji przedsięwzięć, – brak skutecznego monitoringu stanu realizacji wspieranych projektów oraz kontroli ich wykonania.
3	Fundacja „Wolność i Demokracja”	w formie opisowej	Fundacja w zasadzie prawidłowo realizowała objęte kontrolą, przedsięwzięcia dofinansowane przez Instytut Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego ze środków dotacji celowej. Ewidencja księgowa umożliwiała identyfikację wydatków poniesionych na realizację projektów. Sprawozdania końcowe z realizacji przedsięwzięć były	Stwierdzona nieprawidłowość dotyczyła rozliczenia w kosztach kwalifikowanych, akcesoriów do laptopów i tabletów oraz tonerów do drukarek na łączną kwotę 8,6 tys. zł, których nie ujęto w ofercie, stanowiącej załącznik do umowy zawartej pomiędzy Instytutem a Fundacją.

			sporządzane na podstawie dokumentów źródłowych i ewidencji księgowej oraz terminowo składane do Instytutu.	
4	Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”	w formie opisowej	Stowarzyszenie co do zasady prawidłowo i zgodnie z umowami podpisanymi z IRJP realizowało przedsięwzięcia na rzecz rozwoju języka polskiego za granicą. Ewidencja księgowa umożliwiała identyfikację wydatków poniesionych na realizację projektów. Wysokość kosztów administracyjnych sfinansowanych ze środków przekazanych przez Instytut nie przekraczała limitów określonych w umowach. Sprawozdania końcowe z realizacji przedsięwzięć były sporządzone na podstawie dokumentów źródłowych i ewidencji księgowej oraz terminowo złożone do Instytutu.	Stwierdzona nieprawidłowość polegała na wykazaniu i rozliczeniu przez Stowarzyszenie, w sprawozdaniu końcowym z realizacji zadania, innej grupy docelowej przedsięwzięcia niż wskazana w ofercie. Stowarzyszenie zwróciło do Instytutu wykorzystaną niezgodnie z umową dotację w wysokości 10,6 tys. zł oraz 1,2 tys. zł kosztów administracyjnych wraz z odsetkami.

*/ pozytywna/w formie opisowej/negatywna

6.2. ANALIZA STANU PRAWNEGO I UWARUNKOWAŃ ORGANIZACYJNO- -EKONOMICZNYCH

Zadania Instytutu

Organizację i zadania Instytutu określa ustawa o IRJP oraz statut. Instytut jest państwową osobą prawną. Celem działalności Instytutu jest wspieranie rozwoju języka polskiego za granicą. Zgodnie z art. 3 ust. 2 ustawy o IRJP do zadań Instytutu należy:

- inicjowanie i realizowanie działań dotyczących promocji języka polskiego;
- wspieranie kultywowania polskiej tradycji i wartości języka polskiego jako ojczystego oraz promocji języka polskiego jako ojczystego wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą;
- wzmacnianie współpracy między Polonią i Polakami zamieszkałymi za granicą a podmiotami działającymi w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą, w szczególności w dziedzinie edukacji i nauki;
- wspieranie inicjatyw oraz projektów edukacyjnych i naukowych mających na celu pogłębianie znajomości języka polskiego;
- upowszechnianie języka polskiego jako obcego;
- współpraca ze szkołami, uczelniami, instytucjami publicznymi, stowarzyszeniami, fundacjami, organizacjami i innymi podmiotami działającymi w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą na rzecz rozwoju języka polskiego za granicą.

Instytut może prowadzić działalność gospodarczą wyodrębnioną pod względem finansowym i rachunkowym w zakresie zadań Instytutu, w szczególności działalność wydawniczą, szkoleniową i wynajem pomieszczeń. Działalność gospodarcza nie może być finansowana z dotacji podmiotowej i dotacji celowej z budżetu państwa. Dochód z działalności gospodarczej służy wyłącznie realizacji zadań Instytutu określonych w art. 3 ust. 2.

Gospodarka finansowa Instytutu

Stosownie do art. 17 ust. 1 ustawy o IRJP Instytut prowadzi samodzielną gospodarkę finansową na zasadach określonych w ustawie oraz w uofp. Podstawą gospodarki finansowej Instytutu jest roczny plan finansowy ustalany zgodnie z uofp (art. 18 ust. 1 ustawy o IRJP). Dyrektor Instytutu przygotowuje i po zasięgnięciu opinii Rady Instytutu, przedstawia ministrowi właściwemu do spraw oświaty i wychowania do zatwierdzenia projekt rocznego planu finansowego Instytutu, z uwzględnieniem terminów określonych przez ministra właściwego do spraw finansów publicznych dla przedłożenia materiałów do projektu ustawy budżetowej. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania zatwierdza roczny plan finansowy Instytutu w terminie 30 dni od dnia jego otrzymania. Zgodnie z art. 17 ust. 2 ustawy o IRJP przychodami są:

- dotacje podmiotowe z budżetu państwa przeznaczone na finansowanie bieżącej działalności Instytutu, w szczególności wynagrodzeń i pochodnych od wynagrodzeń, wyposażenia w niezbędne składniki majątkowe oraz wynajem nieruchomości,

- dotacje celowe z budżetu państwa przeznaczone na finansowanie lub dofinansowanie działalności Instytutu, o której mowa w art. 3, w tym finansowanie lub dofinansowanie inwestycji,
- przychody z działalności gospodarczej prowadzonej zgodnie z art. 19 ustawy o IRJP,
- środki finansowe pochodzenia zagranicznego, w szczególności środki finansowe z funduszy Unii Europejskiej lub z krajowych i międzynarodowych projektów i programów badawczych,
- przychody ze sprzedaży albo z tytułu przekazania do odpłatnego używania rzeczowych składników majątkowych będących własnością Instytutu,
- darowizny, spadki i zapisy,
- odsetki od wolnych środków przekazanych w depozyt zgodnie uofp,
- przychody z innych tytułów.

W art. 31 ustawy o IRJP określono maksymalny limit wydatków budżetu państwa na zadania w: 2022 r. - 14 925,0 tys. zł; w latach 2023-2031 – do 92 400,0 tys. zł rocznie.

Udzielanie stypendiów

Z funduszu stypendialnego, utworzonego ze środków dotacji podmiotowej Instytut może udzielać stypendiów osobom należącym do Polonii, Polakom zamieszkającym za granicą oraz osobom nieposiadającym polskiego pochodzenia, zaangażowanym w podtrzymanie polskiej tożsamości narodowej oraz więzi z Ojczyzną lub osobom zaangażowanym w naukę języka polskiego (art. 22 ust. 1-3 ustawy o IRJP). W rozporządzeniu w sprawie stypendiów określono szczegółowe warunki i tryb ich przyznawania, skład, zadania oraz tryb pracy komisji ekspertów, zakres informacji zawartych we wniosku oraz niezbędne elementy umowy. Instytut może finansować:

- stypendia edukacyjne, za wybitne wyniki w nauce języka polskiego albo za nauczanie języka polskiego,
- stypendia motywacyjne, za osiągnięcia w upowszechnianiu nauki języka polskiego,
- stypendia uznaniowe, w rozwój języka polskiego za granicą lub w podtrzymywaniu polskiej tożsamości narodowej oraz więzi z Ojczyzną.

Zgodnie z § 3 rozporządzenia w sprawie stypendiów, wniosek powinien zawierać m.in.: imię i nazwisko ubiegającego o przyznanie stypendium, numer rachunku bankowego, nazwę szkoły lub szkół, do których uczęszcza ubiegający się o przyznanie stypendium, wskazanie rodzaju stypendium, opinię przedstawiciela szkoły lub szkół oraz informacje dotyczące stypendiów przyznanych przez podmioty inne niż IRJP. W przypadku ubiegania się o stypendium edukacyjne należy podać wykaz ocen uzyskanych przez osobę ubiegającą się o przyznanie stypendium w ostatnim roku nauki poprzedzającym rok, w którym jest składany wniosek, wykaz ocen z języka polskiego uzyskanych w toku nauki oraz dokumenty potwierdzające te oceny albo opis dorobku zawodowego osoby ubiegającej się o przyznanie stypendium w zakresie nauczania języka polskiego z okresu 12 miesięcy poprzedzających złożenie wniosku oraz dokumenty potwierdzające ten dorobek. W przypadku ubiegania się o stypendium motywacyjne należy podać wykaz osiągnięć osoby

ubiegającej się o przyznanie stypendium w zakresie upowszechniania nauki języka polskiego z okresu 12 miesięcy poprzedzających złożenie wniosku oraz dokumenty potwierdzające te osiągnięcia. Natomiast w przypadku ubiegania się o stypendium uznaniowe - opis dorobku osoby ubiegającej się o przyznanie stypendium w obszarze rozwoju języka polskiego za granicą lub w obszarze podtrzymywania polskiej tożsamości narodowej oraz więzi z Ojczyzną oraz dokumenty potwierdzające ten dorobek.

Zgodnie z § 5 rozporządzenia w sprawie stypendiów, oceny wniosków dokonuje powołana przez Dyrektora Instytutu, komisja ekspertów. W skład komisji może zostać powołana osoba wyróżniająca się wiedzą i doświadczeniem w obszarze zadań realizowanych przez Instytut, korzystająca z pełni praw publicznych, posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych, nie skazana prawomocnym wyrokiem za przestępstwo umyślne lub umyślne przestępstwo skarbowe. Nie może zostać powołana osoba, wobec której zachodzą przesłanki dotyczące wyłączenia pracownika określone w art. 24 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego¹⁵¹. Przed przystąpieniem do oceny wniosku, osoby z komisji ekspertów składają Dyrektorowi Instytutu oświadczenie, że nie zachodzą żadne z okoliczności powodujących wyłączenie ich z udziału w ocenie wniosku oraz okoliczności mogące budzić uzasadnione wątpliwości co do ich bezstronności względem osoby ubiegającej się o stypendium. Osobom wchodzącym w skład komisji ekspertów przysługuje wynagrodzenie ryczałtowe nieprzekraczające przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw bez wypłat nagród z zysku w czwartym kwartale roku poprzedniego, ogłaszanego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, wypłacane na warunkach określonych w umowie zawartej z Dyrektorem Instytutu. Dodatkowe wynagrodzenie nie przysługuje osobom, które są jednocześnie pracownikami Instytutu.

Zgodnie z § 5 ust. 1 rozporządzenia w sprawie stypendiów do zadań komisji należy: ocena formalna i merytoryczna wniosków oraz przedstawienie Dyrektorowi Instytutu rekomendacji: przyznania stypendium wraz z uzasadnieniem obejmującej: rodzaj stypendium wskazany we wniosku, proponowaną wysokość stypendium i formę wypłaty oraz proponowany okres stypendium albo odmowy przyznania stypendium wraz z uzasadnieniem. Jeżeli wniosek zawiera braki formalne, komisja wzywa wnioskodawcę do ich uzupełnienia w terminie 14 dni od dnia doręczenia wezwania. Nieuzupełnienie w terminie braków formalnych, powoduje pozostawienie wniosku bez rozpoznania. Ocena merytoryczna wniosku obejmuje:

- w przypadku stypendium edukacyjnego - analizę ocen uzyskanych przez osobę ubiegającą się o przyznanie stypendium albo analizę dorobku zawodowego osoby ubiegającej się o przyznanie stypendium w zakresie nauczania języka polskiego;
- w przypadku stypendium motywacyjnego - analizę osiągnięć osoby ubiegającej się o przyznanie stypendium w zakresie upowszechniania nauki języka polskiego;

¹⁵¹ Dz. U. z 2025 r. poz. 1691.

- w przypadku stypendium uznaniowego - analizę dorobku osoby ubiegającej się o przyznanie stypendium w obszarze rozwoju języka polskiego za granicą lub w obszarze podtrzymywania polskiej tożsamości narodowej oraz więzi z Ojczyzną;
- analizę opinii, przedstawiciela szkoły lub szkół, do których uczęszcza osoba ubiegająca się o przyznanie stypendium albo w których w których naucza języka polskiego;
- analizę informacji dotyczących stypendiów przyznanych przez podmioty inne niż IRJP w szczególności w zakresie aktywności osoby ubiegającej się o przyznanie stypendium w obszarze działalności szkolnej lub pozaszkolnej.

Komisja może zwrócić się do wnioskodawcy o dodatkowe informacje w sprawie wniosku w zakresie objętym oceną merytoryczną wniosku. Na podstawie oceny merytorycznej wniosku komisja przedstawia Dyrektorowi Instytutu rekomendację w terminie 30 dni od dnia otrzymania wniosku. Dyrektor Instytutu, na wniosek komisji, może przedłużyć termin, nie dłużej jednak niż o 30 dni. Z posiedzeń komisji sporządza się protokół. Dyrektor Instytutu przyznaje albo odmawia przyznania stypendium po zapoznaniu się z rekomendacją komisji. W przypadku nieprzedstawienia przez komisję rekomendacji w terminie, Dyrektor Instytutu rozstrzyga o przyznaniu albo odmowie przyznania stypendium z pominięciem rekomendacji komisji - w terminie 30 dni od dnia upływu terminu na przedstawienie rekomendacji i przekazuje środki finansowe na podstawie umowy. Stypendium jest przyznawane na okres od jednego do dwunastu miesięcy. Wysokość stypendium, nie może być wyższa niż dwukrotność przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w poprzednim roku kalendarzowym ogłaszanego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej "Monitor Polski" pomnożonego przez liczbę miesięcy w okresie na jaki przyznano stypendium.

**Udzielanie wsparcia
przedsięwzięć na rzecz
rozwoju języka
polskiego**

Zgodnie z art. 23 ustawy o IRJP Instytut może wspierać przedsięwzięcia na rzecz wspierania rozwoju języka polskiego za granicą w formie:

- dotacji celowej na finansowanie lub dofinansowanie realizacji zadań, które podlegają szczególnym zasadom rozliczania,
- nieodpłatnego użyczenia nieruchomości Instytutu przeznaczonych na realizację zadań Instytutu, o których mowa w art. 3 ust. 2 ustawy o IRJP.

Zagadnienia dotyczące udzielania wsparcia zostały określone w rozporządzeniu w sprawie wsparcia oraz w regulaminach konkursu.

Wsparcie w formie dotacji celowej na finansowanie lub dofinansowanie realizacji określonych zadań może być udzielone po przeprowadzeniu otwartego konkursu ofert lub w drodze naboru wniosków w trybie ciągłym. Nieodpłatne użyczenie nieruchomości Instytutu przeznaczonych na realizację zadań Instytutu może być udzielone na wniosek podmiotu. Instytut udziela wsparcia w formie dotacji celowej w drodze umowy dotacyjnej, a użyczenia nieruchomości w drodze umowy użyczenia.

Zgodnie z art. 24 ustawy o IRJP ofertę w otwartym konkursie ofert oraz wniosek może złożyć podmiot realizujący działania spójne z zadaniami Instytutu, o których mowa w art. 3 ust. 2, na terytorium Rzeczypospolitej

Polskiej lub za granicą. Oferty i wniosku nie może złożyć osoba fizyczna. Instytut nie może udzielić wsparcia:

1. osobie prawnej lub jednostce organizacyjnej niebędącej osobą prawną, w której osoba będąca członkiem jej organów zarządzających lub wspólnikiem została skazana prawomocnym wyrokiem sądu za przestępstwo umyślne lub umyślne przestępstwo skarbowe;
2. podmiotowi, który:
 - a) posiada zaległości z tytułu należności publicznoprawnych lub
 - b) pozostaje pod zarządem komisarycznym, znajduje się w toku likwidacji, postępowania upadłościowego lub postępowania restrukturyzacyjnego, lub
 - c) w okresie trzech lat przed dniem złożenia wniosku o udzielenie wsparcia naruszył w sposób istotny umowę zawartą z Instytutem.

Stosownie do art. 24 ust. 3-5 ustawy o IRJP do opiniowania ofert złożonych w otwartym konkursie ofert, Dyrektor Instytutu powołuje komisję konkursową, natomiast do oceny wniosków w trybie ciągłym - komisję ekspertów. Do oceny wniosków na nieodpłatne użyczenie nieruchomości Dyrektor może powołać doraźną komisję ekspertów.

Udzielanie wsparcia w trybie konkursu ofert

W przypadku wsparcia przedsięwzięć na rzecz wspierania rozwoju języka polskiego za granicą w trybie otwartego konkursu ofert w Biuletynie Informacji Publicznej należy zamieścić ogłoszenie o otwartym konkursie ofert. Elementy jakie powinno zawierać ogłoszenie określono w § 2 rozporządzenia w sprawie udzielonego wsparcia tj. m.in.: datę ogłoszenia konkursu, cel przedsięwzięcia na rzecz wspierania rozwoju języka polskiego za granicą, zakres przedmiotowy i podmiotowy przedsięwzięcia, określenie obszaru terytorialnego, termin realizacji, wysokość środków finansowych przeznaczonych na realizację przedsięwzięcia w ramach konkursu, regulamin konkursu, formę, miejsce i termin składania ofert.

Zgodnie z § 3 oferta składana w ramach konkursu powinna zawierać m.in.: dane oferenta, nazwę albo imię i nazwisko, adres siedziby, dane osoby uprawnionej do reprezentacji i składania oświadczeń woli w imieniu i na rzecz oferenta, planowany termin i opis realizacji przedsięwzięcia, zasoby kadrowe, rzeczowe lub finansowe oferenta, które będą wykorzystywane do realizacji przedsięwzięcia oraz informację o wcześniejszej działalności, w szczególności w zakresie wspierania rozwoju języka polskiego za granicą oraz informacje dotyczące wkładu własnego. Wykaz koniecznych do dołączenia oświadczeń zawarto w § 3 ust. 2 rozporządzenia w sprawie wsparcia.

Zgodnie z § 4 ust. 2 rozporządzenia w sprawie wsparcia ocena formalna oferty obejmuje zgodność oferty z określonymi wymogami oraz weryfikację poprawności złożonych podpisów. Ocena formalna oferty nie obejmuje weryfikacji poprawności informacji zawartych w ofercie, o których mowa w § 3 ust. 1 rozporządzenia w sprawie wsparcia. Jeżeli oferta zawiera braki formalne, Instytut wzywa oferenta do ich uzupełnienia w terminie 7 dni od dnia doręczenia wezwania wraz z pouczeniem, że nieuzupełnienie braków formalnych spowoduje pozostawienie oferty bez rozpoznania. Do oceny merytorycznej są kierowane wyłącznie oferty spełniające wymagania formalne. Zgodnie z §

5 rozporządzenia w sprawie wsparcia Instytut udziela wsparcia uwzględniając:

- zasoby kadrowe, rzeczowe lub finansowe oraz doświadczenia, w szczególności w zakresie wspierania rozwoju języka polskiego za granicą,
- adekwatność opisu realizacji przedsięwzięcia do założonego celu przedsięwzięcia,
- zgodność oferty z zakresem przedmiotowym i podmiotowym przedsięwzięcia,
- adekwatność kosztorysu do celu, zakresu przedmiotowego i podmiotowego przedsięwzięcia.

Stosownie do § 8 rozporządzenia w sprawie wsparcia do zadań komisji konkursowej należy:

- ocena merytoryczna ofert z uwzględnieniem kryteriów z § 5 rozporządzenia w sprawie wsparcia,
- sporządzenie listy wszystkich ofert złożonych w ramach konkursu;
- przedstawienie do każdej oferty opinii zawierającej rekomendację, odrzucenie albo wybranie oferty wraz z uzasadnieniem.

Opinia zawierająca rekomendację wybrania oferty powinna zawierać również proponowaną wysokość środków finansowych przeznaczonych na realizację przedsięwzięcia wraz z uzasadnieniem.

Dyrektor Instytutu, po zapoznaniu się z opiniami komisji konkursowej, rozstrzyga konkurs, określając jednocześnie wysokość przyznanych środków finansowych w stosunku do każdej wybranej oferty. W Biuletynie Informacji Publicznej na swojej stronie podmiotowej zamieszcza się informację o wynikach konkursu (nazwę podmiotu, którego oferta została wybrana, nazwę przedsięwzięcia, wysokość przyznanych środków finansowych), unieważnieniu konkursu. Po ogłoszeniu wyników konkursu z oferentem zawiera umowę dotacyjną.

Udzielanie wsparcia w naborze ciągłym

W przypadku wsparcia przedsięwzięć na rzecz wspierania rozwoju języka polskiego za granicą w trybie naboru wniosków w trybie ciągłym, IRJP powinien zamieścić w Biuletynie Informacji Publicznej ogłoszenie o naborze wniosków w trybie ciągłym, które powinno zawierać m.in.: wysokość środków finansowych przeznaczonych na realizację przedsięwzięć, regulamin naboru, informację o wkładzie własnym, formę i termin składania wniosków, informację, czy dopuszcza się złożenie więcej niż jednego wniosku. Zakres danych koniecznych do zamieszczenia we wniosku określono w § 13 rozporządzenia w sprawie wsparcia tj. m.in.: dane wnioskodawcy, nazwę, cel i zakładane rezultaty z realizacji proponowanego przedsięwzięcia.

Stosownie do § 14 rozporządzenia w sprawie wsparcia Instytut udziela wsparcia uwzględniając:

- zasoby kadrowe, rzeczowe lub finansowe oraz doświadczenia, w szczególności w zakresie wspierania rozwoju języka polskiego za granicą,
- spójność proponowanego przedsięwzięcia z celami i zadaniami Instytutu,
- adekwatność opisu realizacji przedsięwzięcia do założonego celu i rezultatów,
- adekwatność kosztorysu do celu i zakresu przedsięwzięcia,
- zakładane rezultaty ze zrealizowania przedsięwzięcia.

Komisja ekspertów dokonuje oceny formalnej i merytorycznej wniosków, sporządza listę wszystkich złożonych wniosków oraz przedstawia ocenę każdego wniosku zawierającą rekomendację odrzucenia albo wybrania wniosku wraz z uzasadnieniem i proponowaną wysokością środków finansowych przeznaczonych na realizację przedsięwzięcia wraz z uzasadnieniem.

W przypadku gdy wniosek zawiera braki formalne, komisja ekspertów wzywa wnioskodawcę do ich uzupełnienia w terminie 7 dni od dnia doręczenia wezwania wraz z pouczeniem, że nieuzupełnienie braków formalnych spowoduje pozostawienie wniosku bez rozpoznania. Ocenie merytorycznej podlegają wnioski spełniające wymagania formalne.

Zgodnie z § 18 rozporządzenia w sprawie wsparcia Dyrektor Instytutu, po zapoznaniu się z ocenami komisji ekspertów, rozstrzyga nabór, określając jednocześnie wysokość przyznanych środków finansowych w stosunku do każdego wybranego wniosku.

Dyrektor Instytutu, po ogłoszeniu wyników naboru, zawiera z wnioskodawcą, umowę dotacyjną na realizację danego przedsięwzięcia.

**Udzielanie wsparcia w
formie użyczenia
nieruchomości**

W celu uzyskania wsparcia w formie użyczenia nieruchomości, na rzecz wspierania rozwoju języka polskiego za granicą, wniosek składa z własnej inicjatywy uprawniony podmiot. Zgodnie z § 21 rozporządzenia o wsparciu, wniosek powinien zawierać m.in.: dane oferenta oraz osoby uprawnionej do reprezentacji, nazwę proponowanego przedsięwzięcia, adres nieruchomości, której dotyczy wniosek o użyczenie nieruchomości, wraz z określeniem planowanego terminu użyczenia nieruchomości, a także cel, zakładane rezultaty, zakres przedmiotowy i podmiotowy, opis realizacji, planowany termin realizacji proponowanego przedsięwzięcia. Ponadto we wniosku należy wskazać zasoby kadrowe, rzeczowe lub finansowe wnioskodawcy, które będą wykorzystywane do realizacji proponowanego przedsięwzięcia, informacje o dotychczasowej działalności wnioskodawcy.

Zgodnie z § 24 rozporządzenia w sprawie wsparcia, wniosek o użyczenie nieruchomości podlega ocenie formalnej i merytorycznej. Jeżeli wniosek o użyczenie nieruchomości zawiera braki formalne, wzywa się wnioskodawcę do ich uzupełnienia w terminie 7 dni od dnia doręczenia wezwania wraz z pouczeniem, że nieuzupełnienie braków formalnych spowoduje pozostawienie wniosku bez rozpoznania. Ocena merytoryczna jest dokonywana z uwzględnieniem kryteriów, o których mowa w § 22 rozporządzenia w sprawie wsparcia. W przypadku powołania komisji doraźnej oceny formalnej i merytorycznej wniosku o użyczenie nieruchomości dokonuje komisja. Informację o nieodpłatnym użyczeniu nieruchomości zamieszcza się w Biuletynie Informacji Publicznej wraz ze wskazaniem podmiotu, któremu użyczono nieruchomość oraz terminu użyczenia.

**Kontrola
przedsięwzięć
objętych wsparciem
Instytutu**

Zgodnie z art. 26 ustawy o IRJP Instytut kontroluje rozliczenie przychodów i kosztów przedsięwzięcia objętego wsparciem, w tym przebieg i sposób realizacji przedsięwzięcia oraz prawidłowość wykorzystania otrzymanego z Instytutu wsparcia. W ramach kontroli, upoważnieni pracownicy Instytutu mogą badać dokumenty i inne nośniki informacji, które mają lub mogą mieć znaczenie dla oceny prawidłowości wykorzystania wsparcia, oraz żądać udzielenia na piśmie informacji dotyczących wykonania

przedsięwzięcia objętego wsparciem. Po przeprowadzeniu kontroli, upoważnieni pracownicy Instytutu mogą formułować wnioski i zalecenia pokontrolne. Instytut może odstąpić od umowy o wsparcie w przypadku wykorzystania wsparcia niezgodnie z przeznaczeniem lub nieterminowego bądź nienależytego wykonywania umowy o wsparcie, w tym zmniejszenia zakresu przedsięwzięcia objętego wsparciem stwierdzonego na podstawie wyników kontroli oraz oceny realizacji wniosków i zaleceń pokontrolnych.

**Nadzór Ministra nad
Instytutem**

Stosownie do art. 4 ustawy o IRJP minister właściwy do spraw oświaty i wychowania sprawuje nadzór obejmujący nadzór nad zgodnością działań Instytutu z przepisami prawa i statutem, realizacją zadań wymienionych w art. 3 ust. 2 ustawy o IRPJ, prawidłowością wydatkowania środków publicznych.

Kontrolę w ramach nadzoru nad działalnością przeprowadza się w trybie i na zasadach określonych w ustawie o kontroli w administracji rządowej. Dyrektor Instytutu i Rada Instytutu są obowiązani do realizacji zaleceń pokontrolnych.

Ponadto minister właściwy do spraw oświaty i wychowania, zgodnie z ustawą o IRJP m.in:

- nadaje statut, w którym określa organizację wewnętrzną oraz tryb pracy organów Instytutu, uwzględniając stworzenie optymalnych warunków organizacyjnych do prawidłowej realizacji jego zadań (art. 2 ust. 4 ustawy o IRJP),
- wyraża zgodę na utworzenie, przekształcenie, likwidowanie oddziału zamiejscowego na wniosek Dyrektora (art. 5 ust. 1 i 8 ustawy o IRJP),
- wyraża zgodę na utworzenie, przekształcenie, likwidowanie podmiotów zależnych (art. 5a ust. 1 i 7 ustawy o IRJP),
- powołuje Dyrektora Instytutu (art. 7 ust. 1 ustawy o IRJP),
- ustala wynagrodzenie Dyrektora Instytutu (art. 7 ust. 5 ustawy o IRJP),
- odwołuje Dyrektora przed upływem kadencji (art. 8 ustawy o IRJP),
- zatwierdza roczny plan działania Instytutu, projekt rocznego planu finansowego, sprawozdanie finansowe i sprawozdanie z działalności Instytutu (art. 9 ust. 2 ustawy o IRJP),
- dokonuje wyboru firmy audytorskiej badającej sprawozdanie finansowe Instytutu (art. 9 ust. 4 ustawy o IRJP),
- powołuje i odwołuje nie więcej niż sześciu członków Rady Instytutu (art. 11 ust. 1 pkt 4 ustawy o IRJP),
- monitoruje wykorzystanie limitu wydatków państwa będących skutkiem finansowym realizacji zadań wynikających z ustawy (art. 31 ust. 2 ustawy o IRJP).

**Wybrane zagadnienia
z uofp dotyczące
dotacji**

Zgodnie z art. 151 ust. 1 uofp dysponent części budżetowej może zlecić organizacji pozarządowej realizację swoich zadań na podstawie zawartej umowy, przyznając dotację celową na realizację tych zadań. Umowa powinna określać: 1) szczegółowy opis zadania, w tym cel, na jaki dotacja została przyznana, i termin jego wykonania; 2) wysokość udzielonej dotacji i tryb płatności; 3) termin wykorzystania dotacji, nie dłuższy niż do dnia 31 grudnia danego roku budżetowego; 4) tryb kontroli wykonywania zadania; 5) termin i sposób rozliczenia udzielonej dotacji; 6) termin zwrotu

niewykorzystanej części dotacji, nie dłuższy niż 15 dni od określonego w umowie dnia wykonania zadania. Zgodnie z art. 152 ust. 3 ustawy, w przypadku stwierdzenia na podstawie rozliczenia, że dotacja wykorzystana została w części lub całości niezgodnie z przeznaczeniem albo pobrana w nadmiernej wysokości, dysponent części budżetowej lub dysponent środków, o których mowa w art. 127 ust. 2, określa, w drodze decyzji, wysokość kwoty podlegającej zwrotowi do budżetu państwa. Zgodnie z art. 168 ust. 4 ustawy wykorzystanie dotacji następuje przez zapłatę za zrealizowane zadania, na które dotacja była udzielona. Jak stanowi art. 169 ust. 1 ustawy dotacje udzielone z budżetu państwa wykorzystane niezgodnie z przeznaczeniem lub pobrane nienależnie lub w nadmiernej wysokości - podlegają zwrotowi do budżetu państwa wraz z odsetkami w wysokości określonej jak dla zaległości podatkowych, w ciągu 15 dni od dnia stwierdzenia okoliczności uzasadniających zwrot. Zgodnie z ust. 2 i 3 powołanego artykułu ustawy dotacjami pobranymi w nadmiernej wysokości są dotacje otrzymane z budżetu państwa w wysokości wyższej niż określona w odrębnych przepisach, umowie lub wyższej niż niezbędna na dofinansowanie lub finansowanie dotowanego zadania. Dotacjami nienależnymi są natomiast dotacje udzielone bez podstawy prawnej. Zwrotowi do budżetu państwa podlega ta część dotacji, która została wykorzystana niezgodnie z przeznaczeniem, nienależnie udzielona lub pobrana w nadmiernej wysokości. Odsetki od dotacji podlegających zwrotowi do budżetu państwa nalicza się, zgodnie z dyspozycją ust. 5, poczynawszy od dnia: przekazania z budżetu państwa dotacji wykorzystanych niezgodnie z przeznaczeniem lub stwierdzenia nieprawidłowego naliczenia lub nienależnego pobrania dotacji. W przypadku niedokonania zwrotu dotacji w terminie, stosownie do ust. 6 organ lub inny dysponent części budżetowej, który udzielił dotacji, wydaje decyzję określającą kwotę przypadającą do zwrotu i termin, od którego nalicza się odsetki.

6.3. WYKAZ AKTÓW PRAWNYCH DOTYCZĄCYCH KONTROLOWANEJ DZIAŁALNOŚCI

1. Ustawa z dnia 7 października 2022 o Instytucie Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego (Dz. U. z 2024 r. poz. 1409, ze zm.).
2. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2025 r. poz. 1483).
3. Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2023 r. poz. 120, ze zm.).
4. Ustawa z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2024 r. poz. 1320, ze zm.).
5. Ustawa z dnia 15 lipca 2011 r. o kontroli w administracji rządowej (Dz. U. z 2020 r. poz. 224, ze zm.).
6. Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 18 grudnia 2023 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Edukacji (Dz. U. z 2023 r. poz. 2717).
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 12 kwietnia 2023 r. w sprawie wsparcia udzielonego przez Instytut Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego (Dz. U. poz. 718).
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 13 kwietnia 2023 r. w sprawie stypendiów Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego (Dz. U. poz. 730).

6.4. WYKAZ PODMIOTÓW, KTÓRYM PRZEKAZANO INFORMACJĘ O WYNIKACH KONTROLI

1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej
2. Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
3. Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
4. Prezes Rady Ministrów
5. Minister Edukacji
6. Minister Finansów
7. Minister Spraw Zagranicznych
8. Komisja Spraw Zagranicznych Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
9. Komisja Finansów Publicznych Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
10. Komisja do Spraw Kontroli Państwowej Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
11. Dyrektor Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. św. Maksymiliana Marii Kolbego
12. Biuro Analiz i Petycji Kancelarii Senatu
13. Biuro Ekspertyz i Oceny Skutków Regulacji Kancelarii Sejmu
14. Biblioteka Sejmowa
15. Krajowa Szkoła Administracji Publicznej im. Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Lecha Kaczyńskiego

Minister Edukacji

Barbara Nowacka

DKA-ZK.0911.2.2025.DB

Warszawa, 02 czerwca 2026 r.

Pan
Mariusz Haładyj
Prezes Najwyższej Izby Kontroli

Szanowny Panie Prezesie,

w związku z art. 64 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹, odnosząc się do Informacji o wynikach kontroli pn. *Działalność Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego i nadzór uprawnionego organu nad tą działalnością* (P/25/085) przedstawiam następujące stanowisko dotyczące wniosków zawartych w Informacji o wynikach kontroli.

Wniosek 1

Najwyższa Izba Kontroli wnosi o przeprowadzenie, w szczególności we współpracy z Ministrem Spraw Zagranicznych, analizy kompetencji i zadań podmiotów zaangażowanych we wspieranie rozwoju języka polskiego za granicą oraz w udzielanie szeroko pojętego wsparcia Polonii i Polakom mieszkającym za granicą w tym zakresie i w przypadku uznania zasadności dalszego funkcjonowania Instytutu uporządkowanie uprawnień tych podmiotów oraz ustalenie zasad ich współpracy, w tym określenie instytucji wiodącej (koordynującej) w celu osiągnięcia efektu synergii.

Minister Edukacji, w ramach przyznanych mu ustawowo kompetencji, zapewnia prawidłową realizację oraz synergię zadań realizowanych przez resort, Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą oraz Instytut Rozwoju Języka Polskiego im. św. Maksymiliana Marii Kolbego.

Jak słusznie wskazała NIK w Informacji o wynikach kontroli (str. 5-6): Zgodnie z art. 32 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej, Ministerstwo Spraw Zagranicznych właściwe jest do współpracy z Polakami zamieszkałymi za granicą, w tym wspierania polskich instytucji kulturalnych i oświatowych za granicą. Ponadto na podstawie art. 4 ust. 1 pkt 28 w związku z art. 4d ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, opiekę nad Polonią i Polakami za granicą, od 1 lipca 2024 r. sprawują Senat Rzeczypospolitej Polskiej oraz minister właściwy do spraw zagranicznych. Opieka, ta jest realizowana w szczególności poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi i polega na zlecaniu realizacji zadań publicznych finansowanych z części budżetu państwa Kancelarii Senatu, ministra właściwego do spraw zagranicznych lub innych resortów (m.in. ministra właściwego do spraw nauki i szkolnictwa wyższego, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania).

¹ Dz. U. z 2022 r. poz. 623.

Rządowa strategia współpracy z Polonią i Polakami za granicą na lata 2025-2030 jako priorytet polityki polonijnej rządu wskazuje nauczanie języka polskiego. W realizację zadań w tym zakresie jest zaangażowane oprócz MEN (we współpracy z ORPEG i IRJP) także Ministerstwo Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Podzielam pogląd NIK o celowości przeprowadzenia szczegółowej analizy w zakresie kompetencji i zadań podmiotów wspierających nauczanie języka polskiego lub w języku polskim poza granicami Polski. Udzielanie szeroko pojętego wsparcia Polonii i Polakom mieszkającym za granicą w tym zakresie nie ogranicza się wyłącznie do działań jednego resortu. Należy podkreślić, że obecne ww. uwarunkowania prawne nie dają uprawnienia ministrowi właściwemu do spraw oświaty i wychowania koordynacji działań dla Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą w obszarze nauczania języka polskiego w zakresie niepodlegającym kompetencji MEN. W mojej opinii analiza, o której mowa we wniosku nr 1 mogłaby zostać przeprowadzona w ramach Międzyresortowego Zespołu do spraw Polonii i Polaków za Granicą, który jest organem pomocniczym Rady Ministrów, powołanym zarządzeniem nr 105 Prezesa Rady Ministrów z dnia 14 października 2024 r. w sprawie Międzyresortowego Zespołu do spraw Polonii i Polaków za Granicą².

Wniosek 2

Najwyższa Izba Kontroli wnosi o zmianę przepisu ustanawiającego kadencyjność dyrektora IRJP i przesłanek jego odwołania w trakcie kadencji, w celu wprowadzenia rozwiązań umożliwiających skutecznego nadzoru nad Instytutem.

Na stronie 51 Informacji, poświęconej problematyce powoływania i odwołania Dyrektora Instytutu, stwierdzono, że:

„Warunki powołania i odwołania Dyrektora Instytutu przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania zostały uregulowane w ustawie o IRJP. Dyrektor IRJP, stosownie do art. 7 ust. 1a ustawy o IRJP powoływany jest na pięcioletnią kadencję”.

„Powyższe pozbawiło ministra podstawowych kompetencji w zakresie możliwości odwołania dyrektora. Dyrektor Instytutu podległego ministrowi nie powinien być objęty taką ochroną, gdyż ogranicza ona znacznie możliwość sprawowania nadzoru przez ministra nad jednostką podległą”.

„W lutym 2024 r. Minister na podstawie art. 70 §3 w zw. z art. 52 §1 pkt 1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy oraz art. 4 w zw. z art. 7 ust. 4 ustawy o IRJP odwołała przed upływem kadencji Dyrektora Instytutu”.

„Minister Edukacji odwołała Dyrektora Instytutu na podstawie przepisów Kodeksu Pracy ponieważ ww. przesłanki, stanowiące podstawę jego odwołania, nie zostały wymienione w art. 8 ustawy o IRJP, w którym wskazano przyczyny/sytuacje uzasadniające takie odwołanie”.

Z cytowanych stwierdzeń wynika, że NIK uważa, iż kadencyjność zajmowania stanowiska Dyrektora Instytutu wyłącza dopuszczalność jego odwołania przed upływem kadencji, chyba że wystąpi jedna z okoliczności określonych w art. 8 ust. 1 ustawy o IRJP. Wprawdzie, Izba wspomina o odwołaniu Dyrektora Instytutu przez Ministra Edukacji dokonany na podstawie przepisów Kodeksu pracy, ale ze względu na to, że nie jest to wypowiedź oceniająca (tylko stwierdzenie faktu), to nie jest jasne czy takie odwołanie Izba potraktowała jako nieprawidłowość. Jednakże, gdyby za tą wypowiedzią nie kryła się negatywna ocena odwołania (na podstawie przepisów Kodeksu pracy), to podważałoby to stanowisko Izby,

² M.P. z 17.10.2024 r. poz. 887

że obowiązująca regulacja ustawy o IRJP „pozbawiła ministra podstawowych kompetencji w zakresie możliwości odwołania dyrektora” i „ogranicza ona znacznie możliwość sprawowania nadzoru przez ministra nad jednostką podległą”.

Godzi się w tym miejscu zauważyć, że w wystąpieniu pokontrolnym z 8 sierpnia 2025 r.³ kwestia prawidłowości odwołania w lutym 2024 r. Dyrektora Instytutu przez Ministra Edukacji była omawiana. Wówczas Izba zaprezentowała pogląd, że podstawą odwołania Dyrektora Instytutu mogą być wyłącznie przepisy ustawy o IRJP, a przepisy Kodeksu pracy nie mogą mieć w tym przypadku zastosowania. Ten pogląd został zakwestionowany w ramach zastrzeżeń złożonych przez Ministra Edukacji. Uchwałą nr 63/2025 z 29 października 2025 r. Kolegium NIK uwzględniło „[...] w całości zastrzeżenie 2. dotyczące nieprawidłowości polegającej na tym, że Minister Edukacji dnia 14 lutego 2024 r. odwołała Dyrektora Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. Świętego Maksymiliana Marii Kolbego, pomimo niewystąpienia przesłanek odwołania wymienionych w art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 7 października 2022 r. o Instytucie Rozwoju Języka Polskiego im. Świętego Maksymiliana Marii Kolbego [...]”.

W uzasadnieniu wymienionej uchwały (str. 9) Kolegium NIK stwierdziło:

„W ocenie Kolegium NIK z powyższych regulacji wynika, że art. 8 ust. 1 ustawy o IRJP nie jest regulacją wyłączającą stosowanie art. 70 Kodeksu pracy. Jego przedmiotem jest natomiast nałożenie na ministra obowiązku obligatoryjnego odwołania dyrektora IRJP w przypadku zaistnienia określonych przesłanek. W powyższym zakresie art. 8 ust. 1 ustawy o IRJP stanowi więc zaostreżenie regulacji k.p., polegające na obligatoryjności konkretnego postępowania, wobec jedynie potencjalnej możliwości przewidzianej w art. 52 k.p. W tym kontekście, realizując zasadę subsydiarności (wynikającą z art. 5 k.p.) oraz niesprzeczności systemu prawa, art. 70 § 1 k.p. należy traktować jako dopełnienie ww. regulacji szczegółowej (art. 8 ust. 1 ustawy o IRJP). Dopełnienie to wskazuje kto (organ, który powołał) i w jakim czasie (niezwłocznie lub w określonym terminie) po ziszczeniu się przesłanek wymienionych w art. 8 ust. 1 ustawy o IRJP, powinien odwołać dyrektora Instytutu.”.

Reasumując, Kolegium NIK w cyt. uchwale uznało w sposób niebudzący wątpliwości, że Minister Edukacji, odwołując Dyrektora Instytutu, postąpił zgodnie z prawem, a przepisy ustawy o IRJP nie wyłączają odwołania dyrektora Instytutu na podstawie Kodeksu pracy.

Treści zawarte na str. 51 wymienionej na wstępie Informacji, w szczególności stwierdzenie że regulacja dotycząca odwoływania dyrektora Instytutu wymaga zmian ze względu na to, że „pozbawiła ministra podstawowych kompetencji w zakresie możliwości odwołania dyrektora” i „ogranicza ona znacznie możliwość sprawowania nadzoru przez ministra nad jednostką podległą”, są zatem w sposób oczywisty niezgodne ze stanowiskiem Kolegium NIK w przedmiocie podstaw odwołania dyrektora Instytutu, wyrażonym w uchwale nr 63/2025 i w związku z tym powinny zostać pominięte – względnie z nim ujednolicone.

Ponadto odnosząc się do treści zawartych na str. 17-18 Informacji o wynikach kontroli - *Nadzór nad działalnością Instytutu Rozwoju Języka Polskiego* podkreślam, że ocena sprawowania przez Ministra nadzoru nad IRJP powinna być dokonywana w oparciu o obowiązujące przepisy prawa uwzględniając przede wszystkim przepisy ustawy

³ Wystąpienie to miało związek z przeprowadzoną w Ministerstwie Edukacji Narodowej kontrolą P/25/085 „Działalność Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. św. Maksymiliana Marii Kolbego i nadzór uprawnionego organu nad tą działalnością”.

z dnia 7 października 2022 r. o *Instytucie Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego*. W mojej ocenie odwoływanie się w pierwszej kolejności do regulacji wewnętrznych lub ich braku (których ustalenie nie jest wymagane przepisami prawa) jako podstawy do oceny sprawowania nadzoru jest niewłaściwe.

Z poważaniem

Barbara Nowacka
Minister Edukacji
/ – podpisano cyfrowo/

PREZES
NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI

DMW.430.1.2026

Warszawa, 2026-06-18

Opinia

Prezesa Najwyższej Izby Kontroli

do stanowiska Ministra Edukacji z 2 czerwca 2026 r. do Informacji o wynikach kontroli
*„Działalność Instytutu Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego i nadzór
uprawnionego organu nad tą działalnością”.*

dziękując za przekazanie stanowiska do Informacji o wynikach kontroli *„Działalność Instytutu
Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego i nadzór uprawnionego organu
nad tą działalnością”*, na podstawie art. 64 ust. 2 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli przedstawiam
opinię do stanowiska Ministra Edukacji (DKA-ZK.0911.2.2025.DB).

1. W zakresie wniosku pierwszego, skierowanego do Ministra Edukacji o *przeprowadzenie, w szczególności we współpracy z Ministrem Spraw Zagranicznych, analizy kompetencji i zadań podmiotów zaangażowanych we wspieranie rozwoju języka polskiego za granicą oraz w udzielanie szeroko pojętego wsparcia Polonii i Polakom mieszkającym za granicą w tym zakresie i w przypadku uznania zasadności dalszego funkcjonowania Instytutu uporządkowanie uprawnień tych podmiotów oraz ustalenie zasad ich współpracy, w tym określenie instytucji wiodącej (koordynującej) w celu osiągnięcia efektu synergii*, NIK podtrzymuje zasadność skierowania wniosku do Ministra Edukacji jako właściwego adresata.

Minister Edukacji sprawuje nadzór nad Instytutem Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego¹, którego ustawowym celem jest realizacja zadań mających na celu wspieranie rozwoju języka polskiego za granicą. Podnoszona przez Panią Minister argumentacja, że we wspieranie Polonii i Polaków mieszkających za granicą angażuje się również Ministerstwo Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, a wniosek mógłby zostać zrealizowany w ramach działalności Międzyresortowego Zespołu do spraw Polonii i Polaków za Granicą, w pełni wpisuje się w intencję wniosku NIK. Izba wprost wskazała bowiem na konieczność działania *„w szczególności we współpracy z Ministrem Spraw Zagranicznych”*.

Wniosek celowo nie określa formy ani zasad tej współpracy, pozostawiając inicjatywę i wybór narzędzi – w tym skorzystanie ze wspomnianego Zespołu Międzyresortowego – Ministrowi Edukacji. NIK nie wnioskowała również o przyznanie Ministrowi Edukacji kompetencji koordynacyjnych w obszarach mu niepodlegających. Postulowane określenie

¹ Dalej IRJP.

instytucji wiodącej powinno nastąpić w wyniku analizy, na poziomie systemowym. Skoro – jak wynika ze stanowiska – Minister Edukacji zapewnia synergę zadań realizowanych przez resort, Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą i IRJP, zatem uzasadnione jest, aby stosowane przez Ministra dobre praktyki zostały uwzględnione i rozszerzone w celu osiągnięcia efektu synergii w skali całego kraju.

2. W zakresie wniosku drugiego, dotyczącego zmiany *przepisu ustanawiającego kadencyjność dyrektora IRJP i przesłanek jego odwołania w trakcie kadencji, w celu wprowadzenia rozwiązań umożliwiających skuteczny nadzór nad Instytutem*, NIK podtrzymuje stanowisko dotyczące potrzeby zmiany tego przepisu.

Odnosząc się do przywołanej przez Panią Minister uchwały Kolegium NIK nr 63/2025 z 29 października 2025 r. należy jednoznacznie stwierdzić, że opisane w Informacji odwołanie dyrektora Instytutu na podstawie przepisów Kodeksu pracy nie zostało uznane przez NIK za nieprawidłowość. Jednakże fakt, że minister musi odwoływać kierownika nadzorowanej instytucji na zasadach ogólnych, tj. na podstawie Kodeksu pracy (art. 70), zdaje się potwierdzać wadliwość przepisów szczególnych. Obecny, zamknięty katalog przesłanek odwołania zawarty w art. 8 ust. 1 ustawy o Instytucie Rozwoju Języka Polskiego im. świętego Maksymiliana Marii Kolbego skupia się na kwestiach formalnych i uniemożliwia niezwłoczne odwołanie dyrektora na gruncie tej ustawy, nawet w przypadku istotnego naruszenia prawa.

Instytucja kadencyjności ma na celu stabilizację personalną organów, których pozycja ustrojowa wymaga szczególnej niezależności. Zakres zadań oraz status IRJP nie uzasadniają takiego zabezpieczenia pozycji dyrektora. Skoro dyrektor IRJP nie pełni funkcji wymagającej szczególnej ochrony, utrzymywanie przepisów o kadencyjności tego stanowiska jest zbędne. Zmiana legislacyjna powinna w sposób niebudzący wątpliwości zabezpieczać uprawnienia nadzorcze Ministra.

3. Odnosząc się do postulatu, aby ocena sprawowania nadzoru była dokonana na podstawie obowiązujących przepisów prawa, ze szczególnym uwzględnieniem ustawy o IRJP, uprzejmie informuję, że ocena ta została dokonana właśnie na podstawie takich przepisów prawa oraz stwierdzonych w toku kontroli nieprawidłowości. Brak szczegółowych uregulowań wewnętrznych określających zasady i sposób sprawowania nadzoru w Ministerstwie nie stanowił podstawy do oceny. Przywołany w stanowisku fragment ze strony 17 Informacji stanowi element syntezy ustaleń i ma walor wyłącznie informacyjny.

Z szacunkiem

Mariusz Haładyj
/podpisano elektronicznie/